



Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts
“BIOR”

“Valsts un Eiropas Savienības Skolu apgādes programmas ar augļiem, dārzeņiem un pienu” programmas izvērtēšana

Izvērtējuma ziņojums
2022

Izvērtējuma autori

Inese Sikсна, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"

Ilva Lazda, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"

Santa Sibule, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"

Elizabete Linde, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"

Māris Goldmanis, Royal Holloway Univeristy of London

Tehniskais atbalsts

Agnese, Klišāne, Daina Pūle, Andrejs Aleksandridi, Vineta Raituma, Ance Fokerote, Kristīne Bulate, Dzintra Brice, Olga Valciņa

Institūts "BIOR" izsaka milzīgu pateicību par atsaucību un dalību izvērtējuma veidošanā visām iesaistītajām izglītības iestādēm un iestāžu kontaktpersonām, produktu ražotājiem/piegādātājiem.

Tāpat Institūts saka paldies Lauku atbalsta dienesta un Zemkopības ministrijas pārstāvjiem atbalstu izvērtējuma veikšanas laikā.

Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts „BIOR”

Direktors: Aivars Bērziņš

Lejupes iela 3, Rīga, LV-1076

Tālr.+371 67620513;

bior@bior.lv

www.bior.lv

SATURS

Skolu apgādes programmu izvērtējuma veikšanas mērķis	4
Skolu apgādes programmas norise un ieviešana Latvijas skolās	6
Izvērtējuma veikšanas ierobežojumi	11
Pētījuma izlases veidošana	12
Pētījuma instrumenti	14
Interviju norises plānošana	15
Pirmsskolas vecuma bērnu un vecāku aptaujas rezultāti	16
Skolas vecuma bērnu un vecāku aptaujas rezultāti	28
Skolu aptaujas rezultāti	37
Ražotāju, piegādātāju aptaujas rezultāti	45
Secinājumi un rekomendācijas	50
Pielikumi	53
1. Pielikums 2. posms “Pētījuma metodoloģija”	54
2. Pielikums 1. posms “Izglītojošo pasākumu izvērtējums”	81
3. Pielikums Pētījuma instrumenti	102

Skolu apgādes programmu izvērtējuma veikšanas mērķis

Saskaņā ar Eiropas Komisijas 2016. gada 3. novembra Deleģētās regulas (ES) 2017/40, ar ko Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1308/2013 papildina attiecībā uz Savienības atbalstu izglītības iestāžu apgādei ar augļiem un dārzeņiem, banāniem un pienu un groza Komisijas Deleģēto regulu (ES) Nr. 907/2014¹ (turpmāk – Regula 2017/40) 9. panta 2. punktu un Eiropas Komisijas 2016. gada 3. novembra Īstenošanas regulas (ES) 2017/39 par to, kā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1308/2013 piemērot attiecībā uz Savienības atbalstu izglītības iestāžu apgādei ar augļiem un dārzeņiem, banāniem un pienu² (turpmāk – Regula 2017/39) 8. panta 2. punktu, dalībvalstīm ir jāuzrauga un jānovērtē programmas skolu apgādei ar augļiem, dārzeņiem un pienu (turpmāk - skolu apgādes programma) īstenošana un attiecīgie rezultāti jāpaziņo Eiropas Komisijai. Lai skolu apgādes programmas novērtēšanai nodrošinātu efektīvu un vienotu pieeju, Eiropas Komisija ir noteikusi vienotu formu un saturu novērtējuma ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāiesniedz Komisijai.

Nepieciešams novērtēt skolu apgādes programmas īstenošanu, izvērtēt tās efektivitāti un ietekmi uz pirmsskolas un skolas vecuma bērnu uztura paradumu izmaiņām, sniedzot priekšlikumus skolu apgādes programmas pilnveidošanai. Eiropas Komisijas 2020. gada 17. jūnija Īstenošanas regula (ES) 2020/1239, ar ko Īstenošanas regulu (ES) 2017/39 groza attiecībā uz skolu apgādes programmas īstenošanas uzraudzību un novērtēšanu, kā arī attiecībā uz saistītajām pārbaudēm uz vietas³ nosaka minimālās prasības attiecībā uz novērtējuma ziņojuma vai ziņojumu formu un saturu. Novērtējuma ziņojumā jāietver kopsavilkums, kur aprakstīti novērtējuma secinājumi un ieteikumi. Jānorāda arī novērtējuma ziņojuma mērķis un tvērums, kā arī īss novērtēšanas procesa apraksts. Jāiekļauj novērtējuma metodika, ietverot novērtēšanas plānu un izmantotās metodes, jānedefinē novērtējuma jautājumi, vērtēšanas kritēriji un rādītāji, kā arī jāiekļauj datu avoti un datu vākšanas metodes un jāapraksta konstatētie ierobežojumi un risinājumi.

Ziņojumā jānovērtē skolu apgādes programmas darbība, iekļaujot informāciju par šādiem tematiem:

¹ Eiropas Komisija, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02017R0040-20220801&from=EN>

² Eiropas Komisija, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1239&from=LV>

³ Eiropas Komisija, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1239&from=EN>

- pasākuma loģika vai saikne starp identificētajām vajadzībām, stratēģija noteiktajiem mērķiem un veiktajām darbībām;
- galvenie rīcības modeļi vai tendences, kas konstatētas programmā iesaistītajās skolās/iesaistīto bērnu paradumos;
- skolu apgāde ar augļiem, dārzeņiem, pienu un piena produktiem (to izplatīšana skolās) un prioritātes piešķiršana svaigu augļu un dārzeņu un dzeramā piena lietošanai;
- izglītojošie papildpasākumi;
- komunikācijas un informēšanas darbības;
- galvenie īstenošanas noteikumi un kārtība;
- par veselību un uzturu atbildīgo iestāžu, citu publiskā sektora iestāžu un privātā sektora pārstāvju iesaistīšana programmas plānošanā, īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā.

Izvērtējumā jāsniedz atbildes uz galvenajiem novērtēšanas jautājumiem - cik lielā mērā skolu apgādes programma ir palielinājusi bērnu augļu, dārzeņu, piena un piena produktu kopējo patēriņu saskaņā ar valsts ieteikumiem par veselīgu uzturu attiecīgajā vecuma grupā. Izvērtējumā ir jāiekļauj šādi rādītāji:

- izmaiņas bērnu tieši un netieši patērētajā svaigu augļu un dārzeņu apjomā (daudzums un/vai biežums);
- izmaiņas bērnu tieši un netieši patērētajā dzeramā piena apjomā (daudzums un/vai biežums);
- izmaiņas to bērnu īpatsvarā, kuri patērē ieteicamo augļu un dārzeņu diennakts devu;
- izmaiņas to bērnu īpatsvarā, kuri ievēro tādus ieteikumus par dzeramā piena un citu piena produktu (bez cukura, aromatizētājiem, augļu, riekstu vai kakao piedevām) diennakts devu, ko sniegušas par veselību un uzturu atbildīgās valsts iestādes un kas ir saskaņā ar attiecīgajai vecuma grupai valsts līmenī patēriņam ieteikto tauku un nātrija daudzumu.

Izvērtējumā jānoskaidro, cik lielā mērā skolu apgādes programma ir izglītojusi bērnus par veselīgiem uztura paradumiem, iekļaujot šādus rādītājus:

- izmaiņas bērnu attieksmē pret augļu, dārzeņu, piena un piena produktu patēriņu saskaņā ar valsts ieteikumiem par veselīgu uzturu attiecīgajā vecuma grupā;
- izmaiņas bērnu zināšanās par to, kādu labumu veselībai iegūst cilvēks, ja patērē svaigus augļus, dārzeņus, dzeramo pienu un citus piena produktus bez cukura, aromatizētājiem, augļu, riekstu vai kakao piedevām (saskaņā ar attiecīgajai vecuma grupai valsts līmenī patēriņam ieteikto tauku un nātrija daudzumu).

Izvērtējuma ziņojuma noslēgumā jāiekļauj secinājumi, kas raksturo programmas efektivitāti un gūtās atziņas, kā arī ieteikumi programmas uzlabojumiem.

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 16. augusta noteikumiem Nr.485 “Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība augļu, dārzeņu un piena piegādei izglītības iestādēm” (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi Nr. 485) Institūts BIOR veic programmas izvērtēšanu.

Skolu apgādes programmas norise un ieviešana Latvijas skolās

Skolu apgādes programma atbalsta augļu, dārzeņu un piena izplatīšanu skolās visā Eiropas Savienībā kā daļu no plašākas izglītošanas programmas par Eiropas lauksaimniecību un veselīga uztura priekšrocībām.⁴ Skolu apgādes programmas mērķis ir bērnu vidū veicināt veselīgu ēšanas un uztura paradumu veidošanos, kas būtu noturīgi visu turpmāko dzīvi, kā arī palielināt programmas efektivitāti, nodrošināt mērķtiecīgāku atbalstu un palielināt veselīga uztura patēriņa veicināšanu skolēniem. Skolu apgādes programma “Piens un augļi skolai” Latvijā darbojas ar vienotu pieeju produktu izdarei bērniem un jauniešiem – gan augļus un dārzeņus, gan piena produktus bez maksas no 1. oktobra trīs reizes mācību nedēļā var saņemt gan pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņi, gan 1.-9. klašu skolēni.⁵

No 2017./2018. mācību gada divas līdzšinējās ES atbalsta programmas – programma „Augļi skolai” un programma „Skolas piens” – tika apvienotas vienā programmā skolu apgādei ar augļiem, dārzeņiem un pienu. Latvijā skolu apgādes programma tika ieviesta no 2017. gada 1. augusta saskaņā ar normatīvajiem aktiem par Eiropas Savienības atbalsta programmas par

⁴ Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/school-scheme-explained_lv

⁵ Lauku atbalsta dieneses, <https://www.lad.gov.lv/lv/katalogs/piens-un-augli-skolai>

augļu un dārzeņu, un piena piegādi izglītības iestādēm, administrēšanas, uzraudzības un novērtēšanas kārtību.

Latvijā skolu apgādes programma tiek ieviesta ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 485 un atbilstoši dalībvalsts stratēģijai jeb *Plānam programmas skolu apgādei ar augļiem un dārzeņiem un pienu īstenošanai Latvijā 2017./2018. – 2022./2023. mācību gados*. Stratēģija ir izstrādāta saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regulas (ES) Nr. 1308/2013, ar ko izveido lauksaimniecības produktu tirgu kopīgu organizāciju un atceļ Padomes Regulas (EEK) Nr. 922/72, (EEK) Nr. 234/79, (EK) Nr. 1037/2001 un (EK) Nr. 1234/2007 23. panta 8. -11. apakšpunktu, Regulas 2017/39 2. pantu un Regulas 2017/40 2. pantu.

Stratēģija identificē šādas vajadzības, kas ar skolu apgādes programmu jārisina 2017./2018. – 2022./2023. mācību gada periodā (prioritārā secībā):

1) Uzlabot pirmskolas un skolas vecuma bērnu zināšanas par lauksaimniecības un pārtikas ražošanu, sezonai un reģionam raksturīgiem produktiem, kā arī par vietējo pārtikas apriti un cīņu pret pārtikas izšķērdēšanu, atjaunojot bērnu saikni ar lauksaimniecību;

2) Nodrošināt mācību gada laikā pirmskolas un skolas vecuma bērniem bezmaksas augļu un/vai dārzeņu un piena porcijas, tā palielinot svaigu augļu un dārzeņu un piena patēriņu un radot izpratni par produkta pamatgaršu;

3) Paplašināt pirmskolas un skolas vecuma bērnu zināšanas par veselīga uztura jautājumiem, veicinot veselīga uztura paradumu veidošanos jau bērnībā;

4) Informēt sabiedrību par skolu apgādes programmas īstenošanu;

5) Novērtēt skolu apgādes programmas īstenošanu, izvērtēt tās efektivitāti un ietekmi uz pirmskolas un skolas vecuma bērnu ēšanas paradumu pārmaiņām, sniedzot priekšlikumus skolu apgādes programmas pilnveidošanai.

Stratēģija arī definē pasākumus, ar kādiem katra definētā vajadzība būtu risināma šajā 6 gadu periodā, kā arī nosaka rezultātus rādītājus, kas sasniedzami ar šiem pasākumiem, īstenojot skolu apgādes programmu.

Tāpat arī stratēģija paredz, ka skolu apgādes programmas īstenošanai tiek veidota komisija, kuras sastāvā iekļauti pārstāvji no Zemkopības ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Veselības ministrijas, Lauku atbalsta dienesta, institūta "BIOR", Valsts izglītības un satura centra, Slimību profilakses un kontroles centra un Lauksaimniecības datu centra. Šīs komisijas mērķi ir nodrošināt skolu apgādes programmas efektīvu īstenošanu un efektīvu

budžeta izlietojumu, un nodrošināt, ka izvēlētie izglītojošie un publicitātes pasākumi ir efektīvi un izmaksu ziņā pamatoti.

Skolu apgādes programmas mērķis ir uzlabot pirmsskolas un skolas vecuma bērnu zināšanas par lauksaimniecības un pārtikas ražošanu, sezonai un reģionam raksturīgiem produktiem, kā arī par vietējo pārtikas apriti un cīņu pret pārtikas izšķērdēšanu, kā arī atjaunot bērnu saikni ar lauksaimniecību un paplašināt bērnu zināšanas par veselīga uztura jautājumiem, veicinot veselīga uztura paradumu veidošanos jau bērnībā. Programmas ietvaros galvenais pasākums ir augļu un/vai dārzeņu un piena porciju izdalīšana izglītojamiem, tādējādi palielinot svaigu augļu, dārzeņu un piena patēriņu un radot izpratni par produkta pamatgaršu. Taču programmas nosacījumi paredz, ka papildus produktu izdalīšanai atbalsta programmā liels uzsvars tiek likts uz bērnu un viņu ģimenes locekļu izglītošanu par iepriekš uzskaitītajām tēmām, un šādiem papildu izglītojošiem pasākumiem dalībvalstij ik gadu jāatvēr noteikta daļa pieejamā finansējuma.

Skolu apgādes programma tiek finansēta no ES un Latvijas budžeta, un lielāko daļu finansējuma Izvērtējuma periodā - 2 888 889 euro gadā (no tā pienam 2 200 000 euro, augļiem un dārzeņiem 688 889 euro) jeb aptuveni 67% no programmas kopējā budžeta, veido Latvijas budžets. Apmēram 95% no programmas kopējā budžeta katru mācību gadu tiek novirzīti produktu izdalīšanai.

Ar ES un valsts atbalstu bezmaksas piens skolēniem Latvijā ir pieejams jau no 2004./2005. mācību gada, kad sāka darboties programma "Skolas piens", savukārt bezmaksas augļi un dārzeņi - no 2010./2011. mācību gada. Pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņi pienu var saņemt jau no programmas pirmsākumiem 2004./2005. mācību gadā, savukārt augļus un dārzeņus - no 2017./2018. mācību gada, kad abas programmas tika apvienotas, izveidojot vienotu skolu apgādes programmu. Kopš programmu apvienošanas ir mainījies piena izdales biežums – ja iepriekš tas netika ierobežots un daudzos gadījumos bērni pienu saņēma pat 5 reizes nedēļā (t.i., katru mācību dienu, visa mācību gada laikā), tad apvienotajā skolu apgādes programmā, saglabājot līdzšinējo augļu un dārzeņu programmas pieredzi, produktu izdale ir noteikta 3 reizes mācību nedēļā noteiktā laikposmā.

Izmaiņas skolu apgādes programmā iesaistīto izglītojamo skaitā un izdalīto produktu daudzumā aplūkojamas 1. un 2. tabulā.

1.tabula

Iesaistīto izglītojamo skaits un izdalītā piena daudzums⁶

Mācību gads	2015/2016*	2016/2017*	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Mērķauditorija	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase
Izglītības iestāžu skaits	1086	1083	1076	1106	1124	1170	1181
Iesaistīto izglītojamo skaits	233 088	235 447	229 982	238 108	243 048	246 302	246 733
Izdalīta piena daudzums (tonnās)	4762	5219	2308	2687	2002	2484	2069
Valsts un ES finansējums produktu piegādei (eiro)	2 943 465	3 887 264	2 240 823	2 256 456	1 944 275	1 654 858	1 927 417

* Ņemot vērā, ka informācija par 2015./2016. un 2016./2017. mācību gadu EK vietnē nav pieejama, informācija iegūta no programmas mājaslapas: Infografika "Piens un augļi skolai" <http://piensaugliskolai.lv/lv/par-programmu/programma-skolas-piens/>
<https://infoqram.com/bf376a-38d6-4759-94eb-cc9dd1b21baa>

2.tabula

Iesaistīto izglītojamo skaits un izdalīto augļu un dārzeņu daudzums⁷

Mācību gads	2015/2016*	2016/2017*	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Mērķauditorija	1.-9. klase	1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase
Izglītības iestāžu skaits	781	780	1267	1242	1212	1235	1234
Iesaistīto izglītojamo skaits	164 608	173 028	247 618	253 017	255 019	255 875	255 360
Izdalīto augļu un dārzeņu daudzums (tonnās)	719	685	688	1090	1055	1023	968
Valsts un ES finansējums	1 114 062	1 084 039	1 368 055	1 435 181	1 499 590	1 341 329	1 258 765

⁶ Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/country/latvia_lv

⁷ Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/country/latvia_lv

produktu piegādei (eiro)							
-----------------------------	--	--	--	--	--	--	--

**Nemot vērā, ka informācija par 2015./2016. un 2016./2017. mācību gadu EK vietnē nav pieejama, informācija iegūta no programmas mājaslapas: Infografika "Piens un augļi skolai" <http://piensaugliskolai.lv/lv/par-programmu/programma-skolas-piens/>
<https://infogram.com/bfbc376a-38d6-4759-94eb-cc9dd1b21baa>*

Programmas ietvaros 2021./2022. mācību gadā izglītojamajiem bija iespēja saņemt šādus produktus: svaigus augļus – āboli, bumbieri, lielogu dzērvenes; svaigus dārzeņus – burkāni, ķirbji, kolrābji, kāļi, kāposti vai šo produktu asorti, kurā iekļauti vismaz trīs dažādi produkti; pasterizētu pienu bez saldinātājiem, aromatizētājiem u.c. piedevām, tai skaitā bezlaktozes pienu. Pirmsskolu un 1.-9. klašu izglītojamie varēja trīs reizes nedēļā saņemt bezmaksas augļu, dārzeņu un piena porciju. Produktu izdale sākās oktobrī un turpinājās līdz bija izlietas visas apgādes tiesības attiecīgajai mācību iestādei (bet ne vēlāk kā līdz 31. maijam 1.-9.klasē un līdz 31. jūlijam pirmsskolās). Vienas porcijas lielums - vismaz 100 grami augļu vai dārzeņu un 100 ml – 250 ml piena.

Augļiem un dārzeņiem, kas tiek piegādāti programmas ietvaros, jābūt audzētiem, ievērojot integrētās augu aizsardzības vispārīgos principus, jāatbilst integrētās audzēšanas, uzglabāšanas un marķēšanas prasībām vai jābūt audzētiem atbilstoši bioloģiskās lauksaimniecības shēmas prasībām, vai tiem jāatbilst nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām par norādes lietošanu. Augļi un dārzeņi no ražošanas vietas līdz attiecīgajai izglītības iestādei tiek transportēti ne tālāk par 300 kilometriem.

Pasterizētam pienam nedrīkst būt pievienots cukurs, aromatizētāji, saldinātāji, augļi, rieksti, kakao vai citas piedevas. Piegādātajam pienam ir jābūt ražotam atbilstoši bioloģiskās lauksaimniecības shēmas vai nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām. Piens no ražošanas vietas līdz attiecīgajai izglītības iestādei var būt transportēts ne tālāk par 300 kilometriem. Tomēr bezlaktozes pienam nepiemēro nosacījumus par transportēšanas attālumu un atbilstību bioloģiskās lauksaimniecības shēmas vai nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām, ņemot vērā, ka Latvijā bezlaktozes pienu neražo.

Covid-19 pandēmijas laikā divos mācību gados (2020./2021. un 2021./2022.) mācību process daļā izglītības iestāžu norisinājās attālināti. Gadījumos, kad izglītības iestādē mācību process tika īstenots attālināti, tika atļauts piegādāt produktus kopā ar pārtikas pakām vai gatavo ēdienu, ko izglītojamo ēdināšanai piešķirto dotāciju ietvaros organizē pašvaldība. Tika arī atļauts attālinātā mācību procesa laikā paredzētās porcijas izdalīt, kad skolēni ir klātienē,

nepārsniedzot maksimālo porciju skaitu vienam izglītojamajam mēnesī. Izglītības iestādes varēja arī lemt, ka attālinātā mācību procesa laikā programmas produktus skolēniem nedalīt.

Izvērtējuma veikšanas ierobežojumi

Covid-19 pandēmija būtiski ietekmējusi ne tikai izglītības procesu un programmas norisi izglītības iestādēs, bet potenciāli ietekmējusi arī uztura paradumus, veselības rādītājus un zināšanas. Sociālā izolācija ietekmēja bērnu un pusaudžu paradumus – tika novērots viedierīču izmantošanas laika pieaugums, samazināts fiziskās aktivitātes līmenis, palielināta pārtikas uzņemšana un svara pieaugums.⁸ Mājsēdes laikā ģimenēm šķietami bija vairāk laika gatavot ēdienu mājās un uzlabot uztura paradumus, taču pētījumos secināts, ka tas nav ievērojami uzlabojis uztura kvalitāti, turklāt pusaudžu vidū tika novērots lielāks saldumu patēriņš, ko varēja izraisīt garlaicība un stress Covid-19 sociālās izolācijas rezultātā.⁹ Lielbritānijā veiktā pētījumā secināts, ka puse no sākumskolas skolēniem jūtas labāk vai veselīgāk kopš ir atgriezušies klātienē mācībās.¹⁰ Ņemot vērā pētījumos novēroto pandēmijas ietekmi uz veselības paradumiem, Izvērtējuma rezultāti par iepriekšējo piecu gadu periodu jāvērtē piesardzīgi, paturot prātā divu gadu posmu ar atšķirīgu mācību procesa norisi un ārējiem faktoriem, kas var būt ietekmējuši gan bērnu zināšanas, ēdienkarti, emocionālo stāvokli un labsajūtu.

Covid-19 pandēmijas apstākļi ietekmējuši iespēju norisināties arī dažādiem izglītojošiem pasākumiem, kam ir būtiska loma zināšanu par veselīgu dzīvesveidu papildināšanā un uzturēšanā. Izvērtējuma pirmā posma ietvaros 2020. gadā tika veikta izpēte par izglītojošajiem pasākumiem un materiāliem, kas norisinājušies līdz 2020. gadam (1. posma ziņojums), savukārt laika posmā pēc 1. posma ziņojuma norisinājušies tikai atsevišķi pasākumi

⁸ Al Hourani, H., Alkhatib, B., & Abdullah, M. (2021). Impact of COVID-19 Lockdown on Body Weight, Eating Habits, and Physical Activity of Jordanian Children and Adolescents. *Disaster medicine and public health preparedness*, 1–9. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/dmp.2021.48>

⁹ Ruiz-Roso, M. B., de Carvalho Padilha, P., Mantilla-Escalante, D. C., Ulloa, N., Brun, P., Acevedo-Correa, D., Arantes Ferreira Peres, W., Martorell, M., Aires, M. T., de Oliveira Cardoso, L., Carrasco-Marín, F., Paternina-Sierra, K., Rodriguez-Meza, J. E., Montero, P. M., Bernabè, G., Pauletto, A., Taci, X., Visioli, F., & Dávalos, A. (2020). Covid-19 Confinement and Changes of Adolescent's Dietary Trends in Italy, Spain, Chile, Colombia and Brazil. *Nutrients*, 12(6), 1807. <https://doi.org/10.3390/nu12061807>

¹⁰ Theobald, C., & White, A. (2021). British Nutrition Foundation Healthy Eating Week 2020 - insights into the effect of COVID-19 on eating and activity habits of adults and children in the UK. *Nutrition bulletin*, 46(2), 238–245. <https://doi.org/10.1111/nbu.12500>

(seminārs pedagogiem, recepšu konkurss, konkurss bērniem un ģimenēm) un vairāk aktivitāšu veikts programmas piensaugliskolai.lv mājaslapā, kurā aktīvi izvietota arī informācija par Eiropas Komisijas izveidotiem materiāliem bērniem un pedagogiem.¹¹

Pandēmijas apstākļi ietekmēja arī Izvērtējuma veikšanas laiku un plānoto laika grafiku. Dažādu epidemioloģisko ierobežojumu dēļ sākotnēji nebija iespējama interviju norise izglītības iestādēs, attiecīgi uzsākot intervijas vēlākā laika posmā. Arī Izvērtējumam nepieciešamo materiālu sagāde atsevišķos brīžos tika aizkavēta. Vasaras periods, laikapstākļi un izglītojamo un arī intervētāju saslimšanas gadījumi ietekmēja ne tikai pētījuma norises laika grafiku, bet arī atšķirības plānotajā un sasniegtajā izlasē, bet tas nav ietekmējis iegūto datu kvalitāti.

Pētījuma izlases veidošana

Tā kā institūts "BIOR" 2015./2016. mācību gadā jau veica programmas "Augļi skolai" (t.i., programma, kas pirms skolu apgādes programmas līdz 2016./2017. mācību gadam paredzēja augļu un dārzeņu izdalīšanu izglītojamiem) izvērtēšanu, tad Izvērtējuma pētījumā iekļaujamo izglītības iestāžu izlases veidošana tika veikta pēc tādiem pašiem principiem kā iepriekšējos Izvērtējumos 2010./2011. un 2015./2016. mācību gados.

Izlases paraugkopa veidota ar divpakāpju stratificētas klāsterizlases metodi, kur primārā izlases vienība ir izglītības iestāde, savukārt sekundārā – klase vai grupa. Izlases rāmī iekļautas visas izglītības iestādes, kas 2021./2022. mācību gadā piedalījās programmā. Lai izveidotu izlasi, no Izglītības un zinātnes ministrijas tika iegūta informācija par izglītojamo skaitu 1.-9. klasēs un pirmsskolas grupās, kuras pēc tam tika stratificētas pēc urbanizācijas pakāpes.

Pirmsskolas izglītības iestādēm un skolām izlases tika veidotas atsevišķi. Sākotnēji pirmsskolas izglītības iestāžu izlasē tika iekļautas 97 izglītības iestādes, bet pēc darba uzsākšanas izlase tika papildināta vēl divas reizes ar attiecīgi 48 un 50 izglītības iestādēm, kopā sasniedzot 197 pirmsskolas izglītības iestādes. Papildizlase tika veidota tā, lai kopējais izlasē esošo (t.i., izlasē iekļauto un līdz šim neatteikušos) izglītības iestāžu īpatsvars katrā stratā būtu 30%. Kopumā 16 izglītības iestādes no dalības Izvērtējumā atteicās dažādu apsvērumu dēļ –

¹¹ Eiropas Savienības tīmekļvietne <http://piensaugliskolai.lv/lv/skolotajiem/izglitojosie-materiali-spele-lasi-un-uzzini/>

maz vai nemaz bērnu vecuma grupā 5-6 gadi, iestādē bērni ar attīstības traucējumiem, apvienotās grupas no vairākiem bērnudārziem u. tml. Savukārt ar atlikušajām 69 izglītības iestādēm atvēlētajā laika posmā nebija iespējas veikt Izvērtējumu (izglītības iestāde nestrādāja konkrētus periodus, atbildīgie darbinieki atvaļinājumos, iztrūkstoša kontaktinformācija u. c.). Izvērtējuma intervijas norisinājās kopā 112 pirmsskolas izglītības iestādēs. Lai arī sākotnēji tika plānots, ka arī pirmsskolas izglītības iestādē tiks veikta vēl 2. pakāpes atlase, tad pēc saziņas ar izglītības iestādēm tika pieņemts lēmums 2. pakāpes atlasī neveikt, jo atbilstošās vecuma grupas (5-6 gadi) bērnu skaits iestādē nav tik liels, lai veiktu izlasi, un tika nolemts iekļaut Izvērtējumā visus atbilstošā vecuma bērnus.

3.tabula

Izvērtējumā paraugkopā iekļauto pirmsskolas izglītības iestāžu skaits

Statistiskais reģions	Sasniegto pirmsskolas izglītības iestāžu skaits
Rīga	22
Pierīga	21
Kurzeme	23
Zemgale	14
Vidzeme	14
Latgale	18

Skolu izlase tika veidota tā, lai katrā stratā izlasē tiktu iekļauti 20% šīs stratā skolu. Stratā ietvaros skolas izvēlētas nejaušināti ar vienādu varbūtību visām skolām (vienkārša nejaušināta izlase (simple random sampling)).

4.tabula

Izvērtējumā paraugkopā iekļauto skolu skaits

Statistiskais reģions	Sasniegto skolu skaits
Rīga	23
Pierīga	17
Kurzeme	13
Zemgale	9

Vidzeme	14
Latgale	15

Pētījumā iekļautās klases izglītības iestādē tika atlasītas pēc nejaušības principa, no vienas iestādes iekļaujot noteiktu klašu skaitu atbilstoši izglītības iestādes lielumam. Objektīvu apstākļu dēļ izglītības iestādei bija iespēja atlasīto klasi aizstāt ar citu klasi konkrētajā klašu grupā.

Pētījuma instrumenti

Lai varētu izvērtēt programmas efektivitāti piecu gadu periodā, kā arī salīdzinātu iegūtos rezultātus ar iepriekšējo izvērtējumu rezultātiem, izstrādātie aptaujas instrumenti skolēniem netika būtiski mainīti, bet tikai papildināti atsevišķās sadaļās atbilstoši programmas izmaiņām. Piemēram, tika iekļauti jautājumi par piena un piena produktu lietošanu. Izglītojamo aptaujas anketas veidotas no vairākiem jautājumu blokiem – jautājumu bloki par augļu, dārzeņu un piena produktu atpazīšanu un garšas īpašībām, jautājumu bloki par ēdienu izvēlēm, jautājumi bloki par zināšanām, kā arī skolēnu gadījumā – viens atvērtā tipa jautājums par veselīgu dzīvesveidu. Lai arī atvērtā tipa jautājumu datu apstrāde saistīta ar lielāku darba apjomu datu analīzes laikā, tomēr jau iepriekšējos izvērtējumos šī jautājuma atbildes ļauj novērot tendences attieksmē pret veselīgu dzīvesveidu.

Ņemot vērā, ka pēc iepriekšējā izvērtējuma veikšanas 2015./2016. mācību gadā abas atbalsta programmas (t.i., “Skolas piens” un “Augļi skolai”) tika apvienotas, paplašinājās arī programmas mērķa grupa, un Izvērtējums šobrīd attiecas arī uz pirmsskolas vecuma bērniem un viņu ģimenēm.

Paredzot potenciālo Covid-19 pandēmijas ietekmi uz bērnu ēšanas paradumiem, aptaujas anketā tika iekļauti papildu jautājumi par izglītības iestādes apmeklēšanu Covid-19 pandēmijas laikā, kā arī par pandēmijas ietekmi uz ģimenes dzīvesveidu un paradumiem.

Pētījuma instrumenti tika izstrādāti Izvērtējuma 2. posmā. Nelielas tehniskas un saturiskas korekcijas aptaujas anketās tika veiktas pirms Izvērtējuma uzsākšanas, ņemot vērā nobīdes Izvērtējuma laika grafikā. Izvērtējuma veikšanai tika sagatavotas un izmantotas šādas aptaujas anketas:

- aptaujas anketa pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņiem,

- aptaujas anketa pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņu vecākiem,
- aptaujas anketa skolēniem (1.-4. klase),
- aptaujas anketa skolēniem (5.-9. klase),
- aptaujas anketa skolēnu vecākiem,
- aptaujas anketa izglītības iestādēm,
- aptaujas anketa produktu ražotājiem/piegādātājiem.

Aptaujas anketas iekļautas izvērtējuma pielikumā.

Interviju norises plānošana

Izglītības iestāžu audzēkņu un viņu vecāku aptaujāšanai tika izvēlēta intervētāju komanda ar pieredzi uztura paradumu aptaujās un bērnu intervēšanā. Pirmsskolas izglītības iestāžu gadījumā tika paredzēts, ka uz vienu aptaujas veikšanas reizi varētu būt jānododas arī vairākiem intervētājiem, jo lielāku bērnu grupu gadījumos aptaujas aizpildīšana var būt ilgāka un sarežģītāka – daļa bērnu aptaujas anketu var aizpildīt ātrāk, daļai nepieciešama palīdzība. Pirms interviju organizēšanas intervētājiem tika veiktas apmācības, izskaidrojot aptaujas norisi, anketu jautājumus un intervēšanas procesu.

Pirmsskolas izglītības iestādēs Izvērtējuma aptaujas norisinājās no 2022. gada jūnija līdz 2022. gada septembrim. Skolās Izvērtējuma aptaujas norisinājās no 2022. gada novembra līdz 2023. gada janvārim.

Visas intervijas norisinās intervētāja klātbūtnē. Šāda pieeja izvēlēta, lai nodrošinātu, ka bērni patstāvīgi pilda aptaujas anketas, un anketās norādītās atbildes neietekmē skolotāji vai audzinātāji. Pirmsskolas izglītības iestādēs grupiņas audzinātāji vai auklītes piedalījās interviju procesā kā novērotāji un atbalsta personāls intervētājam.

Pirmsskolas izglītības iestādēs intervētājs visus jautājumus bērniem lasīja priekšā un visa grupa jautājumus pildīja secīgi kopā. Intervijas pirmsskolās norisinājās gan iekštelpās, gan ārtelpās atkarībā no laikapstākļiem. Aptaujas anketu aizpildīšana pirmsskolas izglītības iestādēs vienā grupiņā aizņēma vidēji 20-25 minūtes.

Skolās intervētājs bērnus iepazīstināja ar aptaujas norisi un detalizēti izskaidroja jautājumu prasības jaunāko klašu skolēniem, tomēr anketas aizpildīšanu katrs skolēns veica sev ērtā tempā. Vecāko klašu skolēni aptaujas aizpildīšanu veica patstāvīgi, bet neskaidrību gadījumos uzdodot jautājumu intervētājam. Aptaujas anketas aizpildīšana skolās aizņēma līdz

vienai mācību stundai – trešo un ceturto klašu skolēniem, kā arī astoto un devīto klašu skolēniem aptaujas aizpildīšana bieži aizņēma tikai pusi mācību stundas, savukārt 5. klašu skolēniem visvairāk laika aizņēma tieši augļu un dārzeņu atpazīšana un to nosaukumu rakstīšana.

Par dalību Izvērtējumā, kā arī lai palielinātu iespējas, ka bērni atgādinās vecākiem par nepieciešamību aizpildīt aptaujas anketu, bērniem tika dāvinātas dažādas ar programmas logo apzīmētas dāvaniņas, ko sagādāja Lauku atbalsta dienests. Dāvanās bija pieejami uzdevumu krājumi 1.-3.klasei, lineāli, ledusskapja magnēti ar piezīmju lapiņām, pildspalvas, uzlīmes un atstarotāji. Par visām dāvaniņām bija liels prieks gan no audzētāju, gan pedagogu puses, kā arī tās atgādinās par programmas norisi vēl ilgāku laiku pēc programmas noslēgšanās konkrētajā mācību gadā.

Pirmsskolas vecuma bērnu un vecāku aptaujas rezultāti

Pirmsskolas vecuma grupā aptauja Izvērtējuma ietvaros norisinājās pirmo reizi, tādēļ par šīs vecuma grupas bērniem nebija pieejami salīdzināmi dati par bērnu zināšanām un veselīga uztura izpratni. Pētījumā par Fizisko aktivitāti, uztura paradumiem un ķermeņa masas indeksu 5-6 gadīgiem pirmsskolas vecuma bērniem Latvijā (2021) tika iegūti dati par augļu, dārzeņu patēriņa biežumu no vecāku aptaujas anketām. Šos rezultātus būs iespējams salīdzināt ar Izvērtējuma rezultātiem, tādējādi ļaujot novērtēt arī izmaiņas pēdējo divu gadu laikā.

Aptauja pirmsskolas izglītības iestādēs norisinājās vasaras periodā, kas ietekmēja gan bērnu skaitu izglītības iestādēs, gan arī vecāku atsaucību un pieejamību vecākiem domātās anketas aizpildīšanai un nogādāšanai atpakaļ izglītības iestādē. Datu tīrīšanas un kvalitātes pārbaudes laikā no tālākās datu analīzes tika izslēgtas 34 bērnu anketas, kur bērnu vecums bija 2-3 gadi (no tām 21 arī ar bērnu vecāku aizpildītām anketām), kā arī 5 anketas, kur bērnu vecums bija 8 gadi. Kopumā vecāku atsaucības līmeni var vērtēt kā augstu.

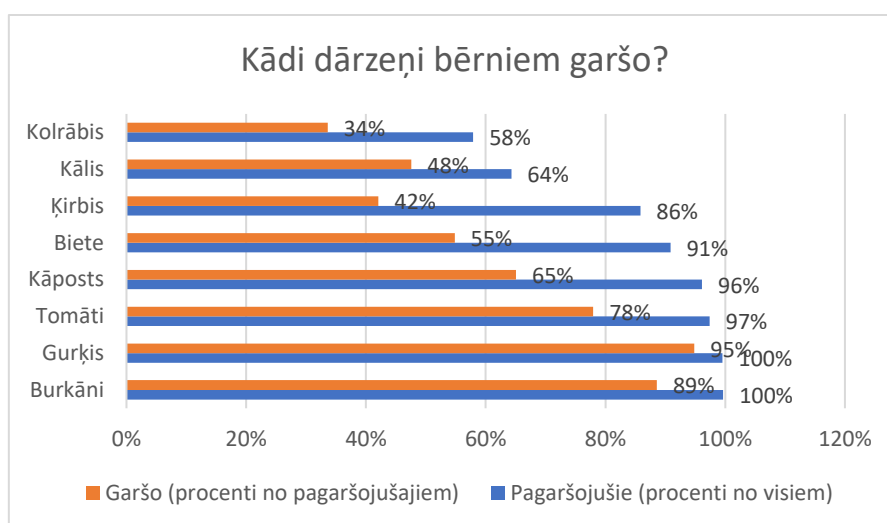
5.tabula

Aizpildīto pirmsskolas vecuma bērnu un vecāku anketu skaits

Reģions	PII vecuma bērnu anketas	Vecāku anketas	Vecāku atsaucības līmenis, %
---------	--------------------------	----------------	------------------------------

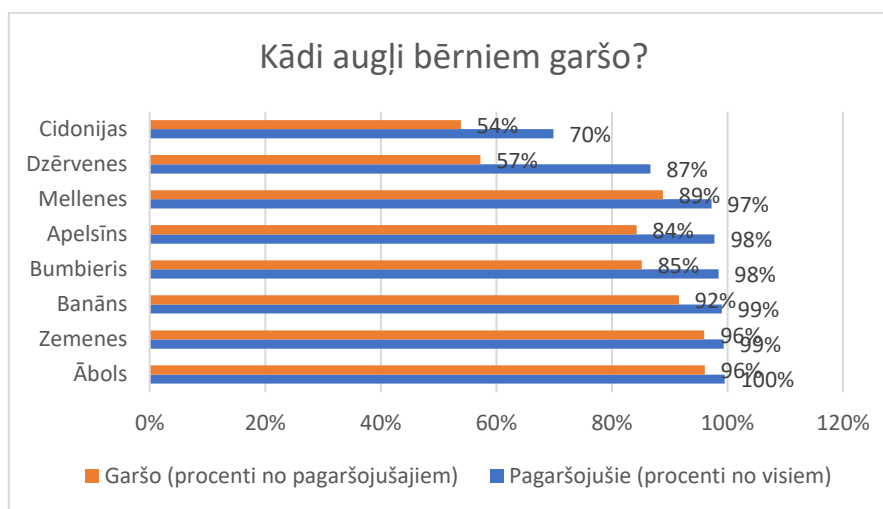
Kurzeme	791	575	72.7%
Latgale	460	368	80.0%
Rīga	1108	643	58.0%
Vidzeme	404	304	75.2%
Zemgale	472	353	74.8%
KOPĀ	3235	2243	69.3%

Pirmsskolas bērnu aptaujas anketā pirmie jautājumi par augļiem un dārzeņiem, kas bērniem garšo, tika veidoti pēc tāda paša principa kā iepriekšējo Izvērtējumu jautājumi skolēniem. Šāda pieeja izvēlēta, lai būtu iespējams salīdzināt šos rezultātus visās vecuma grupās, kas iesaistītas pētījumā, kā arī jautājums ir pietiekami viegli atbildams jebkurā vecuma grupā. Pirmsskolas aptaujas anketā tika iekļauti astoņi dārzeņi un astoņi augļi, iekļaujot arī tos, kuri ir iekļauti skolu apgādes programmā. Visi aptaujātie bērni bija pagaršojuši gurķus un burkānus un gandrīz visi arī tomātus, kāpostus un bietes. Nedaudz mazāks skaits bērnu atzīmēja ķirbi, savukārt kāli un kolrābi atceras pagaršojuši vien 64% un 58% bērnu. Arī garšas sajūtu ziņā dārzeņu saraksts būtiski nemainās – tie bērniem, kas konkrēto dārzeņi bija kādreiz pagaršojuši, gurķi atzīst par visgaršīgāko, bet kolrābi – par vismazāk garšīgo. Protams, jāņem vērā, ka, pildot aptaujas anketu grupas ietvaros, ir iespējams, ka kādas individuālās atbildes ietekmējas no kopējā grupas viedokļa, tomēr tā nebūtu uzskatāma par būtisku problēmu, jo bieži arī ēšanas paradumos bērnodārzu maltītēs novērojamas līdzības vienas grupas bērnu ietvaros.



PI-1. Kādi dārzeni bērniem garšo? (N=3170)

Augļu atpazīšana un garšošana - līdzīgi kā iepriekš skolēnu aptaujās - bērniem sagādāja mazāk pārdomu un lielāko daļu augļu bērni atpazīna un tie arī garšo. Mazāks skaits bērnu norādīja, ka viņiem garšo dzērvenes un cidonijas, bet tas varētu būt saistīts ar to, ka bērni šajā vecumā ne vienmēr spēj novērtēt šādu produktu lietošanu ēdienos un dzērienos, bet vērtē tikai pēc atsevišķas šī produkta pagāršošanas.



PI-2. Kādu augļi bērniem garšo? (N=3170)

Analizējot atšķirības pa vecuma grupām, statistiski nozīmīgas atšķirības novērojamas augļu un dārzeņu garšošanā starp bērniem vecumā 4-5 gadi un 6-7 gadi. Jaunākie bērni biežāk norādījuši, ka produkts viņiem garšo, nekā vecākie bērni. Statistiski ticamas atšķirības netika novērotas tikai jautājumā par zemenēm un mellenēm, savukārt gurķis bija vienīgais dārzenis, kurš vecākiem bērniem garšo vairāk nekā jaunākiem (Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(2, 182) = 4.9882$; $p = 0.0099$. Saistība ir nozīmīga 1% līmenī).

6.tabula

Dārzeņa garšošana atkarībā no bērnu vecuma

		Ķirbis			N
		Garšo	Neesmu pārliecināts	Negaršo	
Bērna vecums	4-5	45.8%	12.6%	41.6%	1398
	6-7	36.7%	20.9%	42.3%	1186
	Kopā	41.7%	16.4%	41.9%	2584

Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(2, 175) = 12.0499$; $p < 0.00005$. Saistība ir nozīmīga 0.1% līmenī.

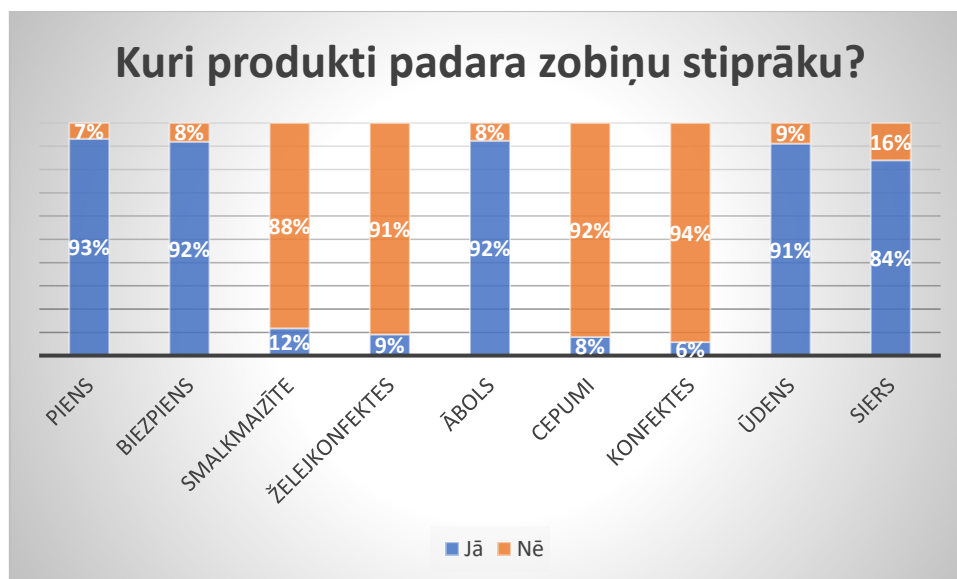
Jautājumā par piena produktiem 88% no aptaujātajiem bērniem norādījuši, ka viņiem garšo piens. Jogurts garšo 78% bērnu, bet siers un biezpiens 68% un 66% bērnu. Aptaujas anketas attēlā siers bija norādīts, kā siera gabaliņš ar Holandes tipa sieram raksturīgiem caurumiem. Iespējams, ka bērni labāk atpazītu sieru kādā citā formātā nevis nesagrieztā veidā, tomēr ar intervētāja palīdzību šis jautājums tika izprasts. Dažos gadījumos bērni nesniedza atbildes par piena produktiem, ja viņu uzturā piena produktus nav atļauts iekļaut alerģiju vai produktu nepanesamību dēļ.

Jautājums par izdzerto šķidruma daudzumu bērniem izrādījās gana sarežģīts, jo novērtēt visas dienas laikā izdzerto ūdens daudzumu nav viegli. Daudzos gadījumos bērniem izglītības iestādē ir katram sava dzeramā pudele, kas tiek lietota ūdens dzeršanai ārā rotaļlaukumā, bet iekšā tiek izmantotas krūzītes. Nedaudz vairāk nekā puse bērnu norādīja, ka izdzer 2-5 krūzes dienā, 23% norādīja, ka izdzer 9 krūzes.

Aptaujas anketā iekļautais uzdevums sagrupēt produktus atbilstoši piederībai augļiem vai dārzeņiem lielas grūtības bērniem nesagādāja. Šāds uzdevums anketā ievietots tādēļ, ka tas ir iekļauts arī pirmsskolā izmantojamajos izglītojošajos materiālos. Gurķis, kolrābis, bumbieris un kāposts vairāk nekā 90% gadījumu tika ielikts pareizajā kategorijā, savukārt kālis, burkāni un tomāti - nedaudz mazāk nekā 90% gadījumos. Visvairāk neskaidrību bērniem bijis ar ķirbi. Iespējams, tas saistīts ar to, ka botānikā un uztura jautājumos šos produktus kategorizē nedaudz atšķirīgi.

Jautājumā, kur bērniem pēc nosaukuma jāatrod pareizais augļa vai dārzeņa attēls, tika novērota līdzīga situācija kā pirmajos jautājumos, kur sniegtas atbildes par produktu garšošanu. Arī šajā jautājumā visvairāk grūtību sagādāja pareiza kāļa un kolrābja atpazīšana (71% bērnu), savukārt pārējos produktus pareizi savienoja vairāk nekā 90% bērnu.

Piena produktu lomu uzturā visbiežāk bērnu vecumā skaidro, stāstot par zobu veselību. Daudzas izglītības iestādes piedalījušās aktivitātēs par mutēs veselību, kā arī ir pieejami metodiskie materiāli pedagogiem.



PI-3. Kuri produkti padara zobu stiprāku?(N=3170)

Bērni veiksmīgi atpazīna produktus, kas ir vēlami mutes veselības uzturēšanā, kā arī tos, kuri mutes veselībai potenciāli varētu kaitēt. Bērniem bija nedaudz mazāka pārliecība par smalkmaizīšu ietekmi uz mutes veselību nekā par konfekšu un cepumu iespējamo ietekmi. Savukārt par piena produktu lomu mutes veselībā bērni bija pārliecināti. Arī šajā jautājumā vairāk neskaidrību radīja siers, tomēr arī te, vērtējot rezultātu, būtu jāņem vērā, ka tas iespējams saistīts ar izvēlēto siera attēlu, kas izmantots aptaujas anketā. Šajā jautājumā interesanta saistība novērojama ar iepriekš sniegtajām atbildēm par piena produktu garšošanu. Statistiski nozīmīga saistība novērota, ja bērns atzīmējis, ka piens, siers un biezpiens garšo un zināšanām par piena produktu labvēlīgo ietekmi uz zobu veselību. Tie bērni, kas norādījuši, ka minētie piena produkti garšo, biežāk arī atzīmējuši piena produktus kā vērtīgus zobu veselībai (Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(2, 196) = 15.0271$; $p < 0.00005$. Saistība ir nozīmīga 0.1% līmenī).

Vissarežģītākais uzdevums pirmsskolas bērnu anketā bija par augļiem un dārzeņiem, kas aug Latvijā. Piedāvāto produktu attēlu skaits bija diezgan liels un daudzos gadījumos bērniem bija sarežģīti saprast, vai tādu augli/dārzeņi tiešām redzējuši augam Latvijā vai tomēr tāds biežāk vienkārši pieejams mājās vai bērnudārzā. Vislielākā pārliecība bērniem bija par gurķiem un burkāniem – vairāk nekā 90% bērnu atzīmēja, ka tie aug Latvijā. Vairāk nekā 80% bērnu norādīja, ka bietes, bumbieri, tomāti, zemenes un āboli aug Latvijā. Vairāk nekā 70% norādīja to par ķirbi, kāpostu, mellenēm un dzērvenēm. Par to, ka kālis un kolrābis aug Latvijā,

pārlicināti bija mazāk nekā puse pirmsskolas bērnu, bet jāņem vērā, ka šie dārzeņi, bērnu uzturā ir retāk, un bērni tos mazāk atpazīst.

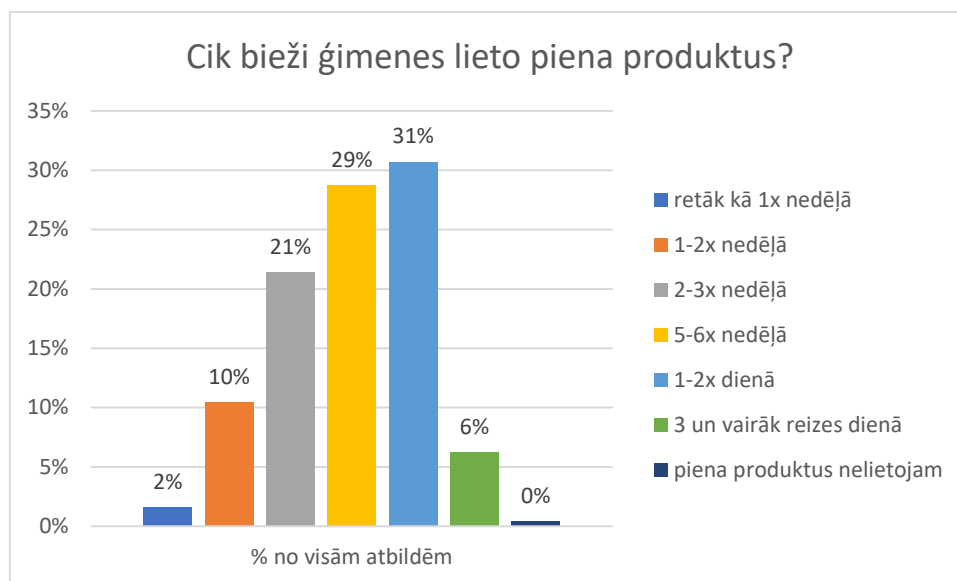
Noslēdzošais aptaujas jautājums pirmsskolas bērniem bija par našķu un uz kodu izvēli, izvēloties no diviem variantiem vienu - sev tīkamāko. Uz kodās bērni starp smalkmaizīti un ābolu biežāk izvēlētos ābolu (72%:28%), starp sulu un pienu biežāk izvēlētos pienu (55%:45%), starp cepumiem un burkāniem izvēlētos burkānu (60%:40%) un starp bumbieri un šokolādi izvēlētos bumbieri (60%:40%). Nelielai daļai bērnu (6%) bija sarežģīti izvēlēties starp divām iespējām un atzīmēja abus variantus vai nevienu variantu. Te gan arī jāņem vērā, ka pirmsskolā bērni pavada lielāko dienas daļu, tādēļ iespējamās uz kodu reizes ir mazāk nekā skolēniem.

Būtiska ietekme uz bērnu ēšanas paradumiem ir ģimenes ēšanas, kopīgu maltīšu un ēst gatavošanas paradumiem. Jau iepriekšējos programmas izvērtējumos bija novērojama saistība starp ģimenes kopīgajām maltītēm un bērnu veselīga uztura izvēlēm. 70% pirmsskolas bērnu vecāku norādīja, ka ietur kopīgas maltītes katru dienu, 16% ģimeņu kopīgas maltītes ir 3-5 dienas nedēļā, bet 7% - tikai brīvdienās vai svētkos. Viena piektdaļa vecāku norādīja, ka ar bērniem ietur maltītes ārpus mājas vai pasūta ēdienu uz mājām reizi nedēļā, tomēr lielākā daļa (47%) ārpus mājas ēd 2-3 reizes mēnesī. Neliela daļa aptaujas dalībnieku (4%) norādīja, ka maltītes ārpus mājas neietur un ēdienu uz mājām nepasūta. Ikdienu steigā bieži palīgs ģimenēm maltīšu nodrošināšanā ir ēdienu pusfabrikāti, kuri prasa īsāku laiku gatavošanā vai ir tikai jāuzsilda. Tomēr nereti šādi produkti mēdz saturēt lielāku sāls, tauku un cukura daudzumu nekā maltītes, kas gatavotas pašu spēkiem. Šādus produktus dažas reizes mēnesī iegādājas 48% pirmsskolas bērnu vecāku, bet 12% šādus produktus nepērk nemaz. 19% vecāku norādīja, ka šādi produkti ēdienkartē ir 1-2 reizes nedēļā.

Lielākā daļa ģimeņu augļus un dārzeņus iegādājas veikalā (attiecīgi 76% un 87%). Augļus biežāk nekā dārzeņus (44% un 29%) ģimenēs audzē paši. Neliela daļa ģimeņu augļus un dārzeņus iegādājas no zemnieku saimniecībām (13% un 9%), un viena trešdaļa vecāku norādīja, ka augļus un dārzeņus iegādājas tirgū. Gandrīz puse (47%) ģimeņu norādīja, ka augļus un dārzeņus iegādājas 1-2 reizes nedēļā, 36% to dara 3-4 reizes nedēļā, bet 10% augļus un dārzeņus pērk katru otro dienu.

Piena produktus 95% aptaujas dalībnieku iegādājas veikalā, 6% pērk tieši no zemnieku saimniecībām un 5% tirgū, 2% aptaujas dalībnieku piena produktus iegūst no savas saimniecības. Piena produktu iegādes paradumi ir līdzīgi kā augļu un dārzeņu iegādes

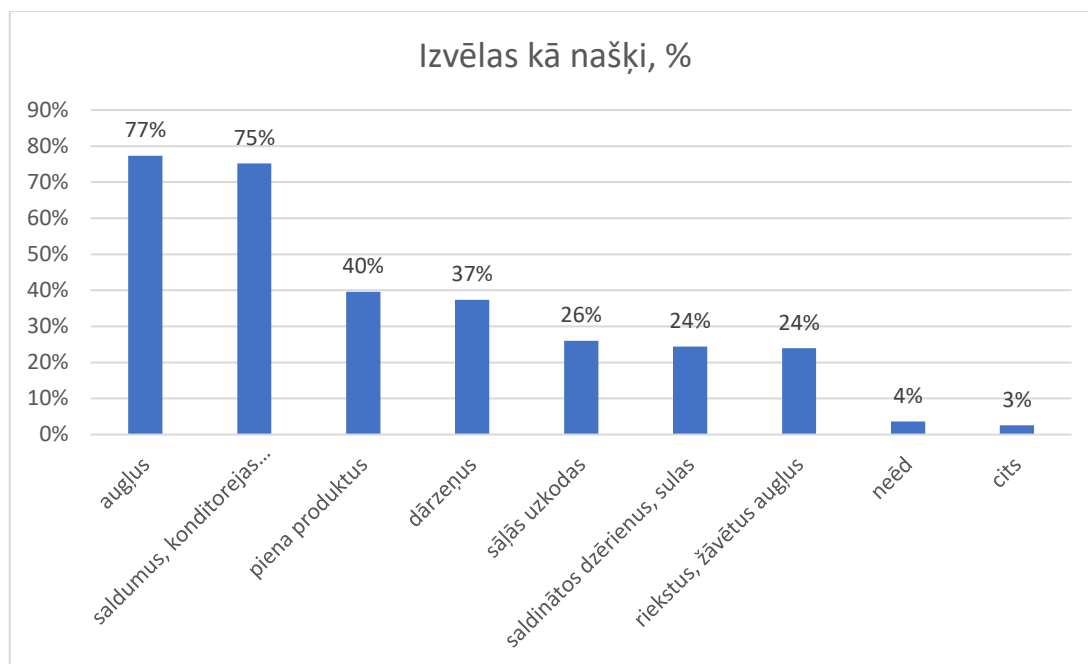
paradumi - gandrīz puse aptaujas dalībnieku iegādājas produktus 1-2 reizes nedēļā (46%) un 37% 3-4 reizes nedēļā. Piena produktus katru dienu lieto vien 37% aptaujas dalībnieku, 10% ģimeņu norādīja, ka piena produkti tiek lietoti vien 1-2 reizes nedēļā.



PI-4. Cik bieži ģimene lieto piena produktus?

Lielākā daļa ģimeņu norādīja, ka pārtikas produktu izvēli galvenokārt nosaka produktu cena (60%), bet trešdaļai dalībnieku būtisks ir produkta ražotājs (33%) un produkta izcelsme (26%). Viena piektdaļa dalībnieku norādīja citu atbildi, kurā minēja dažādus faktorus, piemēram, produkta sastāvu un uzturvērtību, produktu pieejamību, produkta kvalitāti, dažādas akcijas, kā arī vienkārši vēlmi pēc konkrēta produkta.

Pirmsskolas vecuma bērnu vecāki norādīja, ka visbiežāk starp ēdienreizēm bērni ēd augļus, saldumus un konditorejas izstrādājumus. Šajā vecuma grupā par produktu pieejamību un maltīšu plānošanu visbiežāk atbildīgi tieši vecāki, jo bērniem lielākoties nav iespējas pašiem iegādāties našķus, un maltītes izglītības iestādē ir saplānotas atbilstoši bērnu dienas režīmam. Bija vecāki, kas minēja, ka bērnam našķos tiek piedāvāti saldumi bez cukura vai kādi pašu gatavoti našķi.



PI-5. Kādus našķus/uzkodas bērns ēd starp ēdienreizēm?

Gandrīz visi aptaujātie vecāki norādīja, ka bērni ēd maltītes izglītības iestādē (95%) un tikai atsevišķos gadījumos bērni maltītes bērnudārzā neēd. Daži vecāki minēja, ka bērnam negaršo izglītības iestādes maltītes vai ka bērns tikai dažreiz ēd izglītības iestādē. Trešā daļa bērnu vecāku norādīja, ka seko līdzīgi izglītības iestādes ēdienkartei, 46% norādīja, ka to dara tikai dažreiz, atsevišķos gadījumos vecāki norādīja, ka ēdienkarte nav pieejama vecākiem vai tā nav pieejama elektroniskā formātā, vai ir ļoti mainīga. Daži vecāki norādīja, ka nezina, kur pieejama bērnudārza ēdienkarte. Arī specifiskas alerģijas vai produktu nepanesības var būt iemesls, kādēļ bērns izglītības iestādē maltītes neēd, kaut arī izglītības iestādes nodrošina atbilstošu ēdienkarti šādos gadījumos. 8% aptaujas dalībnieku norādīja, ka viņu bērnam ir kāda alerģija vai pārtikas nepanesamība. Ceturtā daļa no šiem dalībniekiem norādīja tieši piena olbaltumvielu alerģiju, 15% minēja laktozes nepanesību, bet 9% - alerģiju no zivīm un olām.

Tās ģimenes, kas norādīja, ka no sava uztura izslēdz kādu pārtikas produktu grupu, visbiežāk norādīja specifiskus produktus, pārtikas piedevas, kurus no ēdienkartes izslēdz, bet no produktu grupām visbiežāk tika minēti piena produkti, kā arī saldumi un saldinātie dzērieni, zivis un zivju produkti. Gaļas produktus izslēdz 7% no aptaujātajām ģimenēm.

43% vecāku norādīja, ka papildus aktivitātēm pirmsskolas izglītības iestādēs viņu bērni apmeklē arī kādas aktivitātes ārpus tām.

Covid-19 pandēmija ietekmēja gan bērnu iespējas apmeklēt izglītības iestādi, gan arī ģimeņu ēšanas, iepirkšanās un dzīvesveida paradumus. Divas trešdaļas aptaujāto vecāku norādīja, ka bērns pandēmijas laikā apmeklēja izglītības iestādi ar pārtraukumiem, 22% apmeklēja pirmsskolu bez pārtraukumiem un 11% bērnu pandēmijas laikā uz izglītības iestādi nav devušies. Lielākā daļa vecāku (72%) norādīja, ka Covid-19 pandēmija nav ietekmējusi ģimenes ēšanas paradumus, 16% norādīja, ka ietekme bijusi uz pārtikas iegādes un gatavošanas paradumiem, 6% minēja, ka ēšanas paradumi tika negatīvi ietekmēti, bet 4% - ka ietekme uz ēšanas paradumiem bijusi pozitīva. Papildus tika minēts, ka pandēmija ietekmēja tieši ēšanu ārpus mājas un ka vairāk tika pasūtīts ēdiens ar piegādi.

21% vecāku norādīja, ka nevēlētos maksāt par piena porcijām un 13% nevēlētos maksāt par augļu un dārzeņu porcijām, ja vecākiem būtu jāsedz izdevumi par produktu piegādi bērniem skolu apgādes programmu ietvaros. Salīdzinot ar iepriekš veiktā Izvērtējuma datiem 2015./2016. gadā, vecāku skaits, kas nevēlētos maksāt par augļu un dārzeņu porcijām ir nemainīgs, savukārt informācija par attieksmi pret piena produktu iegādi nav zināma. 14% vecāku norādīja, ka būtu ar mieru segt izdevumus par augļiem un dārzeņiem, ja tie būtu bioloģiski audzēti, savukārt piena gadījumā - 10% vecāku būtu būtiska piena bioloģiskā izcelsme. Statistiski nozīmīga saistība novērojama starp ģimenes ienākumiem un vecāku viedokli par iespējām segt izdevumus par augļu, dārzeņu un piena porcijām. Ģimenes ar zemākiem ienākumiem biežāk norāda, ka nevēlētos maksāt par augļu un dārzeņu porcijām, savukārt ģimenes ar augstākiem ienākumiem biežāk norāda, ka būtu gatavi maksāt vairāk kā 0.20 EUR par augļu un dārzeņu porciju, ja samaksa par augļiem un dārzeņiem būtu jāveic ģimenēm (Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(10, 936) = 4.1716$; $p < 0.00005$. Saistība ir nozīmīga 0.1% līmenī).

7.tabula

Vecāku gatavība segt izdevumus par augļu, dārzeņu un piena porcijām, %

Izdevumi par augļiem un dārzeņiem		Izdevumi par pienu	
līdz 0.10 EUR	5%	līdz 0.20 EUR	15%
0.11-0.15 EUR	9%	0.21-0.30 EUR	18%
0.16-0.20 EUR	22%	0.31-0.40 EUR	16%
vairāk kā 0.20 EUR	28%	vairāk kā 0.40 EUR	11%

Attiecībā uz maksu par piena produktiem būtisks faktors ir arī vecāku izglītības līmenis, īpaši mātes, kur novērojams, ka gan ģimenēs ar zemāku mātes izglītību (zemāka par vidējo), gan

arī augstāko (magistra, doktora grāds) biežāk norāda, ka nevēlētos segt izdevumus par piena produktiem (Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(11, 1080) = 2.5231$; $p = 0.0033$. Saistība ir nozīmīga 0.5% līmenī). Reģionāli nepastāv statistiski ticamas atšķirības starp tiem, kas atbalstītu produktu iegādi no saviem līdzekļiem un tiem, kas neatbalstītu.

Informācijas iegūšanas veidi par veselīgu dzīvesveidu un uzturu ir ļoti dažādi, tomēr ne visur pieejama uzticama informācija. 68% aptaujāto vecāku norādīja, ka informāciju iegūst internetā un presē, 34% - no sociālajiem medijiem, 29% - vēršas ar jautājumiem pie ārsta, vēl 24% norādīja, ka lasa dažādas zinātniskās publikācijas. Salīdzinot rezultātus ar iepriekšējos Izvērtējumos iegūto informāciju, var secināt, ka sociālie mediji kā informācijas avots ieņem būtiskāku lomu. Iepriekšējos Izvērtējumos šis iespējams tika iekļauts pie atbildes, ka informācija tiek meklēta internetā. Neliela daļa (10%) vecāku norādīja citus informācijas avotus, piemēram, ka apmeklē dažādus kursus vai seminārus, tiešsaistes seminārus par veselības tēmām, kā arī paši savu profesiju, kas saistīta ar medicīnu, ēdināšanu, sportu vai izglītības jomu. Daži minēja arī austrumu medicīnas studēšanu, sekošanu līdz dabas procesiem, nutriologu konsultācijas, informāciju no ražotājiem u. c.

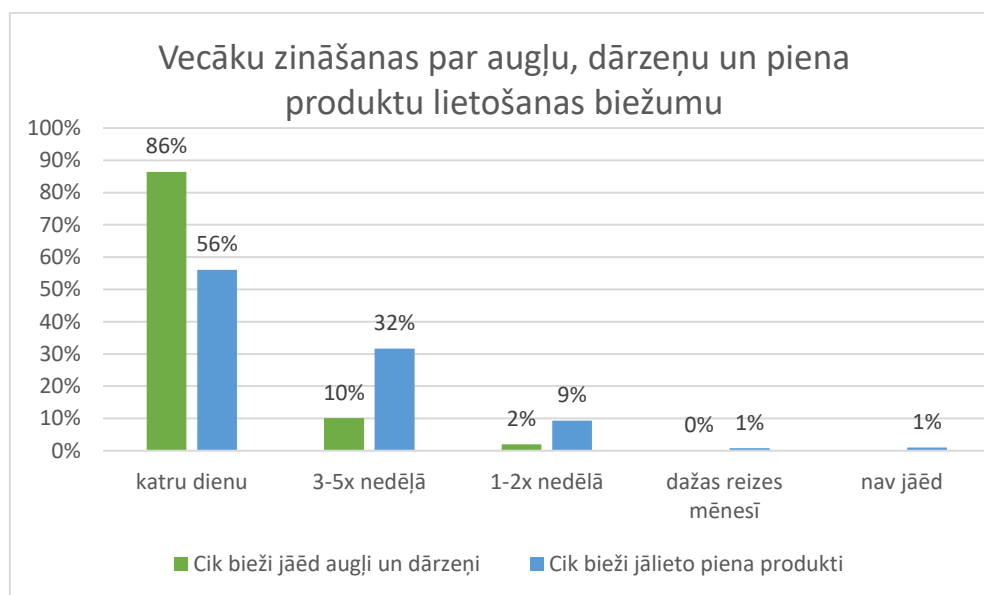
Vairāk nekā trešdaļa vecāku (37%) norādīja, ka izglītības iestādes personāls informē par visām programmas aktivitātēm, 7% vecāku bija ievērojuši programmas plakātu izglītības iestādē. Gandrīz trešdaļa vecāku (29%) norādīja, ka par programmu nav zinājuši. Ceturtā daļa vecāku par apgādes programmu zina, jo bērns ir stāstījis par augļu un dārzeņu izdali, 14% vecāku bērns ir stāstījis par piena izdali, 7% vecāku uzzinājuši par programmu, jo bērns mājās atnesis neapēsto porciju.

Lai izvērtētu, vai vecāki ir informēti par skolu apgādes programmas mājaslapu, kurā atrodama ne tikai informācija par programmu, bet arī dažādi izglītojoši materiāli, vecākiem tika jautāts gan par to, vai ir informēti par šādas vietnes esamību, gan - vai šādu vietni ir kādreiz izmantojuši. Divas trešdaļas (68%) vecāku norādīja, ka par šādu vietni nav informēti, un 26% norādīja, ka zina par vietni, bet nav apmeklējuši. Tikai 1% norādīja, ka vietni piensaugliskolai.lv apmeklē regulāri, bet 4% to ir apmeklējuši dažreiz. Tikai 2% vecāku norādīja, ka izmantojuši vietnē esošos materiālus vecākiem.

Lai arī saprotams, ka par izglītības iestādēs noritošo skolu apgādes programmu cilvēki visdrīzāk vairāk sāk interesēties tad, kad tas kļūst aktuāli viņu ģimenēs, gandrīz puse vecāku (43% par augļu un dārzeņu izdales programmu un 38% par piena programmu) norādīja, ka nezina, cik sen šāda programma darbojas izglītības iestādēs. Ceturtā daļa vecāku domāja, ka

augļu un dārzeņu izdāle norisinās 3-5 gadus, savukārt 29% domāja, ka piena programma norisinās 3-6 gadus.

Nemot vērā, ka pirmsskolas vecumā pamatā vecāki ir atbildīgi par bērnu ēdienkarti, būtiski bija novērtēt arī vecāku zināšanas vai viedokli par augļu, dārzeņu un piena produktu lietošanas biežumu. Liela daļa vecāku norādīja, ka augļi un dārzeņi jāēd katru dienu, bet par piena produktu nepieciešamību katru dienu ir pārliecināti vien 56% vecāku. Atbilstoši Veselības ministrijas ieteikumiem katru dienu būtu jāēd vismaz 4-5 porcijas augļu un dārzeņu, kā arī vismaz 2-3 porcijas piena produktu. Arī izglītības iestāžu ēdināšanas noteikumos (MK noteikumi Nr. 172 Noteikumi par uztura normām izglītības iestāžu izglītojamiem, sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju klientiem un ārstniecības iestāžu pacientiem) paredz noteiktu daudzumu augļu, dārzeņu un piena produktu nedēļā.



PI-6. Cik bieži jāēd augļi, dārzeņi un piena produkti, vecāku viedoklis

Vecāki norādīja, ka augļus un dārzeņus vismaz reizi dienā ēd 43% bērnu, pienu - 41% un piena produktus 30% bērnu. Vērtējot bērnu uztura dienasgrāmatu datus, bija redzams, ka vienā aprakstītajā dienā ceturtajai daļai bērnu ēdienkartē nav nevienas augļu porcijas, viena porcija norādīta 30% dalībnieku, 2-3 porcijas norādītas 26% bērnu ēdienkaršu. Dārzeņu ēdienkartē nebija 13% aptaujas dalībnieku, viena porcija dārzeņu norādīta 37% dalībnieku, bet 2-3 porcijas ēduši 34% dalībnieku. Piena produktus uztura dienasgrāmatā nav norādījuši 13% dalībnieku, 36% bija viena porcija piena produktu, bet 31% – 2-3 porcijas piena produktu. Jāpiemin, ka ne visi dalībnieki uztura dienasgrāmatas bija aizpildījuši (aizpildītas 88%), kā arī dažos gadījumos dienasgrāmatas aizpildītas nepilnīgi, piemēram, norādīts, ka nav zināms, ko

bērns ēda izglītības iestādē, dienasgrāmatā fiksēts tikai mājās ēstais ēdiens. Daļa vecāku dienasgrāmatas aizpildījuši ļoti rūpīgi, detalizēti fiksējot arī izglītības iestādē bērna apēstos produktus. Kopumā rezultāti rāda, ka tikai trešdaļai no aptaujas dalībniekiem uztura dienasgrāmatā norādīts optimāls augļu, dārzeņu un piena produktu daudzums, kas atbilst Veselības ministrijas rekomendācijām. Lai arī bija vecāki, kas norādīja, ka cenšas ierobežot bērna saldumu patēriņu un izvēlas veselīgākas uzkodas, tomēr 26% bērnu vecāku norādīja, ka saldumus bērns ēd vismaz reizi dienā. Uztura dienasgrāmatu datos 30% bērnu aprakstītajā dienā apēduši vienu porciju saldumu, bet vēl 30% bērnu bijušas 2-3 porcijas saldumu. Viens no biežāk pieminētajiem našķiem bija biezpiena sierīņš, kas no uzturvērtības viedokļa pieskaitāms gan piena produktu, gan saldumu porciju klāstā. Tāpat bieži ēdienkartēs kā piena produktu porcija ir glāze piena vai piens paciņā (parasts vai ar kādu pievienotu garšu). Augļi un dārzeņi bērnu ēdienkartēs visvairāk parādās tieši svaigā veidā un kā vesela vienība uz kodu reizēs vai pie brokastīm.

Gaļu un gaļas produktus vismaz reizi dienā bērni ēduši 41% ģimeņu, turpretī zivis - vienu reizi nedēļā uzturā iekļauj 31% ģimeņu, 9% tās iekļauj 2-4 reizes nedēļā, bet pārējos gadījumos zivju patēriņš ir zemāks. Šie rezultāti gan nav pārsteidzoši, jo arī iepriekš veiktajos pārtikas patēriņa pētījumos redzams, ka zivju patēriņš ir mazs arī pieaugušo populācijā, tādējādi veidojas loģiska sakarība, ka arī bērnu ēdienkartēs zivis neparādās bieži. Vērtējot produktu lietošanas biežumu reģionālā griezumā, var novērot, ka augļu un dārzeņu patēriņš nedaudz lielāks ir Rīgā, savukārt lielāks čipsu patēriņš novērojams Kurzemes reģionā. Saldumu patēriņš visos reģionos ir ļoti līdzīgs. Jāmin, arī, ka vecāku izglītības līmenim ir būtiska loma veselīgāku un ne tik veselīgu produktu patēriņa reižu biežumam nedēļā. Bērnu uzturā, kuru mātēm ir augstāks izglītības līmenis, biežāk iekļauti augļi, dārzeņi, bet retāk iekļauti čipsi, balta maize, saldinātie dzērieni. Interanti, ka zivju patēriņu neietekmē ne vecāku izglītības līmenis, ne ienākumi. Vecāki, kas norādījuši, ka augļi, dārzeņi un piena produkti uzturā jālieto katru dienu, bērna ēdienkartē biežāk iekļauj minētos produktus, nekā tie, kas norādījuši mazāku nepieciešamību lietot minētos produktus.

Vidējais bērna pārtikas produktu patēriņa reīžu skaits nedēļā pēc vecāku vērtējuma

	RĪGA	PIERĪGA	VIDZEME	ZEMGALE	KURZEME	LATGALE
AUGĻI	6.6	6.0	5.8	6.1	5.5	6.3
DĀRZEŅI	7.3	6.9	6.5	7.0	6.1	6.8
PIENS	5.4	6.0	6.7	5.7	6.2	6.2
PIENA PRODUKTI	4.7	4.8	5.0	5.1	4.9	5.3
ČIPSI	0.8	0.9	1.1	1.0	1.2	1.0
ZIVIS	0.9	0.8	0.9	0.9	0.8	0.9
GAĻA	6.3	5.8	5.8	6.0	5.2	6.4
BALTMAIZE	3.7	4.0	5.2	4.9	4.8	5.5
RUPJMAIZE/ GRAUDU MAIZE	3.3	3.1	3.8	3.6	3.1	4.5
SALDUMI	4.4	4.4	4.4	4.4	4.3	4.4
SALDINĀTIE DZĒRIENI	0.7	0.8	1.3	1.0	1.1	0.9

Aptuvenš novērtējums, pieņemot, ka "nekad" = 0 reīžu nedēļā, "retāk nekā reizi nedēļā" = 0.5 reizes nedēļā. "2-4 reizes nedēļā" = 3 reizes nedēļā, "5-6 reizes nedēļā" = 5.5 reizes nedēļā, "katru dienu reizi dienā" = 7 reizes nedēļā, "katru dienu biežāk nekā vienu reizi" = 14 reizes nedēļā. Statistiskā nozīmība novērtēta ar koriģētu Volda testu (Adjusted Wald test). Dati svaroti. Statistiski nozīmīgas atšķirības novērojamas augļu, dārzenū, čipsu, piena, saldināto dzērienu, maizes un gaļas patēriņos.

Kopīgu maltīšu ietekmi uz bērna ēšanas paradumiem varēja novērot jau iepriekšējo izvērtējumu laikā. Nav novērotas statistiski ticamas atšķirības starp kopīgu maltīšu biežumu reģionālā līmenī vai pēc ģimenes ienākumu un vecāku izglītības līmeņa, tomēr ir novērojamas statistiski ticamas atšķirības kopīgu maltīšu biežumā un augļu, dārzenū patēriņā. Bērni, kuri biežāk ietur maltītes kopā ar vecākiem, biežāk ēd dārzenus, piena produktus un gaļu un zivis, bet nav novērota ietekme uz augļu patēriņu.

Skolas vecuma bērnu un vecāku aptaujas rezultāti

Skolēnu un viņu vecāku aptaujas anketu jautājumi pamatā sakrita ar iepriekšējos izvērtējumos izmantoto aptaujas anketu jautājumiem. Anketas papildinātas ar jautājumiem par piena produktu lietošanu un zināšanām par to nozīmi un vajadzībām ikdienas uzturā.

Aptaujas anketas - tāpat kā iepriekšējās Izvērtējuma reizēs - tika sagatavotas papīra formātā, jo nebija pārliecības, ka visās izglītības iestādēs būs iespējams nodrošināt anketu elektronisku aizpildīšanu, īpaši mazāko bērnu klasēs, kā arī balstoties uz pilotpētījuma rezultātiem pirmsskolas izglītības iestādēs, bažījoties par zemāku vecāku atsaucību. Aptaujas norises laikā sarunās ar izglītības iestādēm tika secināts, ka liela daļa izglītības iestāžu būtu

gatavi un ir aprīkoti ar tehniskām iespējām nākotnē nodrošināt aptaujas anketu aizpildīšanu elektroniski. Informācijas izplatīšana vecākiem jau tagad norisinājās pārsvarā elektroniski – gan izmantojot e-klasi, gan sociālos tīklus, klašu vecāku elektroniskās sarakstes u. c. Aptaujas anketu izplatīšana elektroniskā formātā nākotnē ļautu palielināt izvērtējumā iekļaujamo dalībnieku skaitu, būtiski samazinot izmaksas, kas saistītas ar datu ievadi, aptaujas anketu drukāšanu, kā arī mazāku personāla noslodzi. Elektroniska izvērtējuma aptaujas anketa skolēnu grupā dotu iespēju nepieciešamības gadījumā datus iegūt ne tikai reizi piecu gadu periodā, bet arī starpperiodos, ja programmas norisē tiktu ieviestas kādas izmaiņas, kas varētu ietekmēt rezultātus, vai norisinātos kādi pasākumi vai aktivitātes, kas varētu ietekmēt programmas rezultātus neatkarīgi no apgādes programmas norises izglītības iestādēs. Tāpat aptaujas ieviešana elektroniskā formātā pavērtu iespējas kādās nelielās grupās izglītojamo veikt zināšanu un programmā iekļauto produktu patēriņa izmaiņu pārbaudi regulārāk, tādējādi vairāk kontrolējot citu ārējo faktoru ietekmi uz izglītojamo paradumiem.

Lai nodrošinātu datu salīdzināmību, būtu īpaši jāizvērtē aptaujas jautājumu piemērotība aizpildīšanai elektroniskā vidē, kā arī, ņemot vērā, ka daļa jautājumi ir par produktu atpazīšanu, aptauju platformai būtu jābūt īpaši pielāgotai vai radītai šāda veida aptaujas formātam. Šī Izvērtējuma aptaujas laikā intervētāju klātbūtne bija būtiska, jo vecāko klašu skolēni, cenšoties pēc iespējas labāk atbildēt uz anketu jautājumiem, mēģināja izmantot dažādus palīgtrikus, piemēram, ar telefona palīdzību pēc attēla atrast pareizo augļa vai dārzena nosaukumu, sameklēt informāciju par veselīgu uzturu u. c.

Jāņem vērā, ka šajā izvērtējumā skolēnu aptaujas rezultāti jāvērtē piesardzīgāk, ņemot vērā potenciālo Covid-19 pandēmijas ietekmi, kas būtiski traucēja izglītības procesu, produktu izdali, dažādu papildus pasākumu norisi.

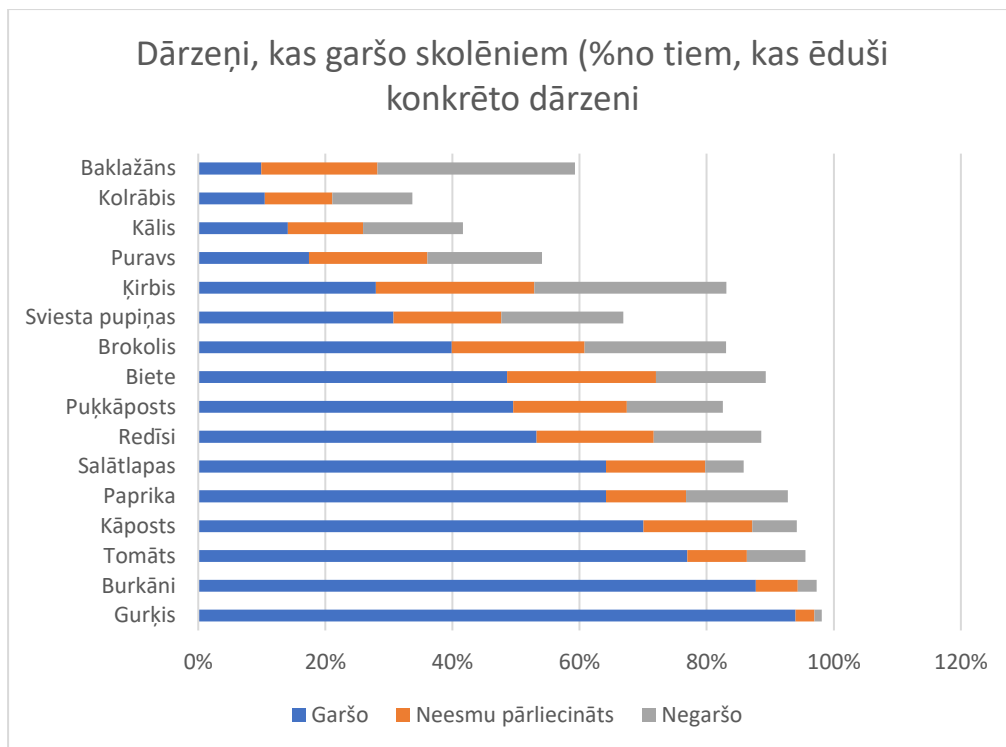
Vienošanās par aptaujas norises laikiem izglītības iestādēs bija laikietilpīga aktivitāte, jo aptaujas norise, protams, nevar būtiski traucēt mācību procesu, tāpat izglītības iestādēs mēdz paralēli norisināties arī citi pētījumi vai aktivitātes, kuru dēļ iestāde ir noslogota, kā arī pastāv riski, ka audzēkņi un viņu vecāki būs jau noguruši no aptaujas anketu pildīšanas. Dažas izglītības iestādes šī iemesla dēļ atteicās no izvērtējuma veikšanas konkrētajā iestādē. Slimošanas gadījumi, negaidīti sarežģīti laikapstākļi un citi faktori ietekmēja gan skolēnu skaitu izglītības iestādēs konkrētajās aptauju dienās, gan arī aptaujas norises laiku vai aptaujas datumu pārceļšanu. Tāpat, atšķirībā no iepriekšējiem izvērtējumiem, biežāk vienā klasē mācās bērni ar dažādu mācību valodu, kā arī citu valstu pilsoņi, tādēļ aptaujas norise klasēs reizēm

noritēja pat trīs valodās. No praktiskajiem apsvērumiem tas nozīmēja lielāku rezerves anketu skaitu uz katru aptaujas reizi, kā arī intervētāju iespējas runāt vairākās valodās, lai maksimāli nodrošinātu, ka bērniem ir skaidri aptaujas aizpildīšanas nosacījumi, kā arī skaidri uzdevumi katrā no aptaujas jautājumiem.

Kaut arī reizēm komunikācijā ar skolām bija noprotams, ka aptaujas plānošana skolā tomēr ir sarežģīta, izglītības iestāžu personāls bija ļoti atsaucīgs, pretimnākošs, kā arī iesaistītie pedagogi un skolas personāls aptaujas veikšanas laikā novērtēja aptaujas anketas kā interesantas un pat mācību procesam lietderīgas. Atsevišķās izglītības iestādes pedagogi lūdza iespēju izmantot aptaujas anketu mācību darbam turpmāk, jau anketu aizpildīšanas laikā novērojot bērnu zināšanas vai zināšanu trūkumu konkrētos jautājumos.

No izlasē iekļautajām skolām Izvērtējuma ietvaros aptauja norisinājās 67 izglītības iestādēs, sasniedzot 4455 skolēnus un 2813 vecākus. Vienā izglītības iestādē tika aptaujātas ne vairāk kā 6 klases, bet izglītības iestādes ar mazu skolēnu skaitu vai gadījumos, kad atlasītajā klasē aptaujas dienā bija mazs skolēnu skaits, tika iekļautas papildu klases.

Piecu gadu laikā skolēnu attieksme pret dažādiem augļiem un dārzeņiem nav būtiski mainījusies. Par katru no 16 fotoattēlos norādīto dārzeņiem un tālāk arī augļiem, bērni norādīja – vai tāds garšo, negaršo, nav pārliecināts vai nekad nav tādu ēdis. 5.-9.klašu skolēniem papildus vēl bija arī jānorāda dārzeņa un augļa nosaukums, savukārt jaunāko klašu bērniem nosaukumi bija norādīti. Attēlu sarakstā iekļauti visi produkti, kas tiek piegādāti apgādes programmas ietvaros, kā arī papildus tādi, kas Latvijā pieejami un bieži lietoti uzturā. Arī šī Izvērtējuma ietvaros, tāpat kā iepriekš, kolrābis un kālis ir dārzeņi, kurus bērni pagaršojuši vismazāk, savukārt baklažāns ir dārzeņi, kurš vismazāk garšo bērniem. Iecienītākais un atpazīstamākais dārzeņi joprojām ir gurķis, kam seko burkāni, tomāti un kāposti.



SA-1. Dārzeņi, kas garšo skolēniem

Identiski veidotā jautājumu par augļiem, līdz 90% bērnu bija pagaršojuši divas trešdaļas no norādītajiem augļiem, un 85% gandrīz visus augļus, izņemot cidonijas, kuras līdzīgi kā iepriekšējos izvērtējumos ir mazāk atpazītas vai arī biežāk atpazītas pēc garšas jau pagatavotu dzērienu veidā. Salīdzinot ar iepriekšējo Izvērtējumu, nedaudz palielinājies bērnu skaits, kas izvēlējušies nenorādīt atbildi. Tas varētu būt saistīts ar vecāko klašu skolēnu atbildēm, kur nezinot konkrētā augļa vai dārzena nosaukumu, skolēni biežāk nenorāda arī vai tāds produkts garšo vai negaršo, ja nezina produkta nosaukumu, salīdzinot ar iepriekšējā Izvērtējumā norādītajām atbildēm. Vismazāk atpazīts pareizi un arī pareizi uzrakstīts ir kolrābis, kam seko puravs un kālis. Arī šie rezultāti sakrīt ar iepriekšējos Izvērtējumos novēroto. Puravs šoreiz bērnu vidū raisījis vairāk diskusiju, vairumā gadījumu to sajaucot ar lokiem, dažreiz ar spargēļiem un citiem. Interesanti, ka baklažāns un ķirbis ir produkti, kurus bērni visbiežāk pareizi norādījuši citā valodā – piemēram, angļiski, jo nav zinājuši dārzena nosaukumu latviski vai krieviski. Pie kolrābja ierakstītie interesantākie nosaukumi bija: kolvāris, kolvāns, kārāns, kolrāts, kolorāvis, koromabis, korovaps, kolalādis. Kālis visbiežāk tika sajaukts ar kartupeli vai rāceni vai selerijas sakni, savukārt nosaukumos norādīts: kāklis, korālis, kāls. Baklažāns bieži tika jaukts ar cukini vai kabaci, bet no jaunradītajiem nosaukumiem tapa bažitons, bagližāns. Sviesta pupiņu nosaukumos parādījās gan siera pupas, gan kārpas pupas. Brokolis dažreiz tiek saukts par zaļo puķkāpostu, bet arī brokolis,

Augļu sadaļā visbiežāk kivi tiek rakstīts angļu valodā, bet vismazāk atpazītas cidonijas un upenes.

Piena produktu jautājumā kādu no piena produktiem nebija ēduši vien atsevišķi skolēni. Mazāko klašu skolēniem atsevišķiem bērniem izbrīnu radīja vārdu salikums “skābais krējums”, iespējams tādēļ krējums norādīts kā produkts, ko it kā visvairāk bērnu nav ēduši. Vecāko klašu skolēniem šāds produkts nav radījis neizpratni.

9.tabula

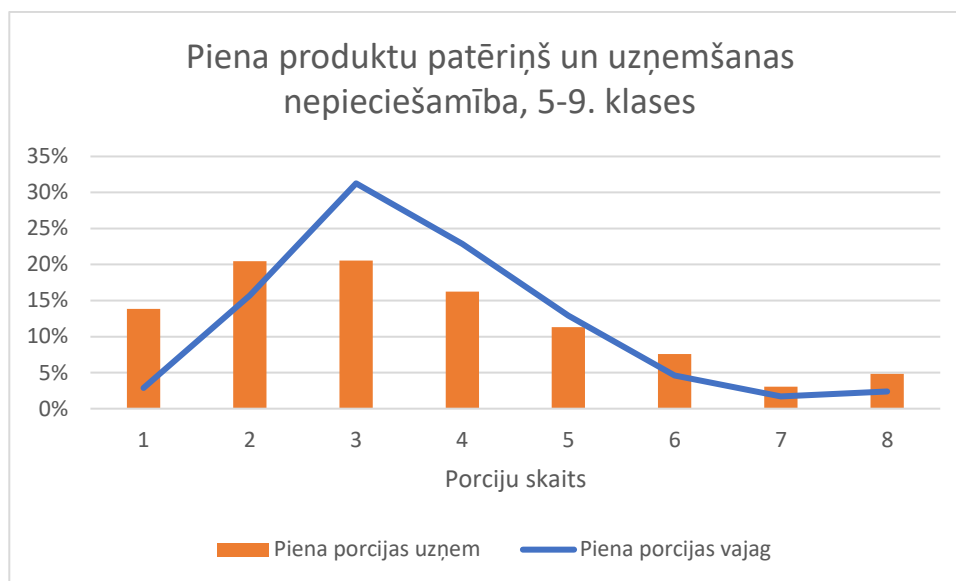
Piena produktu vērtējums pa klašu grupām

	Garšo		Neesmu pārliecināts		Negaršo	
	1-4.kl.	5-9.kl.	1-4.kl.	5-9.kl.	1-4.kl.	5-9.kl.
Piens	82%	84%	9%	8%	7%	6%
Siers	55%	83%	21%	10%	18%	5%
Biezpiens	64%	72%	22%	13%	10%	13%
Jogurts	82%	90%	10%	6%	4%	2%
Sviests	47%	69%	28%	20%	16%	9%
Kefīrs	40%	50%	20%	16%	30%	30%
Skābais krējums	40%	68%	23%	16%	18%	12%
Jogurta dzēriens	82%	92%	7%	4%	5%	2%

Jautājumā, kur bērniem jāizvēlas viens produkts no diviem, kuru labprātāk ēstu kā uzskodu starp ēdienreizēm, skolēno vairumā gadījumu veikuši izvēli par labu veselīgākajam produktam, izņemot izvēlē starp pīrādziņu un žāvētām aprikozēm, kur pārliecinoši bērni vairumā gadījumu izvēlas pīrādziņu. Salīdzinot ar iepriekšējā Izvērtējuma rezultātiem, tad ir palielinājies to bērnu skaits, kas izvēlētos pīrādziņu, īpaši vecāko klašu grupā. Vecāko klašu grupā vairāk skolēni norāda izvēli par labu smalkmaizītei izvēlē starp smalkmaizīti un banānu, nekā jaunāko klašu skolēnu grupā.

Atpazīt veselīgāko produktu kombināciju skolēniem nesagādā nekādas grūtības. Vairāk kā 90% vecāko klašu skolēnu un 85% jaunāko klašu skolēnu prot izvēlēties veselīgāko produktu kombināciju no piedāvātajām trīs produktu alternatīvām. Nelielai daļai bērnu pareizo izvēli jautājumā nojauca hamburgeram pievienotās salātlapas, savukārt mazāko klašu skolēnus nedaudz mulsināja izvēle starp ogu smūtiju, kartupeļiem un biezpiena sierīņu.

Kopumā salīdzinot ar iepriekšējo izvērtējumu, skolēniem ir vieglāk norādīt pareizo produktu kombināciju, kas varētu liecināt par to, ka zināšanas par veselīgu uzturu ir labākas.



SA-2. Bērnu viedoklis par nepieciešamo piena produktu porciju skaitu un uzņemto piena produktu porciju skaitu 5-9. klašu skolēni.

Vaicājot par augļu, dārzeņu un piena produktu uzņemšanu, jaunājo klašu skolēni biežāk norāda gan uzņemto, gan nepieciešamo porciju skaitu. Tomēr jāņem vērā, ka ne vienmēr izpratne par porciju lielumu ir pietiekama. 58% jaunāko klašu skolēni uzskata, ka dienā nepieciešamas 4 un vairāk porcijas piena produktu, kamēr vecāko klašu grupā tā uzskata 44% skolēnu. Iespējams tas saistīts ar precīzāku produktu porciju novērtējumu. Aptaujas anketas aizpildīšanas laikā skolēniem netiek skaidrots, kas tiek apzīmēts ar vienu porciju konkrētā produkta, lai būtu iespējams novērtēt arī bērnu zināšanas no šī aspekta, ņemot vērā, ka izglītojošajos materiālos par veselīgu uzturu vienmēr tiek skaidrots porcijas jēdziens, īpaši augļiem un dārzeņiem.

Daudzi skolēni zina terminu sabalansēts un veselīgs uzturs, tomēr ne vienmēr ir pietiekama izpratne, ko tas nozīmē ikdienas maltītēs iekļaujot dažādus produktus, tādēļ skolēniem bija jāsniedz atbildes par deviņiem produktiem un jānorāda, vai minētie produkti uzturā jālieto daudz, vidēji vai maz, lai ievērotu veselīgus ēšanas paradumus. Kopumā nedaudz ir samazinājies skolēnu skaits, kas uzskata, ka piens būtu jālieto daudz, lai ievērotu veselīgus ēšanas paradumus. Savukārt, par dārzeņu lietošanas nepieciešamību zināšanas ir nostiprinājušas un vairāk skolēnu norāda, ka dārzeņus nepieciešams ēst daudz. Zināšanas par

šokolādes pieļaujamo lietošanas daudzums nav būtiski mainījušas, vien vecāko klašu grupā nostiprinājušās un vairāk skolēnu norāda, ka šokolādi var ēst tikai mazliet, salīdzinot ar iepriekšējā Izvērtējumā novēroto.

10. tabula

Produktu ēšanas nepieciešamība

	1.-4.klase			5.-9.klase		
	Daudz	Vidēji	Mazliet	Daudz	Vidēji	Mazliet
Piens	65%	31%	4%	61%	37%	2%
Maize	39%	52%	9%	26%	63%	11%
Siers	41%	49%	11%	28%	62%	9%
Šokolāde	11%	19%	70%	3%	26%	70%
Sula	63%	31%	5%	55%	38%	7%
Dārzeņi	86%	10%	4%	91%	7%	2%
Želejkonfektes	14%	29%	57%	5%	22%	73%
Sviests	27%	54%	19%	11%	60%	28%
Rīsi	52%	41%	6%	55%	40%	5%

Arī rīsu nepieciešamība uzturā skolēnu vidū ir pārliecinošāka, salīdzinot ar iepriekš novērotajiem rezultātiem.

Lai novērtētu skolēnu zināšanas un iespējamo zināšanu pielietojumu, skolēni tika aicināti novērtēt vai dažādi produkti, kuru pagatavošanā izmantoti augļi, dārzeņi un piena produkti, atbilst vienai porcijai produktu. Par katru produktu skolēni sniedza savu vērtējumu – vai tas atbilst vai neatbilst. Iepriekšējos Izvērtējumos netika iekļauta piena apgādes programma, tādēļ šajā izvērtējumā šāds jautājums tika iekļauts pirmo reizi. Skolēniem tika piedāvāti produkti, kuru sastāvā ir vai varētu būt piena produkti – konfektes Gotiņa, piens, biezpiena sieriņš, piena šokolāde, saldējums un biezpiens ar krējumu. Vecāko klašu skolēniem šajā jautājumā izdevies sniegt vairāk pareizu atbilžu nekā jaunāko klašu bērniem, ko varētu saistīt gan ar labākām zināšanām, gan arī pieredzi un izpratni par produktu porcijām un produktu veselīgumu. Trešdaļa jaunāko klašu skolēnu atbildēja, ka konfektes Gotiņa atbilst vienai piena produktu porcijai, kamēr tikai 17% vecāko klašu skolēnu uzskatīja tāpat. Līdzīgākas domas abās klašu grupās bija par biezpiena sieriņu, kur 51% vecāko klašu un 46% jaunāko klašu skolēnu uzskata, ka tas atbilst porcijai piena produktu. Vecāko klašu skolēni sniedz pārliecinošākas atbildes par tādiem vienkārši saprotamiem piena produktiem, kā glāze piena vai biezpiens ar krējumu, nekā jaunāko klašu skolēni, ko varētu skaidrot ar mazāku izpratni par produktu porcijām kā tādām.

Līdzīgas atbildes var novērot arī pie jautājumiem par atbilstību augļu un dārzeņu porcijām, kur jaunāko klašu skolēni ir nepārliecinātāki par atbilstību arī tādiem vienkāršākiem produktiem, kā piemēram salāti vai dārzeņu zupa, ja salīdzina ar vecāko klašu skolēniem. Interesanti, ka vairāk vecāko klašu skolēnu uzskata, ka bļodiņa kartupeļu biežputras atbilst porcijai dārzeņu nekā jaunāko klašu skolēni, kaut gan no produktu uzturvērtības viedokļa kartupeļi ierasti tiek pieskaitīti graudaugu produktu grupai nevis dārzeņiem.

Būtiskas atšķirības nav novērojamas arī augļu un dārzeņu pagatavošanas veidos, kas bērniem patīk labāk. Visvairāk joprojām bērniem dārzeņi garšo svaigā veidā, bet vismazāk sautējumos. Kopumā vecāko klašu skolēniem vairāk garšo dārzeņi jebkurā no pagatavošanas veidiem, salīdzinot ar jaunāko klašu skolēniem. Savukārt, jaunāko klašu skolēniem vairāk garšo augļi pagatavoti ķīselos nekā vecāko klašu skolēniem. Vislabāk augļi skolēniem garšo svaigā veidā un sulās.

Jautājumā par dārzeņu daudzumu uz šķīvja pusdienu maltītē, trešdaļa jaunāko klašu skolēnu uzskata, ka dārzeņiem jābūt pusei šķīvja, savukārt vecākajās klasēs visvairāk bērnu uzskata, ka dārzeņiem jāaizņem trešdaļa šķīvja.

Šoreiz jautājums par dažādu uzturvielu sastāvu augļos, dārzeņos un piena produktos tika iekļauts tikai vecāko klašu skolēnu aptaujā. Gandrīz visi skolēni (97%) zina, ka augļos un dārzeņos ir vitamīni, 60% norāda, ka tajos ir ūdens, 52% - ka tie satur minerālvielas un 40%, ka tajos ir šķiedrvielas. Zināšanās par piena produktiem atbildes ir mazāk pārliecinošas – 79% norādījuši, ka piena produkti satur olbaltumvielas, 66% - ka tie satur vitamīnus, bet tikai 29% norāda, ka piena produktos ir minerālvielas. Iespējams, ka piena produktos esošais kalcijs skolēnu vērtējumā ietilptu vitamīnu grupā. Vecāko klašu skolēniem papildu tika uzdots jautājums – vai iespējamās situācijas, kad piena produktus nevar lietot uzturā – 82% skolēnu norādīja, ka tā var būt, ja ir alerģija vai nepanesamība, 18% norādīja, ka augu dzērieni ir veselīgāki par piena produktiem, savukārt 10% izvēlējās ierakstīt savu atbildi, kur norāda dažādus iemeslus, kādēļ piena produktus var vai nevar lietot.

Atvērtajā jautājumā, kur skolēniem bija jānorāda, kas ir veselīgs dzīvesveids, 40% vecāko klašu skolēnu norādījuši, ka veselīgs dzīvesveids nozīmē sportot, būt aktīvam, savukārt ceturtdaļa norādījuši, ka veselīgs dzīvesveids saistāms ar augļu, dārzeņu ēšanu un veselīgu uzturu. Skolēni min arī citas aktivitātes, kas būtiskas veselīga dzīvesveida uzturēšanā, kā piemēram, izgulēšanās, pietiekama ūdens dzeršana, uzturēšanās svaigā gaisā un pastaigas, tiek norādīta atsevišķu produktu lietošana, kā arī tiek minēts, ka būtisks ir līdzsvars starp

veselīgo un neveselīgo un ka reizēm var atļauties uzturā lietot mazāk veselīgus produktus. Pie neveselīgiem produktiem vairākkārtīgi tiek minēti saldumi un cukurs.

Pirmsskolas un skolas vecuma bērnu vecāku atbildes uz aptaujas jautājumiem ir ļoti līdzīgas un daudzos jautājumos ir ļoti līdzīgas iepriekš veikto Izvērtējumu rezultātiem, tādēļ šajā sadaļā tiek iekļauti tie jautājumi, kuros novērojamas kādas atšķirības.

Skolēnu vecākiem nedaudz nozīmīgāks faktors produktu izvēlē ir pārtikas produkta ražotājs, salīdzinot ar pirmsskolas vecuma bērnu vecākiem, bet jebkurā gadījumā cena abās grupās ir vairāk pieminētais faktors.

Izmaiņas novērojamas jautājumā par skolēnu pusdienu maltītēm, kur salīdzinot ar iepriekšējo Izvērtējumu, kur nepilni 90% skolēnu ēda maltītes izglītības iestādē, šobrīd šādu atbildi norādījuši 72% vecāku. Šāds rezultāts ir līdzīgs pirmā Izvērtējuma rezultātam un iespējams saistīts ar izmaiņām ēdināšanas izmaksās – vecākiem jāsedz daļa pusdienu izmaksu, kur agrāk skolēni saņēma brīvpusdienas.

Arī uzskodu izvēle skolas vecuma bērniem nedaudz atšķiras no bērnudārzniekiem. Vairāk skolēnu kā uzkodas starp maltītēm izvēlas saldumus, kam seko augļi, bet būtiski vairāk kā pirmsskolas vecuma bērni ēd sāļās uzkodas, savukārt mazāk kā uzkodas tiek izvēlēti piena produkti. Vērtējot šos rezultātus jāņem vērā, ka skolas vecuma bērniem ir iespēja pašiem izvēlēties sev uzkodas, kamēr pirmsskolas vecumā bērnu izvēli un produktu piedāvājumu vairāk nosaka vecāki.

Tikai piektā daļa skolēnu vecāku norādījuši, ka seko līdz izglītības iestādes ēdienkartei. 7% skolēnu vecāku norādījuši, ka viņu bērnam ir kāda pārtikas alerģija, kur biežāk minētie alerģiskie produkti ir piena produkti (laktozes un piena olbaltumvielu alerģija/nepanesība), kā arī kviešu produkti.

Informētībā par programmas norisi izglītības iestādē, skolas līmenī būtisku lomu spēlē bērni, kuri informāciju par programmas norisi izglītības iestādē, izstāsta arī vecākiem. Trešā daļa skolēnu vecāku norāda, ka informāciju par programmas norisi nav saņēmuši. Arī divas trešdaļas skolēnu vecāku norāda, ka nav zinājuši par programmas mājaslapu, līdzīgi kā to ziņoja bērnudārznieku vecāki. Nav novērota statistiski ticama atšķirība augļu un dārzeņu patēriņā un zināšanās ar to, vai vecāki ir informēti par programmas norisi, savukārt zināšanās par piena lietošanu un vecāku informētību par programmu ir novērota statistiski nozīmīga saistība – vecāki, kas ir informētāki par programmas norisi biežāk uzskata, ka piena produkti

jālieto katru dienu (Pīrsona χ^2 tests ar izlases dizaina korekciju: $F(2, 3308) = 3.9988$; $p = 0.0184$. Saistība ir nozīmīga 5% līmenī).

Skolēnu vecāki ir informētāki par skolu apgādes programmas darbības ilgumu Latvijā, kur 40% vecāku norāda, ka piena izdale skolās norisinās vairāk kā 10 gadus, savukārt 18% ir pārliecināti, ka augļu un dārzeņu izdale norisinās jau vairāk nekā 10 gadus.

Par augļu un dārzeņu lietošanas nepieciešamību katru dienu ir pārliecināti 89% skolēnu vecāku, savukārt par piena produktiem 58% vecāku.

Produktu patēriņa biežums skolēniem ir līdzīgs kā bērniem pirmsskolas vecumā. Skolēni nedaudz biežāk uzturā iekļauj čipsus un piena produktus, savukārt pārējo produktu patēriņš ir stipri līdzīgs.

Skolu aptaujas rezultāti

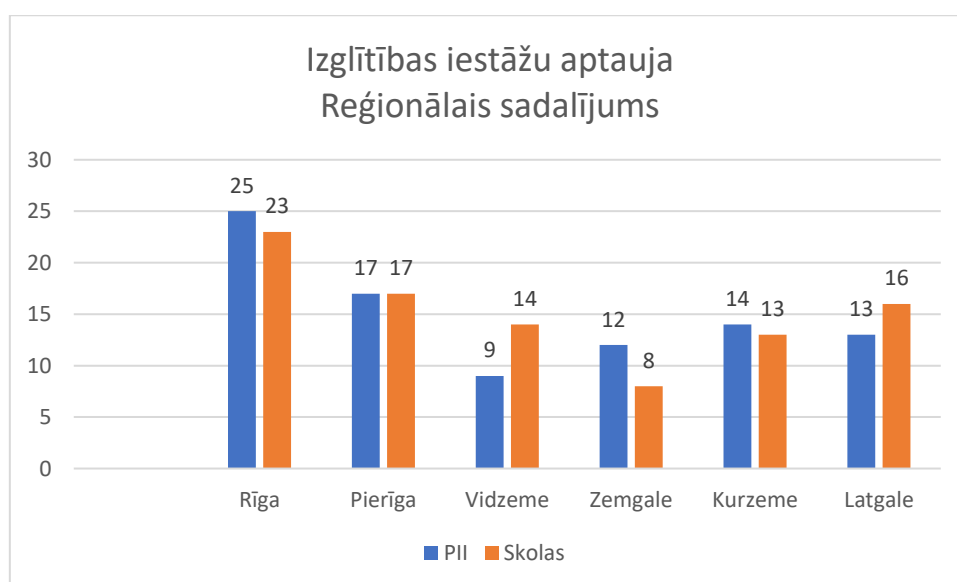
Izglītības iestādēm ir būtiska ietekme uz bērnu ēšanas paradumiem un to veidošanos. Ēdināšana izglītības iestādēs tiek regulēta ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 172 "Noteikumi par uztura normām izglītības iestāžu izglītojamiem, sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju klientiem un ārstniecības iestāžu pacientiem", kuros gan norādīti produkti, kurus izglītības iestādēs nevar izplatīt, gan norāda arī konkrētu produktu, enerģijas un uzturvielu daudzumu, kas būtu jāsasniedz izglītības iestādes maltītēs atbilstoši bērnu vecuma grupām. Izglītības iestādes vide ir viens no faktoriem, kas var ietekmēt bērnu ēšanas paradumus un attieksmi pret veselīgu dzīvesveidu, kā arī veicināt veselīga uztura izvēli. Papildu izglītības programmai izglītības iestādes bieži iesaistās dažādās aktivitātes par veselīga dzīvesveida tēmām, kas dod bērniem un jauniešiem papildu zināšanas un vairāk iespēju tās pielietot praktiski. Vērtējot skolu apgādes programmas ietekmi uz bērnu un viņu ģimeņu paradumiem, jāņem vērā arī ārējie faktori, kas papildu produktu izdalei norisinās, izvērtējot arī iespējamo aktivitāšu veidu, kas varētu būtiskāk ietekmēt pozitīvu paradumu veidošanos un augļu, dārzeņu un piena produktu patēriņa veicināšanu.

Šī Izvērtējuma ietvaros jāņem vērā arī Covid-19 pandēmijas ietekme, jo izglītības iestāžu darbība šajā periodā bija ierobežota. Daudzos gadījumos izglītības iestādēs tika atcelti dažādi pasākumi ar vieslektoru piedalīšanos, nebija iespējams doties ekskursijās, kā arī pulcēšanās klašu un grupu ietvaros daudzviet nebija iespējama, tādēļ šī Izvērtējuma rezultāti varētu atšķirties no iepriekšējā - 2015./2016.gada - Izvērtējuma rezultātiem.

Izglītības iestāžu aptaujā izglītības iestādes sniedza atbildes uz jautājumiem gan par produktu izdali izglītības iestādē un sadarbību ar piegādātāju un LAD, gan arī par audzēkņu, vecāku un pedagogu attieksmi pret programmas norisi, pasākumiem, kas norisinājušies iestādē, kā arī izglītības iestādes motivāciju piedalīties skolu apgādes programmā.

Izglītības iestāžu aptauja norisinājās vienu reizi no 2022. gada oktobra līdz decembrim. Aptaujas anketa tika izplatīta, to elektroniski nosūtot uz iestāžu norādītās kontaktpersonas e-pasta adresi. Aptaujas anketas tika izsūtītas tām izglītības iestādēm, kas bija iekļuvušas pētījuma izlasē.

Izglītības iestāžu skaits pa reģioniem, kas aizpildījušas aptaujas anketu aplūkojams attēlā IA-1.

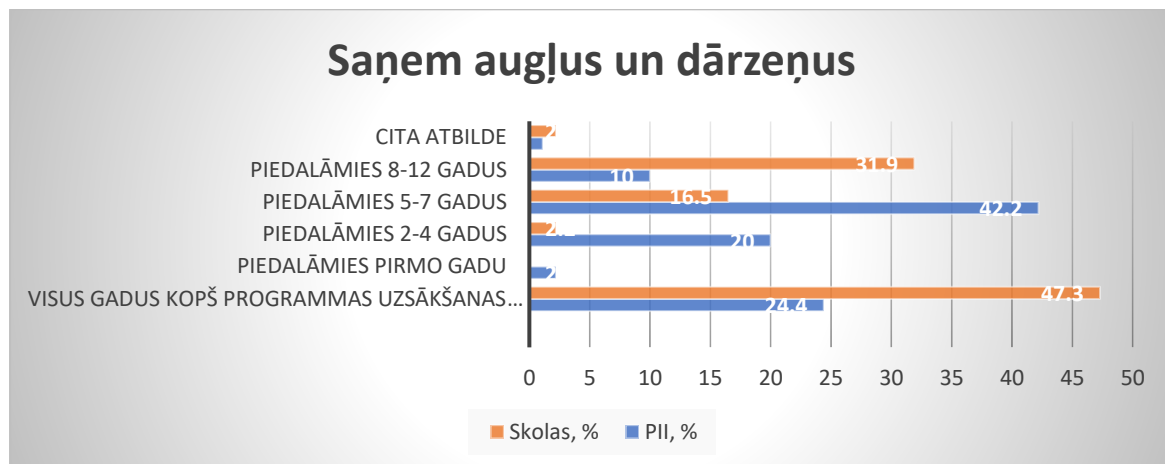


SK-1. Aptauju aizpildījušo izglītības iestāžu skaits pa reģioniem

Izvērtējumā iekļautajās izglītības iestādēs lielākajā daļā gadījumu mācību valoda ir latviešu valoda (94% pirmsskolas izglītības iestādēs un 79% skolās). Aptaujā iesaistītajās izglītības iestādēs augļus un dārzeņus kopā saņem 44 968 audzēkņi, bet pienu – 42 804 audzēkņi. Visbiežāk aptaujas anketu aizpildīja izglītības iestādes vadītājs vai vadītājā vietnieks (60% izglītības iestāžu), taču pirmsskolas izglītības iestādēs biežāk nekā skolās aptaujas anketas aizpildīšanu veic iestādes medmāsa – attiecīgi 21% un 12% gadījumu.

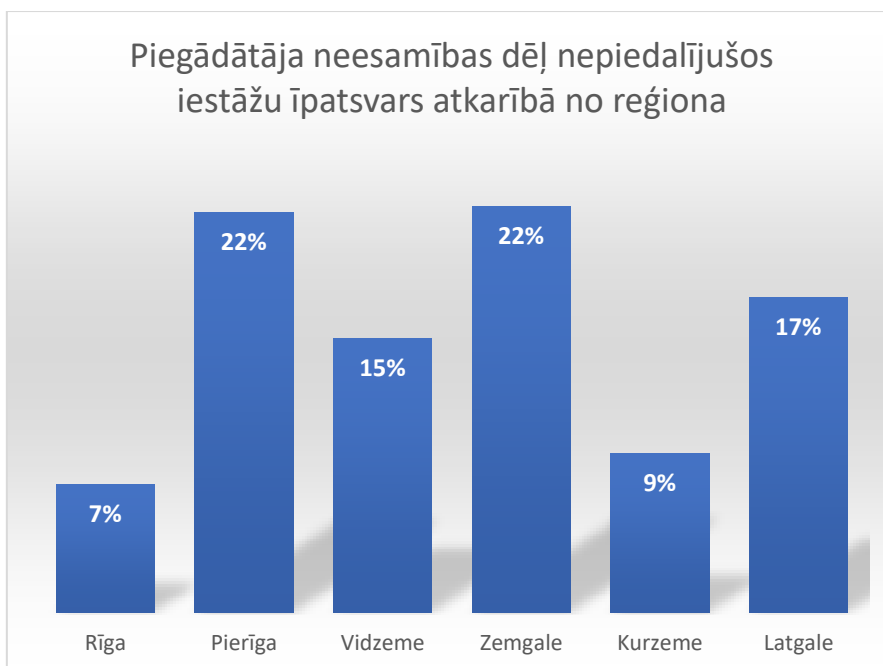
Lai novērtētu potenciālo ietekmi uz audzēkņu paradumiem, būtiski izvērtēt arī, cik sen iestādes piedalās apgādes programmā. Līdzīgi kā novērots iepriekšējos Izvērtējumos liela daļa aptaujāto iestāžu piedalās jau no programmas pirmsākumiem. Nelielas atšķirības

novērojamas skolu un pirmsskolas izglītības iestāžu starpā, bet jāņem vērā, ka pirmsskolas izglītības iestādēs augļu un dārzeņu apgāde tika uzsākta 2017. gadā.



SK-2 attēls. Cik sen izglītības iestāde piedalās programmā?

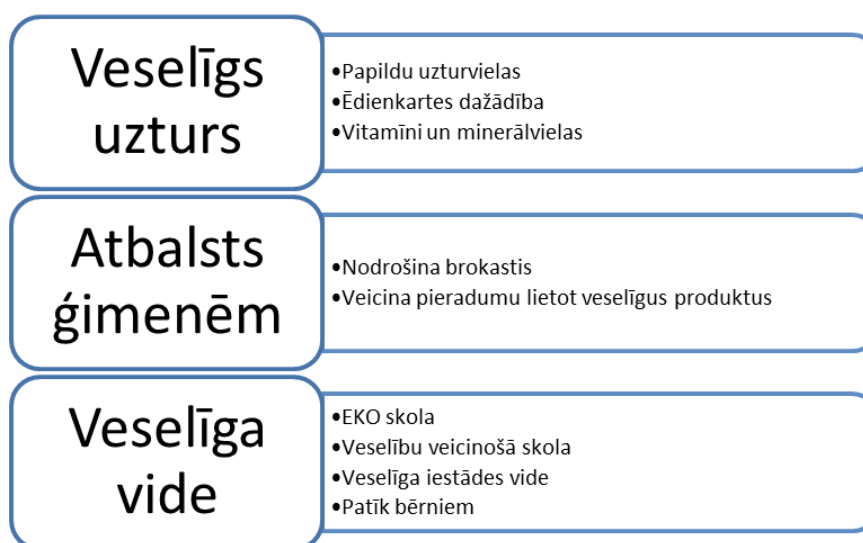
Līdzīga situācija novērojama arī attiecībā uz piena apgādi. Piena produktus 74% skolu un 44% pirmsskolas izglītības iestāžu saņem jau vairāk nekā 8 gadus, bet 2% skolu un 6% pirmsskolu piena apgādes programmā nepiedalās. Galvenie iemesli, kādēļ izglītības iestādes nav piedalījušās skolu apgādes programmā kādā no programmas gadiem, saistīti ar piegādātāju trūkumu konkrētajām iestādēm (14% PII, 12% skolas), tāpat 5% pirmsskolu norādījuši, ka no dalības atturējusi sarežģīta pieteikšanās un atskaišu sistēma. Dažos atsevišķos gadījumos iestāde nav piedalījusies, jo audzēkņi nav ēduši vai dzēruši piedāvātos produktus (9% PII, 2% skolu). Trīs izglītības iestādes norādījušas, ka nav piedalījušās, jo ir bijis pārāk mazs audzēkņu skaits. Izglītības iestādes arī minējušas, ka sākotnēji esot trūcis informācijas par programmām, kā arī daļā iestāžu mainījies personāls, kas atbild par programmas norisi, attiecīgi nebija pieejama informācija par iepriekšējiem dalības iemesliem. Viena izglītības iestāde norādīja, ka nav piedalījusies, jo virtuves darbinieki nav vēlējušies uzņemties šādu pienākumu.



SK-3. Piegādātāja neesamības dēļ nepiedalījušos iestāžu īpatsvars atkarībā no reģiona

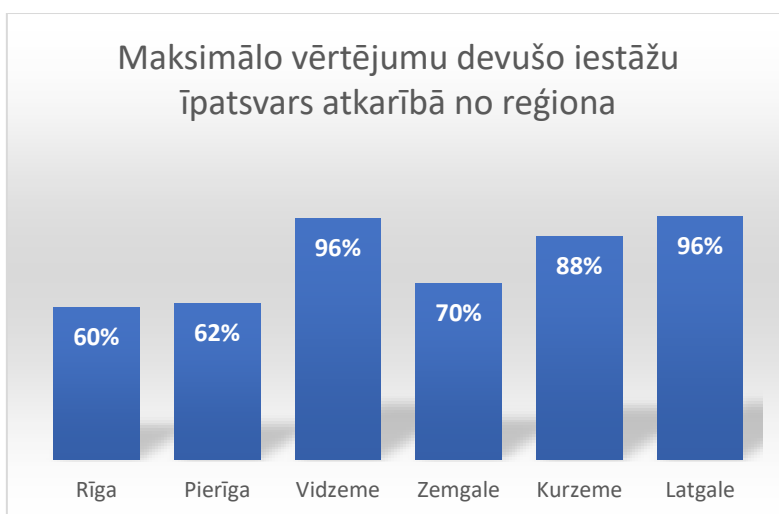
Lai arī Pierīgā un Zemgales reģionā vairāk iestāžu norādījušas, ka nepiedalījās apgādes programmā tieši piegādātāja neesamības dēļ, šī saistība nav statistiski nozīmīga (Pīrsona χ^2 tests: $\chi^2 = 5.02$; $df = 5$; $p = 0.4129$)

Iemesli, kādēļ izglītības iestādes piedalās programmā bija diezgan līdzīgi – galvenokārt, lai veicinātu veselīga uztura paradumus bērniem. Iestādes norādīja, ka skolu apgādes programma ir mērķtiecīgs atbalsts gan bērniem un ģimenēm, gan arī ražotājiem. Daļa skolu iesaistījušās dažādās skolu programmās, piemēram, EKO skolu programmā, kur arī viens no nosacījumiem ir arī dalība skolu apgādes programmā.



SK-4. Iemesli izglītības iestāžu dalībai skolu atbalsta programmā

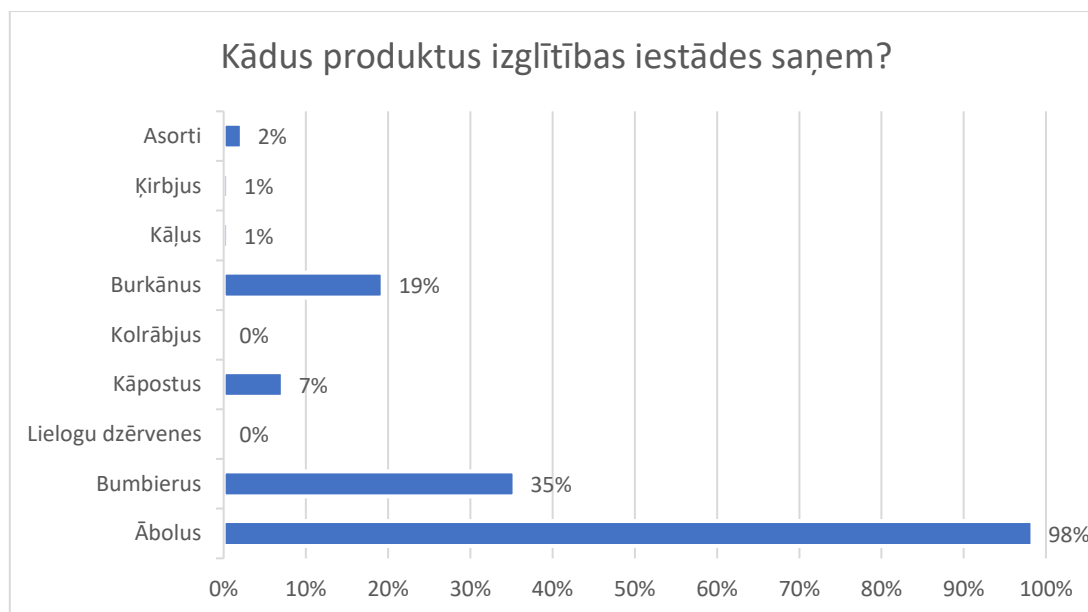
Aicinot izglītības iestādes novērtēt skolu apgādes programmu kopumā, 72% pirmsskolas izglītības iestāžu un 78% skolu to novērtēja ar augstāko vērtējumu. Ar vērtējumu 3-5 punktu robežās programmu novērtējuši 10% pirmsskolas izglītības iestāžu, bet tikai 5% skolu. Iespējams, zemāks vērtējums tieši no bērnudārziem varētu būt saistīts arī ar biežāk pieminētu komentāru par produktu dažādības trūkumu. Statistiski nozīmīga atšķirība ir programmas vērtējumā pa reģioniem - Rīgas un Pierīgas reģionā izglītības iestādes programmai kopumā devušas zemāku vērtējumu nekā citos reģionos. Detalizētāk attēlā SK-5.



*Pīrsona χ^2 tests: $\chi^2 = 32.18$; $df = 10$; $p = 0.0004$. Saistība ir nozīmīga 0.1% līmenī.

SK-5. Maksimālo vērtējumu devušo iestāžu īpatsvars atkarībā no reģiona.

Visvairāk programmas ietvaros izglītības iestādēm tiek piegādāti āboli, kam seko bumbieri un burkāni. Būtiskas atšķirības no iepriekšējo Izvērtējumu rezultātiem nav novērojamas.



SK-6. Kādus produktus izglītības iestādes saņem?

Arī norādot, kādus produktus iestādes vēlētos saņemt, visbiežāk tika norādīti bumbieri (77%) un āboli (71%), kā arī asorti (54%), burkāni (53%) un lielogu dzērvenes (36%). Pirmsskolas izglītības iestādes biežāk izrādījušas interesi par asorti porcijām nekā skolas, bet pārējo produktu vēlmes nav būtiski atšķirīgas, vērtējot pēc iestādes tipa. Nepilna trešdaļa pirmsskolu (30%) un 28% skolu norādījušas, ka visu iestādes dalības gadu laikā piedāvātais produktu klāsts konkrētajā iestādē ir mainījies.

Piegādāto produktu kvalitāte ir būtisks faktors, kas nodrošina, ka bērniem produkti garšos. Lielākajā daļā izglītības iestāžu nav bijušas problēmas ar piegādāto produktu kvalitāti, vien 10% bērnudārzu un 3% skolu norādījušas, ka ar produktu kvalitāti problēmas bijušas vairākkārt. Retu reizi visu dalības gadu laikā nekvalitatīvi vai bojāti augļi un dārzeņi piegādāti 27% pirmsskolu un 37% skolu. Lielākoties kvalitātes problēmas bijušas ar āboliem un burkāniem, dažos gadījumos arī bumbieriem, tomēr jāņem vērā, ka ābolus saņem praktiski visas izglītības iestādes, turpretī pārējos produktus - būtiski mazāks skaits. Būtiskas atšķirības pa iestāžu reģioniem netika novērotas. Izglītības iestāžu novērojumi par to, kuri produkti bērniem labāk garšo, sakrita ar iepriekšējos Izvērtējumos novēroto – vislabāk garšo āboli, bumbieri, burkāni. 18% iestāžu norādīja, ka bērni visu ļoti labprāt ēd.

Salīdzinot ar iepriekšējos Izvērtējumos novēroto, šogad bijis lielāks to iestāžu skaits, kas kādus no piegādātajiem produktiem saņēmuši no bioloģiskajām saimniecībām, un visbiežāk tie bijuši āboli un bumbieri.

Praktiski visas aptaujā iekļautās iestādes saņem arī pienu. Lielākoties pienu iestādes saņem 200-250ml iepakojumos. Pirmsskolas izglītības iestādēm biežāk tiek piegādāts piens lielākos iepakojumos, kas paredzēts sadalei, bet skolām - biežāk tieši mazo paciņu veidā. Problēmas ar piena produktu kvalitāti novērotas pavisam reti – vien 10% pirmsskolu un 5% skolu norādījušas, ka kvalitātes problēmas bijušas retu reizi, tikai viena iestāde norādīja, ka problēmas bijušas vairākkārt un vienā gadījumā problēmas bijušas ar produkta iepakojumu. 22% iestāžu saņem bioloģiski ražotu pienu.

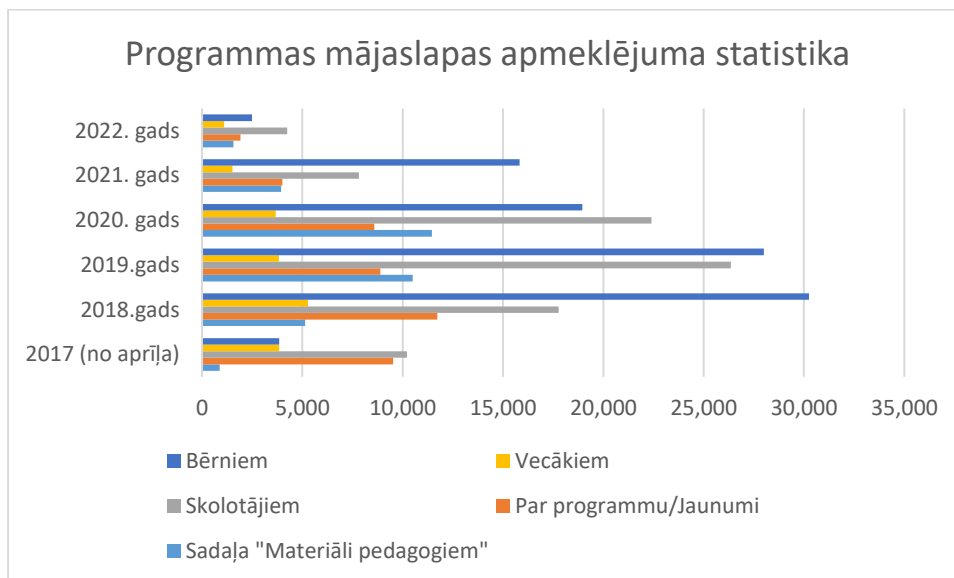
Par programmas norisi izglītības iestādēs tiek informēti visi pedagogi. Vairumā pirmsskolas izglītības iestāžu (88%) programmas aktivitātēs piedalās visi pedagogi, kamēr skolās visi pedagogi iesaistās vien 63% iestāžu. Skolas biežāk norādīja, ka programmas aktivitātēs piedalās atsevišķi pedagogi. Tikai trīs iestādes norādīja, ka pedagogi programmas aktivitātēs nevēlas iesaistīties.

Nemot vērā, ka veiksmīgai programmas norisei būtiski ir arī izglītojoši pasākumi, svarīgi ir izvērtēt arī dažādu izglītojošo aktivitāšu norisi izglītības iestādēs. Pēdējo gadu laikā piedāvāto izglītojošo pasākumu klāsts ir būtiski palielinājies. Pasākumi un aktivitātes tiek organizētas gan valstiskā līmenī, gan reģionālā, gan izglītības iestādēs. Tikai 13% pirmsskolu un 6% skolu nepiedalās šāda veida aktivitātēs. Iestādes norādīja, ka gan iesaistījušās Latvijas Veselības sporta nedēļā 2022, Eiropas skolu sporta dienā, Putras dienā, dažādās sportiskās aktivitātēs, aicina uz izglītības iestādi lektorus. Kāda iestāde minēja, ka reizi gadā saņem arī biezpiena sierīņus un medu. Aktivitāšu norisi gan būtiski ietekmēja Covid-19 pandēmija, bet jau šajā mācību gadā daudzas aktivitātes tika atsāktas.

Iepriekšējo Izvērtējumu secinājumos tika norādīts, ka pedagogiem trūkst metodisko materiālu, lai bērniem mācītu par augļu, dārzeņu un piena nozīmi, kā tas paredzēts programmas aktivitātēs. No 2019. gada tiek organizēti semināri izglītības iestāžu pedagogiem par dažādām tēmām, piemēram, par vietējās lauksaimniecības tradīcijām, iespējām un nākotnes risinājumiem u. c. Izglītības iestādes aptaujā norādīja, ka lielākajā daļā gadījumu informācija par semināriem nav bijusi pieejama, vien 3.3% pirmsskolu un 5% skolu norādīja, ka pedagogi ir piedalījušies apmācību semināros.

Programmas vietnē piensunaugliskolai.lv pieejama ne tikai informācija par pašu programmu, bet arī dažādi materiāli, informācija par konkursiem un aktivitātēm programmas ietvaros. Skolās informācija par vietni pieejama plašāk (69% skolu), bet pirmsskolās informācija par programmas vietni izplatīta nedaudz mazāk (57%), bet vietni izmanto 47%

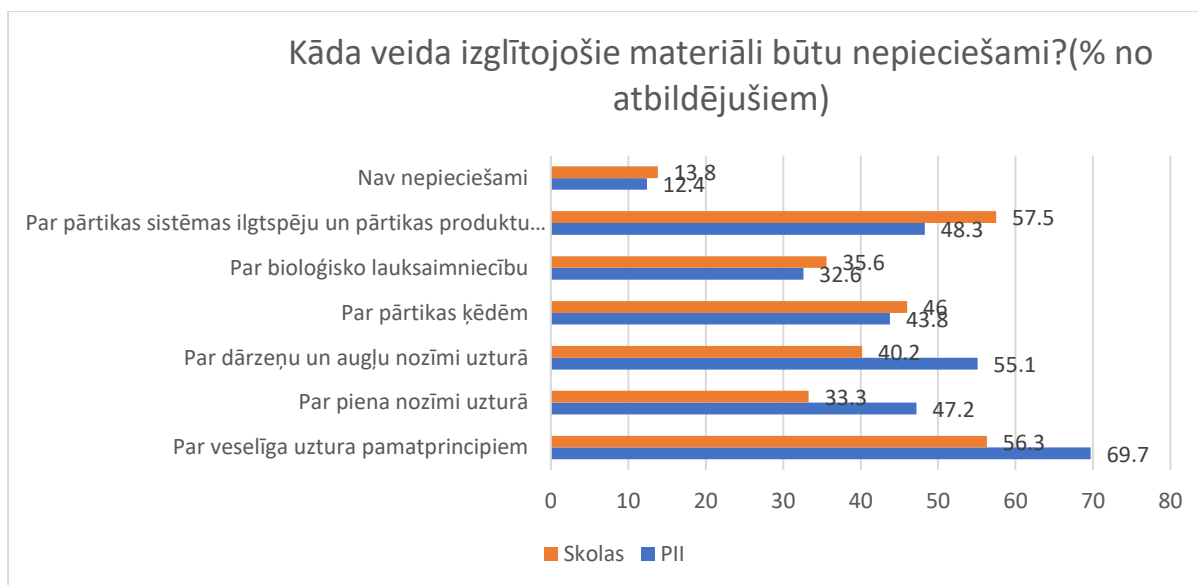
pirmsskolas pedagogu un 58% skolu pedagogu. Ņemot vērā, ka šī informācija pieejama no aptaujas datiem, tā var neatspoguļot pilnīgi precīzu vietnes izmantošanu, ko iespējams izvērtēt no mājaslapas statistikas datiem.



SK-7. Programmas mājaslapas apmeklējuma statistikas dati. Informācija no LAD

Apgādes programmas mājaslapas piensaugliskolai.lv statistikas datus redzams, ka visvairāk apmeklējumu bijis mājaslapas izstrādes sākumā un periodos, kad aktīvi tika papildināta jauna informācija, norisinājās konkursi un citas aktivitātes. 2021. un 2022. gadā aktivitāte mājaslapā ir zemāka, kas varētu būt saistīts ar ierobežotām aktivitātēm pandēmijas dēļ. Bērnu un pedagogu sadaļas mājaslapā tiek apmeklētas vairāk, turpretī tieši sadaļa informācija vecākiem visretāk.

Jautājumā par izglītojošo materiālu nepieciešamību, izglītības iestādes norādīja, ka būtu nepieciešami materiāli par veselīga uztura pamatprincipiem un par pārtikas sistēmu ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu. Vien 12% pirmsskolu un 13% skolu norādīja, ka papildu materiāli nav nepieciešami.



SK-8. Kāda veida papildu izglītojošie materiāli būtu nepieciešami pedagogiem?

Kopumā izglītības iestādes skolu apgādes programmu vērtē pozitīvi un vēlas programmu turpināt. Dažos gadījumos pie ieteikumiem programmas veidotājiem tika lūgts nodrošināt produktu dažādību (lielākoties to norāda iestādes, kas līdz šim saņem tikai viena veida produktus). Šajā Izvērtējumā biežāk nekā iepriekšējos parādījās apgalvojums, ka programma ir būtisks atbalsts ģimenēm, piemēram, nodrošinot bērniem brokastis rīta periodā, ja produktu izdale tiek plānota dienas pirmajā pusē. Līdzīgi kā iepriekšējos Izvērtējumos programmā tika aicināts iekļaut arī vidusskolēnus un pagarināt produktu izdales laiku. Izglītības iestāžu vērtējumā programma ir būtisks ieguldījums bērnu veselībā.

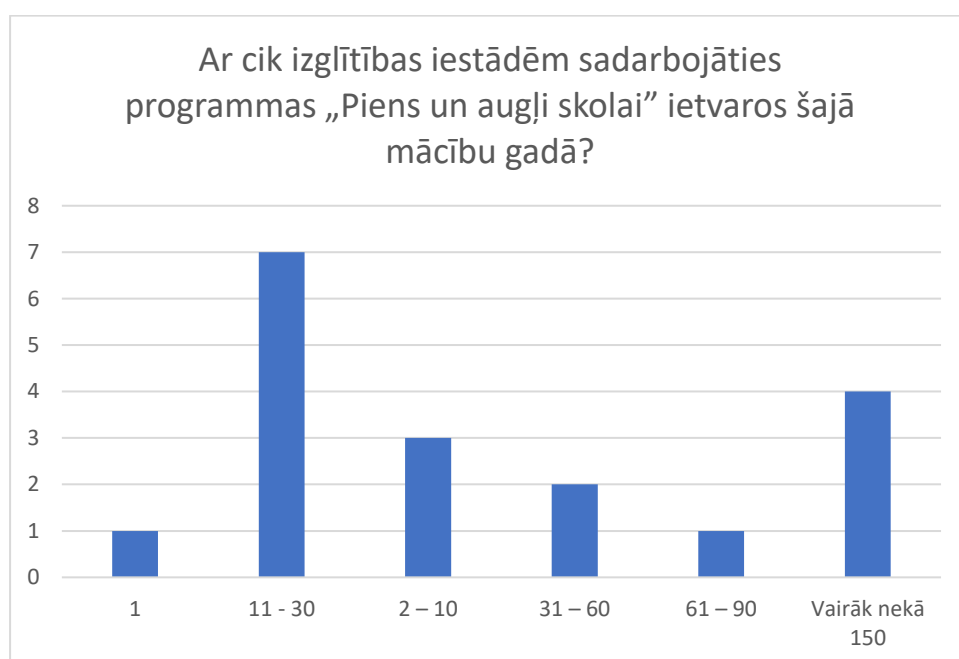
Ražotāju, piegādātāju aptaujas rezultāti

Ražotāju aptauja norisinājās 2022. gada decembrī, individuāli uzrunājot ražotājus, kuru saraksts publicēts Lauku atbalsta dienesta (turpmāk tekstā LAD) mājaslapā. Šajā Izvērtējuma reizē izvēlēts aptaujāt tikai produktu ražotājus nevis arī skolu ēdinātājus, kas bieži nodarbojas ar produktu izdali izglītības iestādē, jo daudzos gadījumos ēdinātājs jau piedalās aptaujas aizpildīšanā no izglītības iestādes puses. Daļa ražotāju arī pēc atkārtotiem aicinājumiem aptaujas anketu neaizpildīja, tādēļ Izvērtējumā tiek iekļautas 17 ražotāju atbildes. Aptaujas anketu ražotājiem visbiežāk aizpildīja uzņēmuma īpašnieks, vadītājs vai grāmatvedis.

Aptaujas anketu aizpildīja integrēto augļu/dārzeņu ražotāji (64,7%), piena pārstrādes uzņēmumi (23,5%), kā arī pa vienam pārstāvim no bioloģiska piena pārstrādes uzņēmuma,

bioloģisko augļu/dārzeņu ražotājiem un integrēto augļu/dārzeņu ražotāju kooperatīvās sabiedrības. Vairums ražotāju skolu apgādes programmā piedalās no tās pirmsākumiem (kopš programmu “Skolas piens” un “Augļi skolai” uzsākšanas), bet tie, ražotāji, ka programmai pievienojušies vēlāk, kā iemeslus tam minēja grūtības sadarboties ar izglītības iestādēm, darbošanos citā lauksaimniecības nozarē, ražas vai tās glabāšanas iespēju trūkumu, kā arī to, ka par programmu nav bijuši informēti.

Kā galveno iemeslu piedalīties skolu apgādes programmā šajā mācību gadā ražotāji minēja ne tikai iespēju realizēt savu produkciju, bet arī veicināt izglītības iestāžu audzēkņu nodrošināšanu ar veselīgiem pārtikas produktiem.



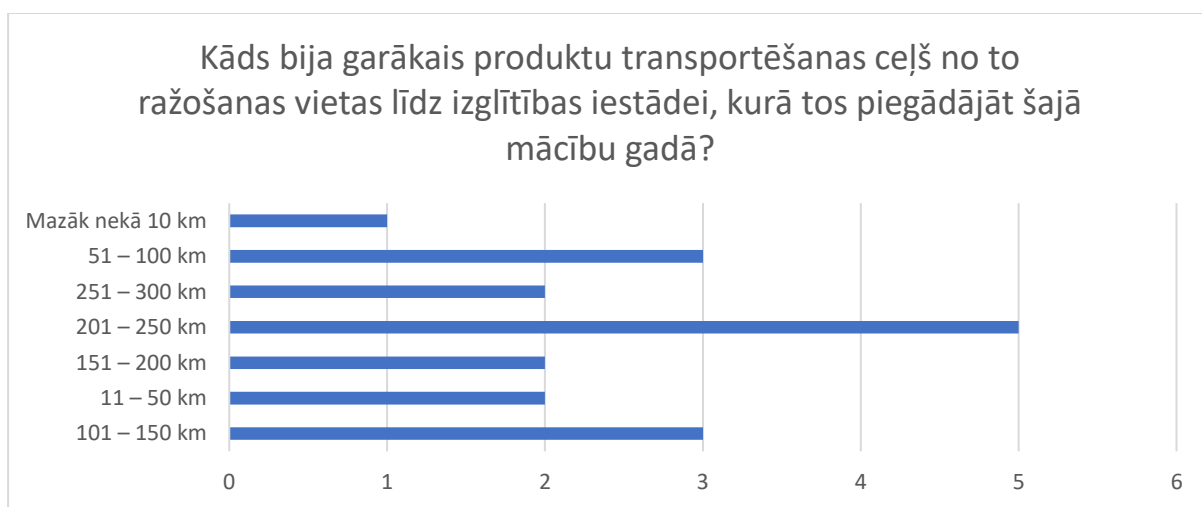
RA-1. Izglītības iestāžu skaits, ar ko ražotājs sadarbojies 2022./2023. māc. gadā

Vairums aptaujāto ražotāji Izvērtējuma mācību gadā sadarbojušies ar 11-30 izglītības iestādēm, un vairums no viņiem (64,7%) atzina, ka gadu laikā izglītības iestādes, kurām piegādāta produkcija, ir mainījušās. Aptaujas norises gadā pilnīgi visi ražotāji savu produkciju piegādā, gan pirmsskolas izglītības iestādēm, gan skolām. Vairumam ražotāju (47,1%) sadarbība ar izglītības iestādēm veidojas, jo izglītības iestādes uzrunā viņus, mazāka daļa ražotāju (29,4%) paši piedāvā sadarbības iespējas vai 17,6% gadījumu viņus uzrunā ēdinātāji.

No skolu apgādes programmā iekļautajiem produktiem ražotāji piegādā pienu (23,5%), ābolus (76,5%), bumbierus (29,4%), un tikai viens ražotājs – burkānus. Lielogu dzērvenes, kāpostus, kolrābjus, kāļus, ķirbjus un produktu asorti nepiegādā neviens no ražotājiem. Vairums piena ražotāju pienu piegādā iepakojumos virs 250 ml. Pienu, kas fasēts

iepakojumos līdz 250 ml nodrošina tikai viens ražotājs, taču tas sadarbojas ar vairāk nekā 150 izglītības iestādēm. Vairums augļu/dārzeņu ražotāju piegādā nefasētus augļus, fasētus piegādā tikai 2 ražotāji. Gandrīz visi ražotāji (88%) norādīja, ka programmas ietvaros gadu laikā nav mainījis piedāvātais piena tilpums vai veids vai augļu un dārzeņu sortiments. Ražotāji, kas tomēr bija mainījuši savu piedāvājumu, par iemesliem norādīja izglītības iestādes vēlmi saņemt pienu iepakojumā līdz 250 ml un savu iespēju izvērtēšanu.

Ražotāji aptaujā norādīja, ka savu produkciju piegādā gan tuvējām izglītības iestādēm, gan mēro lielākus attālumus piegāžu veikšanai.



RA-2. Lielākais produktu piegādes attālums

Vairums piegādā produkciju reizi nedēļā (64,7%), 17,6% - 3 reizes nedēļā, bet pa vienam ražotājam – 2 reizes nedēļā, katru dienu vai pēc savstarpējas vienošanās ar izglītības iestādēm. Visbiežāk piegāžu biežumu nosaka izglītības iestādes iespēja uzglabāt produktus (64,7% gadījumu) un ceļa izmaksas (29,4% gadījumu).

Ražotāji norādīja, ka izglītības iestādes parasti ir bijušas apmierinātas ar piegādāto produktu kvalitāti (70,6% gadījumu), bet ir arī izteikušas vēlmi pēc produktiem ar citām garšas un izskata īpašībām (23,5%) vai sūdzējušās par bojātu iepakojumu (5,9%).

Vairums ražotāju (64,7%) norādīja, ka nav piedalījušies izglītojošajos pasākumos bērnodārzu audzēkņiem vai skolēniem, savukārt 35,2% norādīja, ka ir piedalījušies, no tiem puse dara to arī ārpus programmas norises. Ražotāji, kas piedalījušies izglītojošajos pasākumos, rīko ekskursijas, degustācijas, stāsta par produktu ražošanas un audzēšanas procesiem.

Visi ražotāji kā pamatinformācijas avotu par skolu apgādes programmu norādīja LAD mājaslapu, papildinformāciju iegūstot arī no profesionālajām asociācijām (41,2%), citiem

interneta resursiem (11,8%), preses un kolēģiem (5,9%). Tāpat visi ražotāji apstiprināja, ka visa pieejamā informācija par programmu ir pietiekama un saprotama. Gandrīz visi ražotāji (88,2%) norādīja, ka pieteikšanās skolu apgādes programmai nekādas grūtības nav sagādājuši, tikai divos gadījumos tika norādītas problēmas – ar izglītības iestādes neatsaucību un pašvaldības iepirkuma kārtību. Programmas norises gaitā ar grūtībām nesaskārās 41,2% ražotāju, bet pārējie norādīja tādas grūtības kā sarežģīta atskaišu kārtība, novēloti saņemts finansiālais atbalsts, neskaidra situācija par papildus finansējumu, izglītības iestāžu neatsaucība, izglītības iestāžu laicīgi neiesniegtie pārskati par izlietotajiem produktiem vai neprasme tos sagatavot, kā arī produktu porciju dalīšana.

Ražotājiem tika vaicāts arī par apmierinātību ar pašreizējo atbalsta likmju apmēru. 76,5% ražotāju norādīja, ka likmēm vajadzētu būt augstākām, 11,8% ir ar tām apmierināti, taču atsevišķi ražotāji norādīja, ka “vasarā likmes pārskatīja un likās esam adekvātas, šobrīd nedaudz pietrūkst” un “būtu vēlams palielināt kopējo finansējumu programmai, tādējādi pagarinot augļu piegādes ilgumu bērniem”. Uz jautājumu par produktiem, kuriem likmi nepieciešams palielināt, ražotāji norādīja produktus, kurus šobrīd piegādā izglītības iestādēm, taču atsevišķi ražotāji norādīja arī produktus, kas ir skolu apgādes programmas apstiprināti, taču šobrīd netiek piegādāti vai tiek piegādāti atsevišķos gadījumos - lielogu dzērvenes, kāposti, kolrābji, burkāni, kāļi, ķirbji, augļu un dārzeņu assorti. Iespējams to paaugstināšana veicinātu ražotāju piedāvātās produkcijas dažādību, kas apmierinātu arī izglītības iestāžu vēlmi pēc daudzveidīgāka piegādāto produktu klāsta.

Kopumā ražotāji skolu apgādes programmu novērtēja ar augstāko iespējamo vērtējumu (47,1%) un otro augstāko vērtējumu (52,9%). Tāpat programmas organizatoru darbs tika novērtēts ar augstāko iespējamo vērtējumu 58,8% gadījumu un otro augstāko vērtējumu 41,2% gadījumu. Lai uzlabotu programmas norisi, vairums ražotāju iesaka savlaicīgi izziņot par nākamajā gadā paredzētajām izmaiņām programmā, piemēram, produktu sarakstu, kas tiks finansiāli atbalstīti (52,9%), uzlabot piegādes atskaišu iesniegšanas sistēmu (29,4%), uzlabot informācijas pieejamību par programmu kopumā (23,5%), kā arī atsevišķos gadījumos – iespēju ierobežot ēdināšanas uzņēmumiem saņemt tikpat lielu finansējumu par porciju, cik produktu ražotājam, kā arī finansiālā atbalsta apjoma palielināšana. Brīvās atbildes formā atsevišķi ražotāji sniedza šādus ieteikumus skolu apgādes programmas uzlabošanai:

- Laicīgi prognozēt produkta atbalsta apmēru, lai nenotiek izmaiņas ar atpakaļejošu mēnesi, atbalsta pieauguma gadījumā proporcionāli palielināt piešķirto apjomu

skolām. Pie atbalsta cenas pieauguma apmēra noteikšanas ņemt vērā arī transporta izmaksu sadārdzinājumu.

- Pienu varētu izsniegt bērniem katru dienu, nevis trīs dienas nedēļā.
- Lai atbalstītu Latvijas ekonomiku, noteikt, lai primāri būtu Latvijas piegādātājs un ražotājs. Un tikai gadījumā, ja Latvijā nav produktu pietiekamā daudzumā, tad piemērojams nosacījums - 300 km rādiuss.
- Atvieglot maksājuma pieprasījuma iesniegšanu, jo ir ļoti daudz skenējamo dokumentu.
- Vairāk informēt izglītības iestādes par programmas īstenošanu un noteikumiem.
- Samazināt ēdināšanas uzņēmumu ietekmi uz pieteikšanās iespēju programmai, radot lielākas iespējas pieteikties ražotājiem.
- Savlaicīgāki un saprotamāki noteikumi, kas saistīti ar atšķirīgu likmju norādīšanu dažādos dokumentos.
- Līdz ar porcijas likmes palielinājumu jāpalielina arī atbalsta apjoms vienai izglītības iestādei. Šogad šī situācija krasi saīsināja piegādes laiku.

Visi aptaujātie ražotāji uzskata, ka šāda programma bērnudārzu audzēkņiem un skolēniem ir nepieciešama, kā arī plāno tajā piedalīties arī nākamajā mācību gadā. Kā skolu apgādes programmas ieguvumus sabiedrībai visi ražotāji apstiprināja iespēju izglītības iestāžu audzēkņiem ēst vietējo produkciju, kā arī iespēju vietējiem ražotājiem realizēt savu produkciju tepat Latvijā (94,1%), veselīga uztura lomas aktualizēšanu veselības veicināšanā (94,1%), maznodrošināto ģimeņu atbalstīšanu, sniedzot bērniem iespēju uzturā uzņemt papildu pienu, augļus un dārzeņus, kas, iespējams, ikdienā tiem nav pieejami (94,1%) un veselīga dzīvesveida popularizēšanu, realizējot izglītojošos pasākumus programmas ietvaros (70,6%). Tāpat ražotāji arī norādīja, ka programma kopumā sniedz būtisku atbalstu mazajiem ražotājiem, jo ir garantēta noteiktas daļas ražas realizācija tepat Latvijā; programma apvieno gan veselīga uztura principu apgūšanu un ieviešanu bērna ēdienkartē, gan produktu realizāciju zemniekiem aukstajos ziemas mēnešos, kad ir ierobežotas tirdzniecības iespējas.

Secinājumi un rekomendācijas

- Pirmsskolas vecuma bērnu vecāki biežāk norāda, ka par programmas norisi izglītības iestādē zina mazāk, vai arī produktu izdali nav saistījuši ar apgādes programmu.
- Vecāku viedoklis par augļu un dārzeņu nepieciešamību ikdienā būtiski kopš iepriekšējā Izvērtējuma nav mainījies, kas ļauj domāt, ka augļu un dārzeņu nozīme un vajadzība uzturā un zināšanas par to ir nostiprinājušās.
- Vecāku zināšanas par piena produktu lietošanu un nepieciešamību ikdienā ir nepietiekamas lielai daļai vecāku, tādēļ būtu rekomendējams izvērstāk skaidrot piena produktu lomu Latvijas iedzīvotāju uzturā.
- Vecāku attieksme pret skolu apgādes programmas mērķiem kopumā ir atbalstoša, tomēr daļa vecāku nebūtu gatavi segt izdevumus par produktiem, ja atbalsts produktu izdarei tiktu pārtraukts. Atbalsts augļu un dārzeņu porciju iegādei no vecāku puses ir lielāks nekā piena porciju iegādei, kas saistās arī ar iepriekš novēroto saistībā ar vecāku zināšanām par piena produktu nepieciešamību. Jāņem vērā, ka daļa vecāku šādu attieksmi pauž, jo bērns nevar lietot pienu, bet var lietot citus piena produktus, vai vispār nevar lietot piena produktus, tomēr šādu gadījumu skaits nav liels (nepilni 10% minējuši, ka ir kāda pārtikas nepanesība vai alerģija, no kurām trešā daļa saistīta ar piena produktiem).
- Covid-19 pandēmija vecāku vērtējumā ģimenēs visbiežāk ietekmējusi tieši iepirkšanās paradumus un ēšanu ārpus mājas, kas sasaucas ar citu pētījumu rezultātiem, kur arī norādīts, ka tas pamatā saistījās ar biežāku gatavošanu mājās un rūpīgāku maltīšu plānošanu, kas varētu būt pozitīvi ietekmējis arī bērnu ēšanas paradumus. Bet ņemot vērā, ka 70% vecāku norādīja, ka pandēmija neietekmēja ēšanas paradumus, tad šo nevar attiecināt uz visu populāciju. Iespējams tas saistīts arī ar laika periodu, kas pagājis kopš striktāku/mājsēdes ierobežojumu atcelšanu.
- Pirmsskolas vecuma bērnu zināšanas par augļiem, dārzeņiem un piena produktiem ir labas, bet vairāk būtu nepieciešams praktisks pielietojums, iekļaujot aktivitātes, kas saistītas ar Latvijā augušo augļu, dārzeņu atpazīšanu. Plašāka produktu atpazīšana var veicināt lielāku minēto produktu patēriņu.
- Pirmsskolas vecumā piena produktu nozīmīgums galvenokārt tiek saistīts ar mutes veselību un daudzas izglītojošās aktivitātes – gan apgādes programmas ietvaros, gan citu programmu izglītojošo pasākumu ietvaros tiek veltītas tieši šai tēmai. Dažādu

veselību veicinošo aktivitāšu, piemēram, mutes veselības nodarbības, vieslekcijas un cita veida pasākumi var būt nozīmīgi papildu informācijas un zināšanu papildināšanas veids gan bērniem, gan pedagogiem.

- Lielāka produktu dažādība un ilgāks izdales periods ir biežāk pieminētie aicinājumi programmas uzlabošanai. Produktu dažādībai uzturā ir arī ietekme uz bērnu ēšanas paradumiem, tādēļ rekomendējams izvērtēt iespējas palielināt dažādību augļu un dārzeņu sortimentā, kas pieejams izglītības iestādei, tādējādi tas iespējams ļautu palielināt gan bērnu zināšanas un produktu garšošanu, gan arī attieksmi un programmas novērtējumu.
- Programmas mājaslapa ir labs rīks plašākas auditorijas sasniegšanai gan informējot par programmu norisi, gan piedāvājot izglītojošus materiālus. Būtu nepieciešams vairāk vērēt uzmanību uz informācijas izplatīšanu pirmsskolas izglītības iestādēm, pedagogiem un vecākiem, kā arī iespējams sagatavot īsu informatīvu materiālu par programmas norisi, kā arī vietnēm, kur pieejama papildinformācija, izsūtīšanai vecākiem e-klases platformā vai citos veidos, ko izglītības iestāde izmanto saziņai ar vecākiem, tādējādi vismaz reizi gadā vienotu informāciju nogādājot arī līdz vecākiem.
- Apgādes programmas mājaslapas statistikas dati rāda, ka vecākiem paredzētās sadaļas tiek apskatītas visretāk, kas sasaucas arī ar izvērtējuma datiem par vecāku informētību par programmu. Būtu rekomendējams turpmāk papildināt vecāku sadaļu ar jaunu, vecākiem noderīgu informāciju, kā arī izvērtēt iespējamus ceļus, kā informāciju par mājaslapu nodot vecākiem.
- Pedagogiem ir liela interese par viegli izmantojamu izglītojošu materiālu pieejamību mācību stundām par veselīgu dzīvesveidu un uzturu. Jau līdz šim izstrādātie materiāli, piemēram, "Uzdevumu krājums 1-3. klasei. Piens un augļi – mani draugi" ir pedagogu vidū iecienīts, bet ne visur bija pieejama informācija, ka materiāls pieejams arī programmas mājaslapā.
- Izglītības iestāžu vērtējumā programma ir būtisks atbalsts ģimenēm, kas reizēm arī mēdz aizstāt brokastis vai kādu citu maltīti, tādējādi nodrošinot būtiskas uzturvielas un nepieciešamo enerģiju.
- Lielākā daļa izglītības iestāžu programmu novērtē ar augstāko vērtējumu, kas dod pārliecību par nepieciešamību programmu turpināt.

- Izvērtējuma veikšanai nākotnē skolu vidē būtu rekomendējams pāriet uz elektronisku aptaujas anketu, piemērojot aptaujas anketu jautājumus elektroniskajai videi, tādējādi vēlāk taupot resursus, kas nepieciešami izvērtējuma veikšanai, kā arī tādā veidā radot iespēju paplašināt iekļaujamo dalībnieku skaitu izlasē. Pirmsskolas izglītības iestādēs bērnu aptaujai gan elektroniskais formāts pagaidām nebūtu piemērots.
- Skolēnu zināšanas par veselīgu uzturu ir nedaudz uzlabojušās, tomēr tas negarantē, ka skolēni veiks arī veselīgu izvēli. Izglītojošas aktivitātes ar produktu garšošanu, ekskursijām un cita veida pasākumiem var radīt bērniem jaunu pieredzi un veicināt jaunu produktu izmēģināšanu ikdienā.
- Vecāku loma bērnu veselīgu uztura paradumu veidošanā ir būtiska, tādēļ vecāku zināšanām par uzturu ir tieša ietekme uz bērnu produktu patēriņu. Vairāk informējot un iesaistot vecākus veselību veicinošās aktivitātēs, būtu iespējams veicināt augļu, dārzeņu un piena produktu patēriņu.
- Veiksmīga programmas norise institucionālā līmenī tiek nodrošināta skolu apgādes programmas komisijā iesaistot pārstāvjus no saistītajām institūcijām, tādējādi nodrošinot gan laicīgu informācijas apriti starp minētajām iestādēm, gan nodrošinot pieredzes apmaiņu, kā arī iespējas plašāk izplatīt programmas ietvaros izstrādātos izglītojošos materiālus un iekļaut citu institūciju sagatavotos materiālus.
- Skolu apgādes programma veiksmīgi saistīta ar citām izglītojošām un uz veselību un veselīgu vidi saistītām aktivitātēm skolās, piemēram, Ekoskolu programma, kur dalība skolu apgādes programmā ir iekļauta nosacījumos.

Pielikumi



“Valsts un Eiropas Savienības Skolu apgādes programmas ar augļiem, dārzeņiem un pienu” programmas izvērtēšana

Metodoloģijas izstrāde

Saturs

Teorētiskais pamatojums.....	56
Aktualitāte.....	56
Skolu apgādes programmas norise un ieviešana Latvijas skolās.....	6
Skolu apgādes programmu izvērtējuma veikšanas mērķis.....	1
Pētījuma izlases veidošana	12
Pētījuma instrumenti	14
Pirmsskolas aptaujas anketas	66
Bērnudārza vecuma bērnu vecāku aptaujas anketa.....	69
Izglītības iestāžu aptaujas anketas.....	70
Piegādātāju aptaujas anketa.....	70
Interviju norises plānošana.....	15
Izvēlētās metodoloģijas pārbaude.....	71
Pilotpētījuma rezultāti	72
Aptaujas norise, respondentu atsaucības līmenis	72
Pirmsskolas audzēkņu aptaujas rezultāti.....	74
Vecāku aptaujas rezultāti.....	77
Pielikumi.....	Error! Bookmark not defined.
1. pielikums – Pirmsskolas aptaujas anketa	Error! Bookmark not defined.
2. pielikums – Instrukcija pirmsskolas anketas aizpildīšanai.....	Error! Bookmark not defined.
3. pielikums – Bērnudārza vecuma bērnu vecāku aptaujas anketa drukātā formā ...	Error! Bookmark not defined.
4. pielikums – Instrukcija vecākiem elektroniskās aptaujas anketas aizpildīšanai (izmantota tikai pilotpētījumā, izvērtējumā izmantota netiks)	Error! Bookmark not defined.
5. pielikums – Izglītības iestāžu aptaujas anketa	Error! Bookmark not defined.
6. pielikums – Skolēnu aptaujas anketa 1.-4. klasei	Error! Bookmark not defined.
7. Pielikums – Skolēnu aptaujas anketa 5.-9. klasei	Error! Bookmark not defined.

Teorētiskais pamatojums

Aktualitāte

Augļi un dārzeņi neatņemama veselīga uztura sastāvdaļa. Samazinātam augļu un dārzeņu patēriņam ir saistība ar veselības pasliktināšanos un paaugstinātu hronisku neinfekcijas slimību risku¹². Piens un piena produkti satur vērtīgas uzturvielas, īpaši olbaltumvielas un kalciju. Saskaņā Latvijas Republikas Veselības ministrijas veselīga uztura ieteikumiem, piens un piena produkti jāiekļauj uzturā katru dienu¹³.

Svaigu augļu un dārzeņu, kā arī piena patēriņš Eiropas Savienības dalībvalstīs neatbilst starptautiskajām vai nacionālajām veselīga uztura rekomendācijām, tajā pašā laikā pieaug pārstrādātas pārtikas patēriņš, kas bieži satur daudz cukura, sāls un piesātināto tauku. Neveselīgs uzturs un zema fiziskā aktivitāte izraisa aptaukošanos, tāpēc Eiropas Savienībā ir ieviesta skolas augļu, dārzeņu un piena programma, lai veicinātu veselīga uztura un dzīvesveida paradumus bērnu vidū¹⁴.

Pasaules Veselības organizācija iesaka katru dienu uzturā lietot vismaz 400 g (5 porcijas) dārzeņu un augļu¹⁵. Dārzeņu un augļu patēriņš skolēniem Latvijā nav pietiekams, nedēļā tiek apēstas 6,18 porcijas dārzeņu un 6,15 porcijas augļu, kas nesasniedz pat vienu porciju augļu un dārzeņu dienā¹⁶. Nepieciešams palielināt bērnu augļu un dārzeņu ikdienas patēriņu. Pētījumi pierāda, ka skolās notiekošās augļu un dārzeņu patēriņu veicinošas programmas ir palielinājušas dienas vidējo augļu un dārzeņu patēriņu (neiekļaujot augļu sulu) par 0,25 porcijām¹⁷.

Piena produktu lietošana ir saistīta ar mazāku mirstības risku un saslimšanu ar smagām sirds un asinsvadu slimībām¹⁸. Piena patēriņš bērnībā un pusaudža gados var ietekmēt

¹² WHO, https://www.who.int/elena/bbc/fruit_vegetables_ncds/en/

¹³ LR VM, <https://www.vm.gov.lv/lv/media/1699/download>

¹⁴ European Commission, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/school-scheme-explained_en#latest

¹⁵ WHO, <https://www.who.int/publications/m/item/healthy-diet-factsheet394>

¹⁶ BIOR, https://www.bior.lv/sites/default/files/inline-files/Augli_skolai_Buklets_2017_0.pdf

¹⁷ Charlotte EL Evans, Meaghan S Christian, Christine L Cleghorn, Darren C Greenwood, Janet E Cade, Systematic review and meta-analysis of school-based interventions to improve daily fruit and vegetable intake in children aged 5 to 12 y, *The American Journal of Clinical Nutrition*, Volume 96, Issue 4, October 2012, Pages 889–901, <https://doi.org/10.3945/ajcn.111.030270>

¹⁸ Dehghan M, Mente A, Rangarajan S, Sheridan P, Mohan V, et al; Prospective Urban Rural Epidemiology (PURE) study investigators. Association of dairy intake with cardiovascular disease and mortality in 21 countries from five continents (PURE): a prospective cohort study. *Lancet*. 2018 Nov 24;392(10161):2288-2297. doi: 10.1016/S0140-6736(18)31812-9. Epub 2018 Sep 11. PMID: 30217460.

veselības stāvokli visa mūža garumā¹⁹. LR Veselības ministrija iesaka nodrošināt bērna organismam nepieciešamo kalcija uzņemšanu ar pienu vai piena produktiem²⁰. Latvijas iedzīvotāju uzturā ir nepietiekams augļu, dārzeņu un piena produktu daudzums, kas rada nepietiekamu uzturvielu un vitamīnu nodrošinājumu²¹. Līdz ar to bērnu nodrošināšana ar bezmaksas augļiem, dārzeņiem un pienu var būt būtiska veselīgu uztura paradumu veidošanā.

Skolu apgādes programmas norise un ieviešana Latvijas skolās

Eiropas Savienības skolu apgādes programma atbalsta augļu, dārzeņu un piena izplatīšanu skolās visā Eiropas Savienībā kā daļu no plašākas izglītošanas programmas par Eiropas lauksaimniecību un veselīga uztura priekšrocībām²².

Sākot ar 2017./2018. mācību gadu divas līdzšinējās programmas – programma „Augļi skolai” un programma „Skolas piens” – tika apvienotas vienā programmā skolu apgādei ar augļiem, dārzeņiem un pienu. Latvijā programma izglītības iestāžu apgādei ar augļiem un dārzeņiem, un pienu tika ieviesta no 2017. gada 1. augusta saskaņā ar normatīvajiem aktiem par Eiropas Savienības atbalsta programmas par augļu un dārzeņu, un piena piegādi izglītības iestādēm, administrēšanas, uzraudzības un novērtēšanas kārtību.

Programmas mērķis ir uzlabot pirmsskolas un skolas vecuma bērnu zināšanas par lauksaimniecības un pārtikas ražošanu, sezonai un reģionam raksturīgiem produktiem, kā arī par vietējo pārtikas apriti un cīņu pret pārtikas izšķērdēšanu. Atjaunojot bērnu saikni ar lauksaimniecību, un paplašināt bērnu zināšanas par veselīga uztura jautājumiem, veicinot veselīga uztura paradumu veidošanos jau bērnībā. Programmas ietvaros galvenais pasākums ir augļu un/vai dārzeņu un piena porciju izdalīšana izglītojamiem, tādējādi palielinot svaigu augļu un dārzeņu un piena patēriņu un radot izpratni par produkta pamatgaršu. Taču programmas nosacījumi paredz, ka papildus produktu izdalīšanai atbalsta programmā liels uzsvars tiek likts uz bērnu un viņu ģimenes locekļu izglītošanu par iepriekš uzskaitītajām

¹⁹ Huth PJ, DiRienzo DB, Miller GD. Major scientific advances with dairy foods in nutrition and health. *J Dairy Sci.* 2006 Apr;89(4):1207-21. doi: 10.3168/jds.S0022-0302(06)72190-7. PMID: 16537954.

²⁰ LR VM, https://www.spkc.gov.lv/lv/veseliga-uztura-ieteikumi/uztura_ieteikumi_bernem_2_lidz_18_gadi1.pdf

²¹ LR VM, Inese Sikсна, Ilva Lazda, Māris Goldmanis https://esparveselibu.lv/sites/default/files/2020-09/P%C4%93t%C4%ABjums%20par%20s%C4%81s%20un%20joda%20pat%C4%93ri%C5%86u%20Latvijas%20pieaugu%C5%A1o%20iedz%C4%ABvot%C4%81ju%20popul%C4%81cij%C4%81_0.pdf

²² Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/school-scheme-explained_lv

tēmām, un šādiem papildu izglītojošiem pasākumiem dalībvalstij ik gadu jāatvēr noteikta daļa pieejamā finansējuma.

Programmas ietvaros bezmaksas piens skolēniem Latvijā ir pieejams jau kopš 2004./2005. mācību gada, savukārt bezmaksas augļi un dārzeņi kopš 2010./2011. mācību gada. Pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņi pienu var saņemt jau no programmas pirmsākumiem, savukārt augļus un dārzeņus - no 2017./2018. mācību gada, kad abas programmas tika apvienotas. Izmaiņas iesaistīto izglītojamo skaitā un izdalīto produktu daudzumā aplūkojamas 1. un 2. tabulā.

1.tabula

Iesaistīto izglītojamo skaits un izdalītā piena daudzums²³

Mācību gads	2015/2016*	2016/2017*	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Mērķauditorija	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase
Izglītības iestāžu skaits	1086	1083	1076	1106	1124
Iesaistīto izglītojamo skaits	233 088	235 447	229 982	238 108	243 048
Izdalīta piena daudzums (tonnās)	4762	5219	2808	2827	3000
Valsts un ES finansējums produktu piegādei (eiro)	2 943 465	3 887 264	2 240 823	2 439 624	2 215 050

*Ņemot vērā, ka informācija par 2015./2016. un 2016./2017. mācību gadu EK vietnē nav pieejama, pievienota informācija no Lauku atbalsta dienesta mājaslapā pieejamās informācijas: <https://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/tirgus-pasakumi/piens-un-augli-skolai/skolas-piens-skolas-auglis/>

²³ Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/country/latvia_lv

Iesaistīto izglītojamo skaits un izdalīto augļu un dārzeņu daudzums²⁴

Mācību gads	2015./2016*	2016./2017*	2017./2018	2018./2019	2019./2020
Mērķauditorija	1.-9. klase	1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase	Pirmsskola, 1.-9. klase
Izglītības iestāžu skaits	781	780	1176	1194	1212
Iesaistīto izglītojamo skaits	164 608	173 028	247 537	252 860	255 091
Izdalīto augļu un dārzeņu daudzums (tonnās)	719	685	1065	1092	1100
Valsts un ES finansējums produktu piegādei (eiro)	1 114 062	1 084 039	1 368 055	1 436 663	1 501 704

*Nemot vērā, ka informācija par 2015./2016. un 2016./2017. mācību gadu EK vietnē nav pieejama, pievienota informācija no Lauku atbalsta dienesta mājaslapā pieejamās informācijas: <https://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/tirgus-pasakumi/piens-un-augli-skolai/skolas-piens-skolas-auglis/>

Programmas ietvaros 2020./2021. mācību gadā izglītojamajiem bija iespēja saņemt šādus produktus: svaigus augļus – āboli, bumbieri, lielogu dzērvenes; svaigus dārzeņus – burkāni, ķirbji, kolrābji, kāļi, kāposti vai šo produktu asorti; pasterizētu pienu bez saldinātājiem, aromatizētājiem u.c. piedevām, tai skaitā bezlaktozes pienu. Pirmsskolu un 1.-9. klašu izglītojamie var trīs reizes nedēļā saņemt bezmaksas augļu, dārzeņu un piena porciju. Produktu izdale sākas oktobrī. Vienas porcijas lielums ir vismaz 100 grammi augļu vai dārzeņu un 150 ml – 250 ml piena.

Augļiem un dārzeņiem, kas tiek piegādāti programmas ietvaros, jābūt audzētiem ievērojot integrētās augu aizsardzības vispārīgos principus, jāatbilst integrētās audzēšanas, uzglabāšanas un marķēšanas prasībām, vai jābūt audzētiem atbilstoši bioloģiskās lauksaimniecības shēmas prasībām, vai tiem jāatbilst nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām par zaļās krāsas norādes lietošanu. Kā arī augļi un dārzeņi no ražošanas vietas līdz attiecīgajai izglītības iestādei transportēti ne tālāk par 300 kilometriem.

Pasterizētam pienam netiek pievienots cukurs, aromatizētāji, saldinātāji, augļi, rieksti, kakao vai citas piedevas. Piegādātajam pienam ir jābūt ražotam atbilstoši bioloģiskās lauksaimniecības shēmas vai nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām. Piens no

²⁴ Eiropas Komisija, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/school-fruit-vegetables-and-milk-scheme/country/latvia_lv

ražošanas vietas līdz attiecīgajai izglītības iestādei var būt transportēts ne tālāk par 300 kilometriem. Tomēr bezlaktozes pienam nepiemēro nosacījumus par transportēšanas attālumu un atbilstību bioloģiskās lauksaimniecības shēmas vai nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas prasībām, ņemot vērā, ka Latvijā bezlaktozes pienu neražo.

Covid-19 pandēmijas laikā 2020./2021. mācību gadā mācību process daļā izglītības iestāžu norisinājās attālināti. Gadījumos, kad izglītības iestādē mācību process tika īstenots attālināti, tika atļauts piegādāt produktus kopā ar pārtikas pakām vai gatavo ēdienu, ko izglītojamo ēdināšanai piešķirto dotāciju ietvaros organizē pašvaldība. Tika arī atļauts attālinātā mācību procesa laikā paredzētās porcijas izdalīt, kad skolēni ir klātienē, nepārsniedzot maksimālo porciju skaitu vienam izglītojamajam mēnesī. Izglītības iestādes varēja arī lemt, ka attālinātā mācību procesa laikā programmas produktus skolēniem nedalīt.

Covid-19 pandēmija kopš tās sākuma 2020. gadā ir ietekmējusi ēšanas paradumus. Sociālā izolācija ietekmēja bērnu un pusaudžu paradumus – tika novērots viedierīču izmantošanas laika pieaugums, samazināts fiziskās aktivitātes līmenis, palielināta pārtikas uzņemšana un svara pieaugums²⁵. Mājsēdes laikā ģimenēm šķietami bija vairāk laika gatavot ēdienu mājās un uzlabot ēšanas paradumus, taču pētījumā secināts, ka tas nav ievērojami uzlabojis uztura kvalitāti, turklāt pusaudžu vidū tika novērots lielāks saldumu patēriņš, ko varēja izraisīt garlaicība un stress Covid-19 sociālās izolācijas rezultātā²⁶. Lielbritānijā veiktā pētījumā secināts, ka puse no sākumskolas skolēniem jūtas labāk vai veselīgāk kopš ir atgriezušies klātienē mācībās²⁷. Veicot 2021./2022. mācību gada izvērtējumu, jāņem vērā Covid-19 pandēmijas ietekme un jāparedz, ka dati par bērnu ēšanas paradumiem var atšķirties no iepriekšējos izvērtējumos iegūtās informācijas.

2017. gadā tika izveidota Latvijas skolu apgādes programmai veltīta tīmekļa vietne, tajā iekļauta informācija par programmu, videomateriāli, bērnu atsauksmes, materiāli

²⁵ Al Hourani, H., Alkhatib, B., & Abdullah, M. (2021). Impact of COVID-19 Lockdown on Body Weight, Eating Habits, and Physical Activity of Jordanian Children and Adolescents. *Disaster medicine and public health preparedness*, 1–9. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/dmp.2021.48>

²⁶ Ruiz-Roso, M. B., de Carvalho Padilha, P., Mantilla-Escalante, D. C., Ulloa, N., Brun, P., Acevedo-Correa, D., Arantes Ferreira Peres, W., Martorell, M., Aires, M. T., de Oliveira Cardoso, L., Carrasco-Marín, F., Paternina-Sierra, K., Rodriguez-Meza, J. E., Montero, P. M., Bernabè, G., Pauletto, A., Taci, X., Visioli, F., & Dávalos, A. (2020). Covid-19 Confinement and Changes of Adolescent's Dietary Trends in Italy, Spain, Chile, Colombia and Brazil. *Nutrients*, 12(6), 1807. <https://doi.org/10.3390/nu12061807>

²⁷ Theobald, C., & White, A. (2021). British Nutrition Foundation Healthy Eating Week 2020 - insights into the effect of COVID-19 on eating and activity habits of adults and children in the UK. *Nutrition bulletin*, 46(2), 238–245. <https://doi.org/10.1111/nbu.12500>

skolotājiem, pārskati par programmas darbību, informācija par konkursiem programmas ietvaros un citas aktualitātes. Tiek organizētas informatīvas kampaņas TV, laikrakstos un sociālajos medijos, lai popularizētu programmu un informētu sabiedrību par programmas īstenošanu.

Sākot ar 2017. gadu, programmas ietvaros tiek rīkoti centralizēti izglītojošie un informatīvie pasākumi, kas tiek veidoti un īstenoti par dažādām ar programmas mērķiem saistītām tēmām - veselīgs uzturs, lauksaimnieciskā ražošana, bioloģiskā lauksaimniecība, reģionam raksturīgi produkti, vides aizsardzības aspekti, cīņa pret pārtikas izšķērdēšanu utml.

2018. gadā tika sagatavoti metodiskie materiāli pedagogiem, kuru prezentēšanai tika rīkoti semināri pedagogiem visā Latvijā. Materiāli izstrādāti dažādām vecuma grupām, kas ir izmantojami mācību procesā un ietver informāciju par augļiem, dārzeņiem un pienu, kā arī par veselīga uztura pamatprincipiem, bioloģisko lauksaimniecību, pārtikas izšķērdēšanu u.c.

2016./2017. mācību gadā tika uzsākta dažādu konkursu rīkošana valsts mērogā pirmsskolas un skolas vecuma bērniem, lai popularizētu programmu un veselīgu uzturu.

Skolu apgādes programmu izvērtējuma veikšanas mērķis

Saskaņā ar Eiropas Komisijas Deleģētās regulas (ES) 2017/40 9. pantu dalībvalstīm ir jāuzrauga un jānovērtē skolu apgādes programmas īstenošana un attiecīgie rezultāti jāpaziņo Eiropas Komisijai. Lai skolu apgādes programmas novērtēšanai nodrošinātu efektīvu un vienotu pieeju, Eiropas Komisija ir noteikusi vienotu formu un saturu novērtējuma ziņojumiem, kas dalībvalstīm jāiesniedz Komisijai²⁸.

Nepieciešams novērtēt skolu apgādes programmas īstenošanu, izvērtēt tās efektivitāti un ietekmi uz pirmsskolas un skolas vecuma bērnu ēšanas paradumu pārmaiņām, sniedzot priekšlikumus skolu apgādes programmas pilnveidošanai. Eiropas Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2020/1239 nosaka minimālās prasības attiecībā uz novērtējuma ziņojuma vai ziņojumu formu un saturu.

Novērtējuma ziņojumā jāietver kopsavilkums, kur aprakstīti novērtējuma secinājumi un ieteikumi. Jānorāda arī novērtējuma ziņojuma mērķis un tvērums, kā arī īss novērtēšanas procesa apraksts. Jāiekļauj novērtējuma metodika, ietverot novērtēšanas plānu un izmantotās metodes, jānodefinē novērtējuma jautājumi, vērtēšanas kritēriji un rādītāji, kā arī

²⁸ Eiropas Komisija, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1239&from=LV>

jāiekļauj datu avoti un datu vākšanas metodes un jāapraksta konstatētie ierobežojumi un risinājumi.

Ziņojumā jānovērtē skolu apgādes programmas darbība, iekļaujot informāciju par šādiem tematiem:

- Pasākuma loģika vai saiknes starp identificētajām vajadzībām, stratēģijā noteiktajiem mērķiem un veiktajām darbībām;
- Galvenie rīcības modeļi vai tendences, kas konstatētas programmā iesaistītajās skolās/iesaistīto bērnu paradumos;
- Skolu apgāde ar augļiem, dārzeņiem, pienu un piena produktiem (to izplatīšana skolās) un prioritātes piešķiršana svaigu augļu un dārzeņu un dzeramā piena lietošanai;
- Izglītojošie papildpasākumi;
- Komunikācijas un informēšanas darbības;
- Galvenie īstenošanas noteikumi un kārtība;
- Par veselību un uzturu atbildīgo iestāžu, citu publiskā sektora iestāžu un privātā sektora pārstāvju iesaistīšana programmas plānošanā, īstenošanā, uzraudzībā un novērtēšanā.

Izvērtējumā jāsniedz atbildes uz galvenajiem novērtēšanas jautājumiem - cik lielā mērā skolu apgādes programma ir palielinājusi bērnu augļu, dārzeņu, piena un piena produktu kopējo patēriņu saskaņā ar valsts ieteikumiem par veselīgu uzturu attiecīgajā vecuma grupā. Izvērtējumā ir jāiekļauj sekojoši rādītāji:

- Izmaiņas bērnu tieši un netieši patērētajā svaigu augļu un dārzeņu apjomā (daudzums un/vai biežums);
- Izmaiņas bērnu tieši un netieši patērētajā dzeramā piena apjomā (daudzums un/vai biežums);
- Izmaiņas to bērnu īpatsvarā, kuri patērē ieteicamo augļu un dārzeņu diennakts devu;
- Izmaiņas to bērnu īpatsvarā, kuri ievēro tāds ieteikumus par dzeramā piena un citu piena produktu (bez cukura, aromatizētājiem, augļu, riekstu vai kakao piedevām) diennakts devu, ko sniegušas par veselību un uzturu atbildīgās

valsts iestādes un kas ir saskaņā ar attiecīgajai vecuma grupai valsts līmenī patēriņam ieteikto tauku un nātrija daudzumu.

Izvērtējumā jānoskaidro, cik lielā mērā skolu apgādes programma ir izglītojusi bērnus par veselīgiem ēšanas paradumiem, iekļaujot sekojošus rādītājus:

- Izmaiņas bērnu attieksmē pret augļu, dārzeņu, piena un piena produktu patēriņu saskaņā ar valsts ieteikumiem par veselīgu uzturu attiecīgajā vecuma grupā;
- Izmaiņas bērnu zināšanās par to, kādu labumu veselībai iegūst cilvēks, ja patērē svaigus augļus, dārzeņus, dzeramo pienu un citus piena produktus bez cukura, aromatizētājiem, augļu, riekstu vai kakao piedevām (saskaņā ar attiecīgajai vecuma grupai valsts līmenī patēriņam ieteikto tauku un nātrija daudzumu).

Izvērtējuma ziņojuma noslēgumā jāiekļauj secinājumi, kas raksturo programmas efektivitāti un gūtās atziņas, kā arī ieteikumi programmas uzlabojumiem.

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 16. augusta noteikumiem Nr.485 "Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība augļu, dārzeņu un piena piegādei izglītības iestādēm" Institūts BIOR veic programmas "Valsts un Eiropas Savienības Skolu apgādes programma ar augļiem, dārzeņiem un pienu" (Skolu apgādes programma) izvērtēšanu.

Programmas "Augļi skolai" izvērtējums iepriekš ir veikts divas reizes - 2010./2011. un 2015./2016. mācību gadā, savukārt programma „Skolas piens” nav šādā veidā iepriekš vērtēta. Nākamais izvērtējums par apvienoto programmu jāveic 2021./2022. mācību gadā.

2015./2016. mācību gada programmas "Augļi skolai" izvērtējumā Latvijas skolās reprezentatīvajā paraugkopā bija iekļautas 146 skolas ar 339 klasēm un 6234 skolēniem, kuri sadalīti trīs grupās 1. - 4. klase, 5. - 6. klase un 7. - 9. klase. Programmas izvērtējuma ietvaros tika veiktas skolēnu, vecāku, skolu un piegādātāju aptaujas. Skolēni, vecāki un skolas tika aptaujāti divas reizes – rudenī un pavasarī, lai salīdzinātu patēriņa sezonālās izmaiņas. Tika vērtētas skolēnu zināšanas par veselīgu dzīvesveidu un pārtikas produktiem, kā arī ēdiena gatavošanas un iepirkšanās paradumi. Piegādātāji tika aptaujāti vienu reizi – pavasarī. Skolēnu aptaujā tika noskaidrota skolēnu attieksme pret augļu un dārzeņu lietošanu, to pagatavošanas veidiem, kā arī skolēnu zināšanas par veselīgu uzturu un produktu izvēli. Vecāku aptaujā papildus tika iekļauta arī skolēnu uztura dienasgrāmata, kas ļauj novērtēt skolēnu uzņemtos produktus un sniedz plašāku informāciju par skolēnu ēšanas paradumiem. Aptaujas rezultāti

parādīja, ka skolēniem no dārzeņiem vislabāk garšo gurķi un burkāni, savukārt no augļiem – zemenes un āboli. Secinājumos un rekomendācijās parādījās izglītības iestāžu pedagogu vēlme pēc vienotiem izglītojošiem materiāliem, kā arī secinājums, ka izglītojošiem pasākumiem ir ietekme uz skolēna veselīga uztura izvēļu veikšanu.

Programmu apvienošana un izglītojošo pasākumu un metodisko materiālu izstrāde ir galvenās izmaiņas kopš iepriekš veiktā programmas “Augļi skolai” izvērtējuma, līdz ar to izvērtējuma metodoloģijā attiecīgi tiek veiktas izmaiņas, kas ļaus iegūt pietiekami kvalitatīvus datus, lai varētu novērtēt programmas ietekmi atbilstoši EK prasībām, tajā pašā laikā novērtēt programmas ietekmi ilgtermiņā un salīdzināt rezultātus ar iepriekš iegūtajiem rezultātiem no programmas “Augļi skolai” izvērtējumiem 2010./2011. un 2015./2016. mācību gadā. Papildus tiks novērtēta Covid-19 pandēmijas iespējamā ietekme uz izvērtējuma rezultātiem – patēriņa izmaiņām un zināšanām, kas ir ietekmējošais faktors šajā izvērtējuma periodā un kas ietekmēja programmas norisi izglītības iestādēs.

Pētījuma izlases veidošana

Izlases paraugkopa tiks veidota ar divpakāpju stratificētas klāsterizlases metodi, kur primārā izlases vienība ir izglītības iestāde, savukārt sekundārā – klase vai grupiņa. Izlases rāmī tiks iekļautas visas izglītības iestādes, kas 2021./2022. mācību gadā piedalīsies programmā. Lai izveidotu izlasi, no Izglītības un zinātnes ministrijas mācību gada sākumā būs nepieciešams iegūt informāciju par izglītojamo skaitu 1.-9. klasēs un pirmsskolas grupiņās, kuras pēc tam tiks stratificētas pēc urbanizācijas pakāpes. Detalizēta izlases veidošana tiks aprakstīta gala ziņojumā.

Pētījuma instrumenti

Lai varētu izvērtēt programmas efektivitāti piecu gadu periodā, kā arī salīdzinātu iegūtos rezultātus ar iepriekšējo izvērtējumu rezultātiem, izstrādātie aptaujas instrumenti skolēniem netika būtiski mainīti, bet tikai papildināti atsevišķās sadaļās, atbilstoši programmas izmaiņām. Piemēram, tika iekļauti jautājumi par piena un piena produktu lietošanu.

Nemot vērā, ka pēc iepriekšējā izvērtējuma veikšanas 2015./2016. mācību gadā abas izglītības iestāžu programmas tika apvienotas, tad paplašinājās arī programmas mērķa grupa, un izvērtējums attiecas arī uz pirmsskolas vecuma bērniem un viņu ģimenēm.

Līdz šim šāds aptaujas instruments pirmsskolas bērnu vecuma grupai nav bijis veidots, tādēļ tika izvērtēta citu valstu pieredze, kā arī analizēta iepriekšējos izvērtējumos izmantotā jaunāko klašu skolēnu anketa, lai izvērtētu, kurus aptaujas jautājumus iespējams adaptēt pirmsskolas vecuma bērniem.

Datu iegūšanai šajā vecuma grupā dažādās valstīs ir atšķirīga pieeja. Aptaujas anketas pirmsskolas vecuma bērnu aptaujāšanai tiek izmantotas salīdzinoši reti. Lielākoties tās tiek veidotas uzdevumu formā, izmantojot dažādus attēlus. Izvērtējot pirmsskolas vecuma bērnu uztura paradumus pētījumā Vācijā, kur tika novērtēta veselīgu ēšanas paradumu veicināšanas programma, tika aptaujāti tikai bērnu vecāki²⁹. Anglijā veiktā pētījumā, kura mērķis bija novērtēt augļu un dārzeņu atbalsta programmu pirmsskolā (četrus līdz sešus gadus veci bērni), ēšanas paradumu izmaiņu noteikšanai tika izmantota CADET³⁰ anketa, kurā vecākiem jāpieraksta bērna vienas diennakts uzturs³¹. Vācijā Eiropas Savienības skolu atbalsta programmas izvērtējumā dati tika iegūti, aptaujājot bērnus vecumā no 6 līdz 11 gadiem, izmantojot bērnu aptaujas anketu DILQ³², kurās bērni, zīmējot, rakstot un pildot uzdevumus, atbildēja par iepriekšējās dienas uzturu, fiziskajām aktivitātēm un citiem jautājumiem³³. Pētījumā, kur izvērtēta ASV notiekošās augļu un dārzeņu atbalsta programmas ietekme uz pirmsskolas izglītības iestāžu un sākumskolas audzēkņu ēšanas paradumiem, ir izmantota aptaujas anketa bērniem ar attēliem³⁴.

²⁹ Bayer O, von Kries R, Strauss A, Mitschek C, Toschke AM, Hose A, Koletzko BV. Short- and mid-term effects of a setting based prevention program to reduce obesity risk factors in children: a cluster-randomized trial. *Clin Nutr.* 2009 Apr;28(2):122-8. doi: 10.1016/j.clnu.2009.01.001. Epub 2009 Mar 20. PMID: 19303675.

³⁰ Cade, J., Frear, L., & Greenwood, D. (2006). Assessment of diet in young children with an emphasis on fruit and vegetable intake: Using CADET – Child and Diet Evaluation Tool. *Public Health Nutrition*, 9(4), 501-508. doi:10.1079/PHN2005871

³¹ Ransley, J. K., Greenwood, D. C., Cade, J. E., Blenkinsop, S., Schagen, I., Teeman, D., Scott, E., White, G., & Schagen, S. (2007). Does the school fruit and vegetable scheme improve children's diet? A non-randomised controlled trial. *Journal of epidemiology and community health*, 61(8), 699–703. <https://doi.org/10.1136/jech.2006.052696>

³² L. D. Edmunds, S. Ziebland, Development and validation of the Day in the Life Questionnaire (DILQ) as a measure of fruit and vegetable questionnaire for 7–9 year olds, *Health Education Research*, Volume 17, Issue 2, April 2002, Pages 211–220, <https://doi.org/10.1093/her/17.2.211>

³³ Methner, S., Maschkowski, G., & Hartmann, M. (2017). The European School Fruit Scheme: Impact on children's fruit and vegetable consumption in North Rhine-Westphalia, Germany. *Public Health Nutrition*, 20(3), 542-548. doi:10.1017/S1368980016002652

³⁴ Masis N, Johnson SL, McCaffrey J, Chapman-Novakofski K. Fruit and Vegetable Preferences and Identification by Kindergarteners through 2nd-Graders With or Without the US Department of Agriculture Fresh Fruit and

Pirmsskolas aptaujas anketas

Ņemot vērā, ka iepriekš šajā vecuma grupā aptauja netika veikta, tad bija būtiski iepazīties ar programmas norisi pirmsskolas izglītības iestādēs. Tāpēc 2020. gadā tika veiktas tiešās intervijas ar pirmsskolas izglītības iestādēm, lai izvēlētos labāko pieeju izvērtējuma veikšanai un kvalitatīvu datu iegūšanai. Intervijas ar pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogiem un vadītājiem ļāva saprast, kā organizēt pirmsskolas audzēkņu aptauju, kā arī pārliecināties par tehniskajām iespējām veikt aptauju bērnudārzos.

Pirmsskolas aptaujas anketa ir veidota bērniem vecumā no 4 līdz 7 gadiem. Aptaujas jautājumi šajā vecuma grupā tika veidoti adaptējot jautājumus no citās valstīs veiktiem līdzīgiem pētījumiem, kā arī dažus jautājumus adaptējot no 1.-4. klašu anketas, kā arī izveidojot jaunus jautājumus. Jautājumi ir veidoti atbilstoši šai vecuma grupai dažādu uzdevumu formā, lai veicinātu bērnos interesi tos aizpildīt. Jautājumi ir veidoti ņemot vērā tās zināšanas, kuras bērniem šajā vecumā ir jāapgūst par augļiem, dārzeņiem un pienu, kā arī balstoties uz programmas ietvaros izstrādātajiem metodiskajiem materiāliem atbilstošajai vecuma grupai. Visus anketas jautājumus bērniem priekšā lasa intervētājs vai pedagogs, tādēļ atbildēt uz aptaujas jautājumiem spēj arī bērni, kas neprot lasīt. Anketas aizpildīšana, ieskaitot laiku, kas nepieciešams uzdevumu izskaidrošanai, aizņem aptuveni 30 minūtes. Tāpat kā citām vecuma grupām, arī šīs aptaujas anketas veidotas ar krāsainiem attēliem, lai visi produkti būtu novērtējami to dabiskajā izskatā.

Sākotnēji izveidotajā aptaujas anketā pirmsskolas vecuma bērniem tika iekļauti 10 uzdevumi, bet pilotpētījuma laikā tika novērots, ka viens uzdevums lielai daļai dalībnieku sagādā grūtības un, iespējams, nesniegtu ticamas atbildes, tādēļ aptaujas anketas gala versijā ir deviņi uzdevumi. Aptaujas anketa pieejama 1. pielikumā. Aptaujas anketas paredzēts pildīt visiem bērniem kopā, vienas grupiņas ietvaros. Ņemot vērā Covid -19 ierobežojumus, tika paredzēts, ka situācijās, kur pirmsskolas izglītības iestādē nebūtu iespējams ierasties intervētājam, aptaujas procesu organizē grupiņas pedagogs atbilstoši izstrādātajai instrukcijai (skat. 2. pielikumā).

Aptaujas anketā iekļautie uzdevumi:

1. uzdevums “Kuri dārzeņi Tev garšo?” – jautājumi ir adaptēti no ASV Ilinojas Universitātes veidotās anketas, kura veidota, lai novērtētu ASV notiekošās augļu un dārzeņu atbalsta programmas ietekmi uz pirmsskolas izglītības iestāžu un sākumskolas audzēkņu ēšanas paradumiem³⁵. Uzdevumā ir iekļauti astoņi Latvijā sastopamu dārzeņu attēli un pieejami četri atbilžu varianti simbolu veidā – garšoja; neesmu pārliecināts garšoja vai negaršoja; negaršoja; neesmu ēdis. Bērnam ir jāapvelk attiecīgais simbols.

2. uzdevums “Kuri augļi un ogas Tev garšo?” - jautājumi ir adaptēti no ASV Ilinojas Universitātes veidotās anketas³⁶. Uzdevumā ir iekļauti Latvijā sastopami augļu vai ogu attēli un pieejami četri atbilžu varianti simbolu veidā – garšoja; neesmu pārliecināts garšoja vai negaršoja; negaršoja; neesmu ēdis. Bērnam ir jāapvelk attiecīgais simbols. 1. un 2. uzdevuma mērķis ir noskaidrot, kuri dārzeņi vai augļi bērniem garšo un kurus bērni nav pagaršojuši. Veicot atkārotu aptaujāšanu pēc atbalsta programmas īstenošanas, būs iespējams novērtēt, vai visi bērni būs pagaršojuši programmā piedāvātos augļus, dārzeņus un pienu, un, kā ir mainījusies bērnu attieksme pret šiem produktiem.

Abi jautājumi ir iekļauti arī skolēnu aptaujas anketā jau no pirmā programmas izvērtējuma, līdz ar to būs iespējams salīdzināt bērnu attieksmi pret augļiem un dārzeņiem visās vecuma grupās.

3. uzdevums “Kuri piena produkti Tev garšo?” – veidots pēc līdzīga principa kā 1. un 2. uzdevums. Uzdevumā ir iekļauti četri piena un piena produktu attēli un pieejami trīs atbilžu varianti simbolu veidā – garšoja; neesmu pārliecināts garšoja vai negaršoja; negaršoja. Bērnam ir jāapvelk attiecīgais simbols.

4. uzdevums “Auglis vai dāzenis?” – veidots balstoties uz programmas ietvaros izveidoto interaktīvo metodisko materiālu pirmsskolas izglītības iestādēm, ar kura palīdzību bērni mācās atšķirt augļus no dārzeņiem³⁷. Veicot uzdevumu, bērniem pie dārzeņu un augļu attēliem ir jānorāda – vai tie ir augļi vai dārzeņi.

³⁵ Masis N, Johnson SL, McCaffrey J, Chapman-Novakofski K. Fruit and Vegetable Preferences and Identification by Kindergarteners through 2nd-Graders With or Without the US Department of Agriculture Fresh Fruit and Vegetable Program. *J Nutr Educ Behav.* 2017 Oct;49(9):752-758.e1. doi: 10.1016/j.jneb.2017.05.349. Epub 2017 Jul 22. PMID: 28743438.

³⁶ Masis N, Johnson SL, McCaffrey J, Chapman-Novakofski K. Fruit and Vegetable Preferences and Identification by Kindergarteners through 2nd-Graders With or Without the US Department of Agriculture Fresh Fruit and Vegetable Program. *J Nutr Educ Behav.* 2017 Oct;49(9):752-758.e1. doi: 10.1016/j.jneb.2017.05.349. Epub 2017 Jul 22. PMID: 28743438.

³⁷ LAD, http://piensaugliskolai.lv/wp-content/uploads/2018/10/pii_augli-darzeni.zip

5. uzdevums "Vai pazīsti šos augļus un dārzeņus?" – balstoties uz programmas ietvaros izstrādātajiem metodiskajiem materiāliem, bērni ir apguvuši dārzeņu un augļu nosaukumus³⁸. Uzdevumā ir doti astoņi augļu un dārzeņu attēli, kuri ir jāsavieno ar attiecīgo nosaukumu. Ņemot vērā, daļa pirmsskolas izglītības iestāžu audzēkņu vēl neprot lasīt, dārzeņu un augļu nosaukumus priekšā izlasa intervētājs. 4. un 5. uzdevuma mērķis ir noskaidrot, vai bērni ir apguvuši zināšanas par augļiem un dārzeņiem un atpazīst tos.

6. uzdevums "Cik daudz ūdens Tu izdzer?" – bērnam ir jāapvelk tik krūzes, cik viņš dienas laikā izdzer³⁹. Uzdevuma mērķis ir noskaidrot bērna ūdens dzeršanas paradumus un salīdzināt bērna sniegto informāciju ar to, ko norādījuši vecāki savās anketās. Jāņem vērā, ka ne vienmēr pirmsskolas vecuma bērni spēs precīzi atcerēties, cik daudz ūdens tiek izdzerts, tomēr tā kā daļā pirmsskolas izglītības iestāžu bērniem mēdz būt savas individuālās dzeramās pudeles vai krūzītes, tad iespējams šo jautājumu atbildēt izmantojot piemērus.

7. uzdevums "Zobiņš" – uzdevumā ir doti 12 dažādu pārtikas produktu un dzērienu attēli. Bērnam ir jāizvēlas tie produkti un dzērieni, kuri veicina zobu veselību. Uzdevuma mērķis ir noskaidrot, vai bērni spēj atšķirt tos pārtikas produktus un dzērienus, kuri veicina zobu veselību.

8. uzdevums "Latvijas dārzeņi, augļi un ogas" – veidots balstoties uz programmas ietvaros izveidotajiem metodiskajiem materiāliem pirmsskolas izglītības iestādēm⁴⁰. Bērni nodarbībās ir apguvuši, kuri ir vietējie augļi un dārzeņi, un to sezonalitāti. Uzdevumā bērniem ir doti dažādi 23 augļu un dārzeņu attēli, no kuriem ir jāapvelk tie, kurus parasti audzē dārzos Latvijā. Uzdevuma mērķis ir noskaidrot bērnu zināšanas par Latvijai raksturīgajiem augļiem un dārzeņiem.

9. uzdevums "Našķis" – jautājumi ir adaptēti no iepriekšējos izvērtējumos izmantotās 1.-4. klašu anketas. Uzdevumā ir iekļauti četri pāri produktu, kur katrā no pāriem ir jāizvēlas viens no diviem našķiem vai uzkodām. Bērnam ir jāapvelk simbols zem tā produkta, kuru bērns labprātāk izvēlētos kā uz kodu. Uzdevuma mērķis ir noskaidrot, kuriem produktiem bērni dod priekšroku, lai varētu novērtēt, vai programmas ietvaros veiktie pasākumi veicina veselīgākas

³⁸ LAD, http://piensaugliskolai.lv/wp-content/uploads/2018/10/PII_4gadi_Veseli%CC%84ga-uztura-paradumi-FF.pdf

³⁹ Muckelbauer, R., Libuda, L., & Kersting, M. (2010). Relative validity of a self-completion 24 h recall questionnaire to assess beverage consumption among schoolchildren aged 7 to 9 years. *Public Health Nutrition*, 13(2), 187-195. doi:10.1017/S1368980009990759

⁴⁰ LAD, http://piensaugliskolai.lv/wp-content/uploads/2018/10/PII_5gadi_Veseli%CC%84ga-uztura-paradumi-FF.pdf

uzkodu izvēles. Šāds uzdevums iekļauts arī skolēnu aptaujas anketās, bet ar lielāku pāru skaitu un skolēniem raksturīgām produktu izvēlēm.

Sākotnēji tika iekļauts uzdevums, kas veidots līdzīgi DILQ⁴¹ aptaujai, kur bērnam tika doti dažādu ēdinu un dzērienu attēli. Bērnam bija jāatzīmē, ko viņš/a ir ēdis iepriekšējās dienas vakariņās. Pilotpētījuma novērojumi liecināja, ka bērni ne vienmēr spēj atcerēties, kas ir ticis apēsts iepriekšējā dienā, un bieži vien tika atzīmēti to produktu attēli, kas bērnam vislabāk garšo nevis tas, kas patiešām ir bijis iepriekšējā vakara ēdienkartē. Šī iemesla dēļ uzdevums tika izņemts no aptaujas anketas un netiks iekļauts izvērtējumā.

Bērnudārza vecuma bērnu vecāku aptaujas anketa

Vecāku aptaujas anketa veidota uz iepriekš izmantotās skolēnu vecāku anketu bāzes, piemērojot atsevišķus jautājumus pirmskolas vecuma grupas bērnu vecākiem. Vecāku aptaujas anketa ir veidota divās daļās – skolēna uztura dienasgrāmata un vecāku aptaujas anketa. Dienasgrāmatā vecākiem ir jānorāda produkti, kurus bērns dienas laikā ir apēdis, izmantojot pielikumā esošo produktu porciju katalogu, kas palīdz novērtēt apēsto porciju lielumu. Uztura dienasgrāmatas sākumā ir sniegta aizpildīšanas instrukcija, un norādīts piemērs aizpildīšanai. Uztura dienasgrāmatu dati var sniegt atbildes uz jautājumiem par patēriņa izmaiņām mācību gada laikā, kā arī netieši norāda uz zināšanu pielietošanu praksē, ņemot vērā, ka jau iepriekšējo izvērtējumu laikā tika secināts, ka zināšanas par veselīgu uzturu ir labas, tomēr tās negarantē veselīgāku produktu izvēli.

Vecāku anketas otrajā daļā iekļauti jautājumi par izglītojamā ģimeni, ģimenes dzīvesveida un ēšanas paradumiem, sociāli-demogrāfisko stāvokli, kā arī vecāku zināšanām par programmas norisi un veselīgu uzturu. Anketas beigās iekļauta pārtikas patēriņa biežuma anketa, kas papildus ļauj novērtēt bērna ēdienkarti nedēļas griezumā, īpaši izceļot augļu, dārzeņu un piena patēriņu, kā arī papildina uztura dienasgrāmatas datus, ņemot vērā, ka dienasgrāmatas aizpildīšanas dienā var būt arī neraksturīga ēdienkarte. Patēriņa biežuma anketa tiek izmantota arī Slimību profilakses un kontroles centra veiktajos veselību ietekmējošo paradumu pētījumos, līdz ar to izvērtējuma datus būs iespējams salīdzināt ar citiem Latvijā veiktajiem pētījumiem.

⁴¹ L. D. Edmunds, S. Ziebland, Development and validation of the Day in the Life Questionnaire (DILQ) as a measure of fruit and vegetable questionnaire for 7–9 year olds, Health Education Research, Volume 17, Issue 2, April 2002, Pages 211–220, <https://doi.org/10.1093/her/17.2.211>

Anketa ir papildināta ar jautājumiem par ģimenes nodrošinājumu ar piena produktiem, kā arī augļu, dārzeņu un piena produktu lietošanas, iegādes biežumu un izvēles kritērijiem. Ņemot vērā dažādus ģimenes ēšanas paradumus un apstākļus, aptaujas anketa tika papildināta ar jautājumiem par bērna pārtikas alerģijām, produktu nepanesamību, kā arī pievienots jautājums, vai ģimene no uztura izslēdz kādu no pārtikas produktu grupām. Ņemot vērā, ka Covid-19 pandēmija būtiski mainīja dažādus ar izglītību saistītus procesus, ir jāņem vērā, ka tā varētu būt ietekmējusi arī ģimenes ēšanas paradumus, tādēļ ir svarīgi novērtēt pandēmijas ietekmi uz paradumiem, lai to varētu nodalīt no programmas ietekmes. Savukārt, lai noskaidrotu, vai vecākus sasniedz informācija par programmas ietvaros izstrādātajiem materiāliem un tīmekļa vietni, papildus tika iekļauti divi jautājumi. Jāpiebilst arī, ka iepriekšējos izvērtējumos vecāku aptaujas rezultāti rādīja, ka papildus materiāli un tīmekļa vietne būtu lietderīga.

Balstoties uz priekšizpētes rezultātiem no tiešajām intervijām ar pirmsskolas izglītības iestādēm, vecāku aptaujas anketa tika veidota gan papīra formātā, gan elektroniski, lai pārlicinātos par atsauces līmeni, izmantojot dažādus vecāku sasniegšanas veidus. Bērnudārza vecāku aptaujas anketa papīra formātā pieejama 3. pielikumā, bet elektroniskā – 4. pielikumā.

[Izglītības iestāžu aptaujas anketas](#)

Aptaujas pamatā ir saglabāta iepriekšējā izvērtējumā izveidotā izglītības iestādes anketa, kura ir papildināta ar jautājumiem par piena produktu izdali izglītības iestādē. Papildināti arī jautājumi par izglītības iestādes vadības un pedagogu informētību par atbalsta programmu, par programmas tīmekļa vietni, tajā pieejamajiem metodiskajiem materiāliem un programmas ietvaros rīkotajiem pasākumiem. Izglītības iestāžu aptaujas anketa pieejama 5. pielikumā.

[Piegādātāju aptaujas anketa](#)

Piegādātāju aptaujas anketa ir papildināta un pielāgota tā, lai uz aptaujas jautājumiem varētu atbildēt arī piena produktu piegādātāji, kuri līdz šim izvērtējumā netika iekļauti. Aptaujas anketā jautājumi par produktiem, to piegādes procesu, sadarību, atbalsta likmēm un citiem jautājumiem ir koriģēti atbilstoši šī brīža programmas nosacījumiem. Piegādātāju aptaujas anketa ir veidota tikai elektroniski, kas arī iepriekš tika atzīts kā veiksmīgs šīs izvērtējuma grupas sasniegšanas veids.

Interviju norises plānošana

Izglītības iestāžu audzēkņu un viņu vecāku aptaujāšanai ir jāizvēlas intervētāju komanda ar pieredzi uztura paradumu aptaujās un bērnu intervēšanā. Pirmsskolas izglītības iestāžu gadījumā jāparedz, ka uz vienu intervēšanu var būtu jānododas arī vairākiem intervētājiem, jo lielāku bērnu grupu gadījumos aptaujas aizpildīšana var būt ilgāka un sarežģītāka – daļa bērnu aptaujas anketu var aizpildīt ātrāk, daļai nepieciešama palīdzība. Tas nemaina pētījuma izmaksas, jo jau iepriekš tika paredzēts, ka intervijai pirmsskolas izglītības iestādē nepieciešams ilgāks laiks, savukārt divu intervētāju klātbūtne varētu paātrināt intervijas procesu. Pirms interviju organizēšanas intervētājiem jāparedz apmācības, izskaidrojot aptaujas norisi, anketu jautājumus un intervēšanas procesu.

Turpinoties Covid-19 pandēmijai un no tās izrietošajiem epidemioloģiskās drošības noteikumiem, kas nepieļauj izglītības iestādē atrasties apmeklētājiem, jāņem vērā, ka var tikt ietekmēts vai aizkavēts izglītojamo aptauju veikšanas process. Lai nodrošinātu aptaujāšanas norisi saskaņā ar plānoto grafiku, tiks sagatavotas detalizētas instrukcijas pedagogiem, kā veikt izglītības iestāžu audzēkņu aptaujāšanu, ja intervētāji nedrīkstēs klātienē apmeklēt izglītības iestādes.

Izvēlētās metodoloģijas pārbaude

Iepriekšējais programmas izvērtējums (tikai attiecībā uz augļiem un dārzeņiem) norisinājās 2015./2016. mācību gadā. Tā kā pēc tam programma "Augļi skolai" tika apvienota ar programmu "Skolas piens", mainot un papildinot vairākus atsevišķajām programmām specifiskus nosacījumus, lai sagatavotos pilnvērtīgai izvērtējuma veikšanai par apvienoto programmu 2021./2022. mācību gadā, pirms izvērtējuma divos posmos tika veikti sagatavošanās darbi un pilotpētījums.

Balstoties uz informāciju, kas iegūta sagatavošanās darbu laikā 2020. gadā, tika sagatavoti pētījuma instrumenti un izvēlētās izglītības iestādes dalībai pilotpētījumā (skat pielikumā). Izglītības iestādes pilotpētījumam tika izvēlētās pēc nejaušības principa no dažādiem reģioniem ar dažādu dalības līmeni - gan tādas, kas saņem augļus, dārzeņus un pienu, gan arī tādas, kas saņem tikai viena veida produktus. Pilotpētījumā tika iekļautas deviņas pirmsskolas izglītības iestādes, kurās kopumā aptaujas norises dienā bija 209 audzēkņi vecumā no četriem līdz septiņiem gadiem, reprezentējot izvērtējumā plānotās pirmsskolas

izglītības iestāžu grupas no dažādām administratīvajām teritorijām Latvijā. Pilotpētījumā tika novērtēta izstrādātā pirmsskolas aptaujas anketa, vecāku aptaujas anketa un izglītības iestāžu anketa, to lietošanas ērtums respondentiem, kā arī aptaujas veikšanas procesu saprotamība. Skolēnu aptaujas anketas netika pilotētas, jo tajās ir veikti tikai atsevišķi papildinājumi, bet tās ir veiksmīgi izmantotas iepriekšējos izvērtējumos. Papildinātās aptaujas anketas pievienotas 6. un 7. pielikumos.

Pilotpētījuma rezultāti

Aptaujas norise, respondentu atsaucības līmenis

Izglītojamo aptauja tika veikta pirmsskolas izglītības iestādē, un tajā piedalījās visi atlasītās grupas audzēkņi, kas konkrētajā dienā un laikā atradās mācību iestādē. Izglītības iestādē tika izvēlētas grupas, kurās bērnu vecums bija no četriem līdz septiņiem gadiem. Katrā izglītības iestādē tika izvēlētas divas grupas. Aptaujājamo grupu lielums variēja no 9 līdz 19 bērniem, un aptaujas anketas aizpildīšana aizņēma aptuveni 30-40 minūtes. Bērnu intervijas norisinājās ārā, iekārtotās nojumēs, lai nodrošinātu atbilstību epidemioloģiskās drošības noteikumiem, kā arī atbilstoši izglītības iestādes politikai par apmeklētāju pieņemšanu. Vairumā gadījumu izglītības iestādes lūdza apliecināt vakcinācijas faktu intervētājiem, kā arī intervētāji lietoja sejas maskas darbā ar bērniem. Aptaujas anketas audzēkņi aizpildīja visa grupiņa kopā. Pašu aptaujas procesu vadīja intervētājs ar grupas pedagogu vai pedagogu palīgiem. Vienā no pirmsskolas izglītības iestādēm audzēkņi aptaujas anketu aizpildīja pedagoga uzraudzībā bez intervētāja klātbūtnes. Pedagoģis pirms aptaujas veikšanas saņēma detalizētu instrukciju aptaujas veikšanai un tika apmācīts veikt audzēkņu aptauju.

Kopumā bērni aptaujas anketu aizpildīja ar interesi un aizrautību. Veicot aptauju grupās, kur bērnu skaits pārsniedza 15 bērnus, intervētājam bija nepieciešama pedagoga palīdzība, lai izskaidrotu visiem bērniem uzdevumu aizpildīšanas nosacījumus. Lai gan intervētāji, veicot audzēkņu aptaujas, pedagogiem atgādināja, ka bērniem pašiem jāļauj izvēlēties to atbildi, kas šķiet visatbilstošākā, tika novērots, ka daži no pedagogiem vēlējās bērniem pateikt priekšā, kādu atbildi izvēlēties. Sekmīga interviju procesa norisei lielāku grupu gadījumos var paredzēt divu intervētāju klātbūtni intervijas procesā, bet tas nemaina aptaujas izmaksas, jo darbojoties divatā ir iespējams paātrināt intervijas procesu.

Katrā izglītības iestādē viena no grupām vecāku aptaujas anketu saņēma drukātā veidā, savukārt otras grupas vecākiem tā ar izglītības iestādes vadības palīdzību tika nosūtīta elektroniskā formātā. Vecāki, kuriem anketa bija jāizpilda elektroniskā formātā, saņēma drukātu informatīvu vēstuli ar saiti un QR kodu uz elektronisko aptauju.

Drukātās vecāku anketas un drukāto elektronisko vēstuli bērni atdeva saviem vecākiem tajā dienā, kad norisinājās aptauja bērnudārzā. Nedēļas laikā pēc aptaujas anketas saņemšanas vecāki nogādāja aizpildītu anketu atpakaļ pedagogam, savukārt tie, kuri saņēma informatīvo vēstuli, aizpildīja anketu elektroniski. Vecāki, kuri saņēma informatīvo vēstuli ar saiti uz elektronisko anketu, saņēma arī atgādinājuma e-pastu vai ziņu E-klasē no grupas pedagoga par to, ka viņiem ir jāizpilda elektroniskā anketa. Lai veicinātu bērnu atsaucību un motivētu vecākus aizpildīt anketas, katram bērnam tika dāvināta rotaļlieta - burkāns.



1. attēls. Bērniem dāvinātā rotaļlieta

3.tabula

Aizpildīto bērnu un vecāku anketu skaits

Reģions	Aizpildīto bērnu anketu skaits	Aizpildīto vecāku anketu skaits	Aizpildīto vecāku anketu skaits procentos	Aizpildīto elektronisko vecāku anketu skaits procentos	Aizpildīto drukāto vecāku anketu skaits procentos
Rīga	107	48	45 %	31 %	58 %
Ārpus Rīgas	102	33	32 %	18 %	57 %
Kopā	209	81	39 %	24 %	58 %

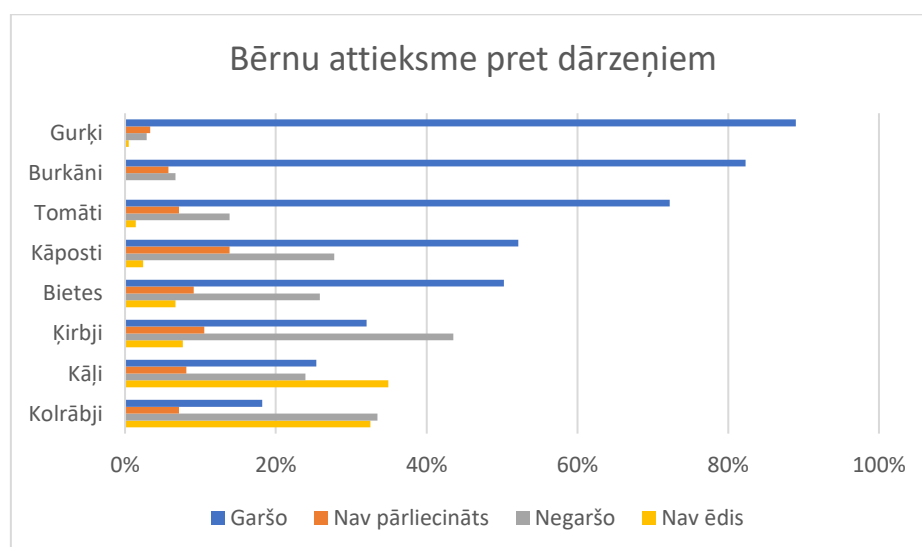
Kopumā vecāku respondences līmenis vērtējams kā ļoti zems. Lielāka atsaucība novērojama grupās, kur vecāki saņēma drukāto anketu, salīdzinot ar grupām, kur vecāki

saņēma elektroniskās anketas. Īpaši liela atšķirība ir novērojama izglītības iestādēs ārpus Rīgas. Iespējams, ka zemā vecāku atsaucība saistīta arī ar pilotpētījuma norises laiku, tomēr jau priekšizpēti laikā tika secināts, ka ir izglītības iestādes, kuras maz izmanto elektronisko saziņu ar vecākiem, kas, iespējams, varētu būt faktors, kas ietekmēja arī pilotpētījuma rezultātus. Uzsākot datu vākšanu pirmsskolas izglītības iestādēs, noteikti jāveic informējoši pasākumi mērķēti uz bērnu vecākiem, gan informatīvo vēstulju veidā, gan ar vecāku sapulču starpniecību, lai veicinātu atsaucību, kā arī noteikti nepieciešami kādi programmas suvenīri – dāvanīņas, kas tiek iedoti bērniem par aptaujas aizpildīšanu, lai vismaz arī tādā veidā atgādinātu vecākiem par izvērtējuma aptaujas norisi.

Pirmsskolas audzēkņu aptaujas rezultāti

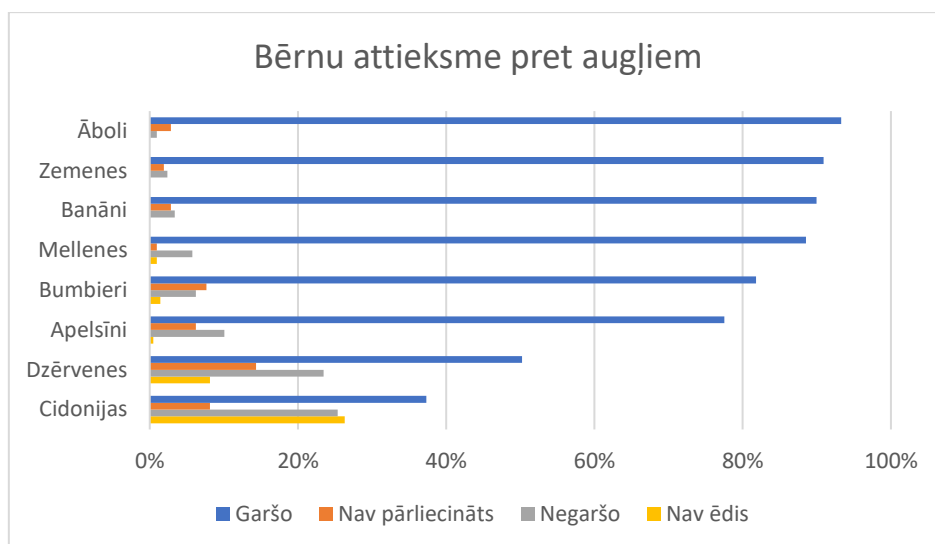
Pirmsskolas audzēkņu aptaujā tika noskaidrota bērnu attieksme pret dažādiem augļiem, dārzeņiem un piena produktiem. Anketā tika iekļauts uzdevums ar astoņu dārzeņu attēliem, kur bērni, izvēloties atbilstošo simbolu, sniedza atbildes, vai atbilstošais dārzeņis ir ticis ēsts un vai tas garšo. Attēlos iekļauti visi dārzeņi, kas tiek piedāvāti atbalsta programmas ietvaros, kā arī papildus tādi, kas Latvijā viegli pieejami un bieži lietoti uzturā.

Lielākā daļa bērnu (89 %) norādījuši, ka viņiem garšo gurķi, kas sakrīt ar iepriekšējā izvērtējuma datiem par skolēnu iecienītākajiem dārzeņiem. Trešdaļa bērnu norādījuši, ka nav pagaršojuši kolrābjus un kāļus.



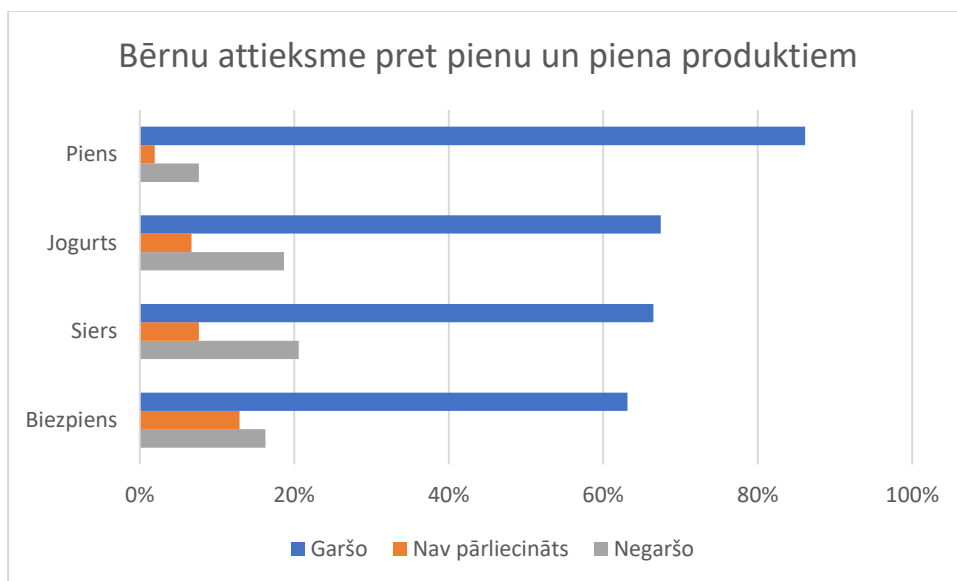
1.1.1. attēls. Bērnu attieksme pret dārzeņiem

Līdzīgā uzdevumā par augļiem – astoņi attēli, no kuriem trīs ir iekļauti atbalsta programmā – āboli, bumbieri un dzērvenes. Gandrīz visi bērni ir pagāršojuši visus uzdevumā attēlotos augļus, izņemot cidonijas un dzērvenes, jo daļa bērnu norādīja, ka nezina, kā garšo šie augļi, kā arī daļa tos neatpazīna pēc attēla, bet zināja tikai nosaukumu. Iecienītākie augļi ir āboli, zemenes, banāni un mellenes.



1.1.2. attēls. Bērnu attieksme pret augļiem

Tādā pašā veidā tika noskaidrota bērnu attieksme pret pienu un piena produktiem – doti četri attēli, kur redzams piens, siers, jogurts un biezpiens. 86 % bērnu norādījuši, ka viņiem garšo piens. Kopumā var secināt, ka šāda tipa uzdevumi bērniem nesagādā grūtības, līdz ar to būs iespējams salīdzināt bērnu atbildes par iecienītākajiem augļiem, dārzeņiem un piena produktiem visās vecuma grupās, jo skolēnu aptaujā jautājumi par augļiem un dārzeņiem bija iekļauti jau no paša pirmā programmas izvērtējuma.



1.1.3. attēls. Bērnu attieksme pret pienu un piena produktiem

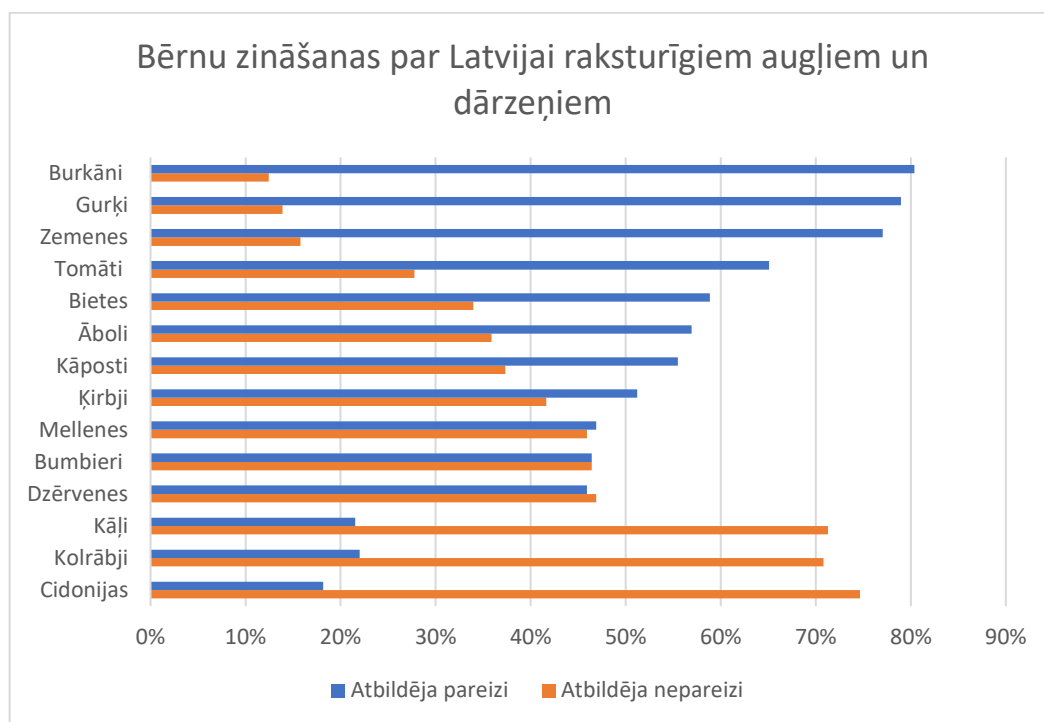
Uzdevumā, kur dažādi produkti atbilstoši jāatzīmē, vai tie ir augļi vai dārzeņi, lielākā daļa atzīmēja pareizās atbildes. Vislielākās grūtības sagādāja ķirbis, kuru kā dārzeņi atpazīna 62 % bērnu. Jāņem vērā, ka šāds uzdevums ir iekļauts arī izstrādātajos metodiskajos materiālos šai vecuma grupai.

Uzdevumā, kur bija jāsavieno septiņi augļa vai dārzeņa attēli ar to nosaukumu, vislielākās grūtības sagādāja kāļa atpazīšana, jo vien 49 % spēja to identificēt. Vislabāk veicās ar ābola (89 %), ķirbja (82 %) un burkāna (79 %) attēlu atpazīšanu. Pilotpētījuma laikā tika novērots, ka ir bērni, kuriem lasīšana sagādāja grūtības, tādēļ šī uzdevuma izpilde prasīja vairāk laika. Dažos gadījumos pedagogs norādīja, ka tas varētu būt saistīts ar to, ka konkrētais bērns nav apmeklējis izglītības iestādi pandēmijas laikā, tādēļ varētu būt novērojamas atšķirības zināšanu līmenī vienas grupiņas ietvaros.

Atbildot uz jautājumu par ūdens dzeršanu, intervētājam bieži bija jāspēj izvērtēt bērnudārzā lietoto dzeramo trauku tilpumu (daudzās grupiņās tiek izmantotas speciālās individuālās ūdens pudeles), paskaidrojot bērniem, cik krūzēm ūdens tas atbilstu. Vidēji bērni norādīja, ka dienā izdzer trīs līdz četras glāzes ūdens.

Noskaidrojot bērnu zināšanas par pārtikas produktiem, kas veicina zobu veselību, jāsecina, ka bērnu zināšanas ir labas – 86 % zina, ka ūdens dzeršana veicina zobu veselību, 84 % bērnu izvēlas pienu kā veselīgu produktu, 82 % - biezpienu un 81 % uzskata, ka ābols ir veselīgs. Sieru par zobiem veselīgu produktu uzskata 72 % bērnu.

Bērnu zināšanas par augļiem un dārzeņiem, kas ir raksturīgi Latvijai, tika novērtētas aizpildot uzdevumu, kur doti 23 augļu un dārzeņu attēli. Bērniem bija jāizvēlas tie augļi un dārzeņi, kuri aug Latvijā. 80 % bērnu atzīmēja, ka gurķi un burkāni aug Latvijā. Vissliktāk veicās ar cidonijām, jo vien 18 % atzīmēja, ka šis auglis aug Latvijā. Piektdaļa bērnu zināja, ka kolrābji un kāļi tiek audzēti Latvijā.



1.1.4. attēls. Bērnu zināšanas par Latvijai raksturīgiem augļiem un dārzeņiem

Bērniem tika uzdoti jautājumi, kas palīdz noskaidrot, kādas izvēles bērni veic izvēloties našķus un uzkodas – aptaujā tika piedāvāts izvēlēties no četriem produktu pāriem. Izvēloties starp ābolu un smalkmaizīti, 52 % bērnu norādīja, ka priekšroku dod ābolam, savukārt izvēloties starp dzērieniem – sulu un pienu, 47 % bērnu gribētu dzert sulu. Veicot izvēli starp cepumiem un bumbieri, 45 % izvēlas cepumus. Ja bērniem tiktu piedāvāts bumbieris vai šokolāde, puse dotu priekšroku šokolādei un 34 % bumbierim. Šāda veida jautājums iekļauts arī skolēnu aptaujā jau no pirmā programmas izvērtējuma. Lai gan skolēniem pašiem izvēlēties našķus ir daudz lielākas iespējas, arī bērnudārza vecuma bērniem izvēles izdarīšana ir būtiska, un atbildes tika sniegtas pārlicinoši.

[Vecāku aptaujas rezultāti](#)

Ģimenes ēšanas un iepirkšanās paradumi

Ģimenei ir nozīmīga loma bērna ēšanas paradumu izveidē, īpaši pirmsskolas vecumā, kad šie paradumi ir tieši atkarīgi no vecākiem. Jau iepriekšējos izvērtējumos tika pierādīta saistība starp ģimenes kopīgajām maltītēm un bērnu veselīgāku uztura izvēli, tādēļ arī šīs vecuma grupas bērnu vecākiem tika vaicāts par kopīgām maltītēm. Aptaujā 76 % vecāku norāda, ka kopīgas maltītes ar saviem bērniem ietur katru dienu.

Maltītes ārpus mājas ietur vai pasūta ēdienu uz mājām divas līdz trīs reizes mēnesī gandrīz 35 % ģimeņu. Savukārt 30 % izvēlas ēst ārpus mājas vai pasūtīt ēdiena piegādes reizi nedēļā. Pusfabrikātus un iepriekš pagatavotus ēdienus, kas nopērkami veikalos dažas reizes mēnesī izvēlas 32 % ģimeņu, savukārt 23 % respondentu norāda, ka šādus ēdienus iegādājas vienu līdz divas reizes mēnesī. Piektdaļa ģimeņu šādus produktus neiegādājas nemaz.

Viens no atbalsta programmas mērķiem ir palielināt svaigu augļu, dārzeņu un piena patēriņu. Aptaujā tika noskaidrots, cik bieži ģimenes iegādājas augļus un dārzeņus. Gandrīz puse respondentu atbildēja, ka iegādājas tos vienu līdz divas reizes nedēļā, savukārt 22 % - trīs līdz četras reizes nedēļā.

Covid-19 pandēmijas laikā vecāki, kuriem ir tāda iespēja, tika aicināti nevest bērnus uz izglītības iestādi. Nedaudz vairāk nekā puse aptaujāto vecāku uz izglītības iestādi Covid-19 pandēmijas laikā savu bērnu ir veduši ar pārtraukumiem, savukārt 35 % bērnu ir apmeklējuši pirmsskolas izglītības iestādi bez pārtraukumiem. Vien 5 % bērnu pandēmijas laikā nav apmeklējuši bērnudārzu. Izvērtējuma datu analīzē šis faktors būtu jāņem vērā, jo tas var ietekmēt bērna izvēles, zināšanas, kā arī ģimenes paradumus.

Covid-19 pandēmija un ar to saistītā ārkārtas situācija ir būtiski ietekmējusi gan ģimeņu ēšanas, ēdiena gatavošanas, gan pārtikas iegādes paradumus – 33 % respondentu ir mainījuši savus līdzšinējos ieradumus. Piektā daļa ģimeņu ir mainījušas savus iepirkšanās paradumus, 13 % ģimeņu ir mainījušas ēšanas paradumus, bet 12 % ēst gatavošanas paradumus.

Ja vecākiem būtu jāsedz augļu un dārzeņu porciju izmaksas pašiem, 33 % būtu gatavi maksāt vairāk nekā 0,20 EUR par porciju. 18 % norādījuši, ka maksātu robežās no 0,16-0,20 EUR, savukārt 5 % respondentu nevēlētos maksāt par augļu un dārzeņu porcijām. 19 % vecāku maksātu par augļiem un dārzeņiem tikai tādā gadījumā, ja piedāvātie produkti būtu bioloģiski audzēti.

Ja vecākiem būtu jāsedz izdevumi par piena porcijām, piektdaļa būtu gatavi maksāt vairāk nekā 0,40 EUR par porciju. 20 % norādījuši, ka maksātu robežās no 0,31-0,40 EUR,

savukārt 11 % respondentu gatavi maksāt no 0,21-0,30 EUR par porciju. 13 % vecāku norāda, ka nevēlas segt izdevumus par piena produktu piegādi. Savukārt 16 % maksātu tikai tādā gadījumā, ja piedāvātie piena produkti būtu bioloģiski.

Atbildot uz jautājumu, cik gadus atbalsta programmas ietvaros Latvijā bērni izglītības iestādēs var bez maksas saņemt augļus un dārzeņus, 40 % respondentu atbildēja 3 līdz 5 gadus, nepilna trešdaļa atbildēja, ka 6 līdz 9 gadus. Savukārt 15 % uzskata, ka bezmaksas augļus un dārzeņus izglītojamie var saņemt pirmo vai otro gadu.

Līdzīgs jautājums tika uzdots par bezmaksas piena pieejamību izglītības iestādēs. Gandrīz puse (45 %) uzskata, ka piena programma izglītības iestādēs darbojas 3 līdz 6 gadus, 23 % respondentu norādīja, ka 7 līdz 10 gadus, savukārt 15 % uzskata, ka piena programma norisinās pirmo vai otro gadu. Tikai 5 % aptaujāto atbildēja, ka bezmaksas piens atbalsta programmas ietvaros ir pieejams vairāk nekā 15 gadus.

Nepilna trešdaļa (28 %) vecāku par atbalsta programmas norisi ir uzzinājuši no pirmsskolas izglītības iestādes. Gandrīz puse (45 %) uzzināja par programmu no bērna, savukārt 16 % vecāku uzzināja par programmas norisi, apskatot plakātu izglītības iestādē. Piektdaļa (21 %) vecāku neko par programmas norisi pirmsskolas izglītības iestādē nebija dzirdējuši. Papildus aptaujas anketā pēc pilotpētījuma noslēguma iekļauts jautājums par vecāku iesaisti organizētajos pasākumos, kas kopā ar pārējiem jautājumiem ļaus sekmīgāk noteikt iemeslus, kādēļ vecāki iesaistās vai neiesaistās papildu izglītojošajos pasākumos.

2017. gadā tika izveidota Latvijas skolu apgādes programmai veltīta tīmekļa vietne. Par atbalsta programmas tīmekļa vietni ir informēti, un to apmeklēja 3 % respondentu. Nepilna trešdaļa (27 %) vecāku ir informēti, bet vietni nav apmeklējuši, savukārt 68 % norāda, ka nav informēti par vietnes esamību. Gandrīz visi aptaujātie (98 %) norādīja, ka nav izmantojuši vietnē pieejamos materiālus vecākiem. Jāņem vērā, ka vecāku atsaucības līmenis salīdzinot ar iepriekšējos izvērtējumos novēroto skolēnu vecāku atsaucības līmeni, ir būtiski zemāks un arī tas var ietekmēt pilotpētījumā iegūtās atbildes. Zemāks atsaucības līmenis kopumā pilotpētījumā varētu būt saistīts gan ar to, ka paralēli dažādās grupās tika izmantotas gan elektroniskās, gan papīra anketas, gan ar pilotpētījuma norises laiku. Zemāks atsaucības līmenis elektroniskajā aptaujā ietekmē arī kopējo vidējo atsaucības līmeni.

Izvērtējot vecāku aizpildītās uztura dienasgrāmatas un salīdzinot aizpildītās drukātās un elektroniskās anketas, novērojama atšķirība sniegtās informācijas kvalitātē. Drukātajās anketās vecāki ir norādījuši ēdienreizes laiku, detalizētāku maltītes aprakstu un ēdienu vai

dzērienu daudzumus. Savukārt elektroniski aizpildītajās anketās bieži trūkst ēdienreīžu laika, bieži trūkst produktu daudzumu, kaut arī anketā attēla veidā tika ievietots piemērs, kā aizpildīt uztura dienasgrāmatu. Detalizētas informācijas trūkums elektroniskajā anketā varētu būt skaidrojams ar anketas formātu, jo pilotpētījumā tika izmantota bezmaksas aptauju platforma, kurā nav iespējams aptaujas anketu attēlot identisku papīra anketai. Izvēloties vecāku aptaujas anketas pārnest tikai uz elektronisko vidi, būtu jāizvēlas iespējami elastīgs aptauju veidošanas rīks, kā arī jāparedz veidi, kā veicināt atsaucību un motivēt izglītības iestādi vairākkārtīgi izsūtīt atgādinājumus vecākiem. Elektronisko aptauju platformas, kas piedāvā elastīgas iespējas koriģēt aptaujas anketas, ir maksas rīki, kur atkarībā no piedāvājuma, diezgan būtiski atšķiras arī platformas izmantošanas izmaksas (lielākoties ikmēneša maksājumi), varētu būtiski palielināt pētījuma veikšanai nepieciešamo finansējumu. Iespējams, nākotnē būtu lietderīgi apsvērt savas aptaujas platformas izveidošanu, tomēr, vērtējot pētāmās grupas atsaucību elektroniskajai aptaujai, tas šobrīd nebūtu lietderīgi un nesniegtu būtisku ieguvumu.

2.Pielikums 1.posms "Izglītojošo pasākumu izvērtējums



“Valsts un Eiropas Savienības Skolu apgādes programmas ar augļiem, dārzeņiem un pienu” programmas izvērtēšana

1. Posma atskaite

Programmas izvērtēšanas mērķis un darba uzdevumi

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 16. augusta noteikumiem Nr.485 "Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība augļu, dārzeņu un piena piegādei izglītības iestādēm" Institūts BIOR veic programmas "Valsts un Eiropas Savienības Skolu apgādes programma ar augļiem, dārzeņiem un pienu" izvērtēšanu. Iepriekšējais programmas izvērtējums norisinājās 2015./2016. mācību gadā, pēc kura programmas norisē tika veiktas vairākas izmaiņas un papildinājumi, piemēram, programma apvienota ar "Skolas piena programmu", organizēti centralizēti izglītojošie pasākumi, programmā iesaistītas arī pirmsskolas izglītības iestādes, tādēļ lai sagatavotos pilvērtīgai izvērtējuma veikšanai 2021./2022. mācību gadā, pirms Izvērtējuma divos posmos tiek veikti sagatavošanās darbi un Izvērtējuma metodoloģijas izstrāde.

Nemot vērā, ka programmas mērķauditorija ir mainījies, tad Izvērtējuma pirmajā posmā tika veikti priekšdarbi, lai apzinātu Izvērtējuma norises iespējas pirmsskolas izglītības iestādēs. Savukārt, lai atbilstoši izveidotu un koriģētu Izvērtējumā izmantotās aptaujas anketas, tika veikta programmas ietvaros izveidoto izglītojošo pasākumu un materiālu izvērtējums. Iepriekšējo Izvērtējumu rezultāti rādīja, ka pedagogiem ir nepieciešami papildus materiāli un nodarbību idejas par augļu un dārzeņu nozīmi, ko izmantot mācību stundās, tādēļ Izvērtējuma laikā būs iespējams novērtēt izstrādāto materiālu efektivitāti un lietderību.

Pirmā posma rezultāti apkopoti secinājumos un ieteikumos, un tie tiks izmantoti otrā posma uzdevumu veikšanai, kā arī izglītojošo pasākumu apkopojums un novērtējums tiks pievienots Izvērtējuma gala ziņojumam kopā ar pārējām izvērtējuma daļām.

Izglītojošo materiālu un pasākumu izvērtējums

Pirmā posma ietvaros tika izvērtēti izglītojošie pasākumi un materiāli, kas pieejami programmas mājaslapā (piensaugliskolai.lv), kā arī pasākumi, par kuriem informācija tika saņemta no programmas uzraudzības iestādēm. Izvērtējumā iekļauti materiāli, ko izstrādājis Lauku atbalsta dienests un Latvijas Lauksaimniecības universitāte.

Visi izglītojošie materiāli un pasākumi izvērtēti pēc vienotiem kritērijiem - tika novērtēta to atbilstība mērķgrupai, izvērtēta materiālu kvalitāte, kā arī sagatavotas rekomendācijas materiāla papildināšanai vai uzlabošanai. Izglītojošo materiālu kvalitāte tika novērtēta pēc izmantoto informācijas avotu atbilstības – zinātniski pamatoti dati, nacionālās veselīga uztura rekomendācijas, atbilstošs terminu lietojums un citi.

Šajā posmā nebija iespējams novērtēt, cik lielu daļu izglītības iestāžu sasniedza informācija par centralizētu izglītojošo materiālu un pasākumu pieejamību, jo materiālu sagatavotājs nevarēja sniegt precīzu informāciju par informēšanas ceļu, bet šādi dati tiks iegūti Izvērtējuma laikā 2021./2022. mācību gadā no izglītības iestāžu un pedagogu aptaujas rezultātiem.

Izglītojošie materiāli (2018./2019. mācību gads)

Metodiskie materiāli pedagogiem, kurus sagatavoja Latvijas Lauksaimniecības universitāte 2018. gadā, ir veidoti pēc vienotas shēmas – materiāls satur nodarbības aprakstu, ar izklāstītiem uzdevumiem, kurus bērniem jāveic nodarbībā, un pielikumus, kuri izmantojami, veicot praktiskos uzdevumus, kā arī interaktīvo materiālu. Metodiskajos materiālos ir sadaļa pedagogiem, kur dota detalizētāka informācija par nodarbības tēmu. Izvērtējot metodiskos materiālos, nav saprotams, kuras sadaļas būtu tās, ko stāstīs bērniem un kuras ir paredzētas tikai pedagogiem informācijai. Materiālos pedagogu sadaļā ir iekļauti arī tādi specifiski temati kā augļu un dārzeņu pigmenti, cukura un organisko skābju saturs tajos, piena ķīmiskais sastāvs, kuri ne vienmēr ir atbilstoši metodiskā materiāla mērķauditorijai.

Metodiskie materiāli tika prezentēti pedagogiem semināros visā Latvijā, kuru ietvaros tika demonstrēta arī speciāli sagatavota prezentācija par uztura nozīmi bērna attīstībā. Mājaslapā norādīts, ka materiālu sagatavojis uztura speciālists, savukārt prezentācijas sākumā norādītais autors nav uztura speciālists, bet gan LLU Uztura katedras profesore.

Sagatavoti arī divi neliela apjoma informatīvie materiāli vecākiem par dārzeņu lietošanu uzturā, kuros iekļauti daži praktiski ieteikumi, tomēr izvēlēta informācija būtu jāizvērtē kritiski, jo bērniem kopumā tiek rekomendēts samazināt cukura apjomu ēdienkartē, tad ieteikt pagatavot burkānu salātus ar cukuru būtu pretrunā veselīga uztura ieteikumiem, īpaši ņemot vērā, ka burkāni jau dabīgi satur vairāk cukura nekā citi dārzeņi. Materiālā nav norādīti informācijas avoti, līdz ar to nav

iespējams izvērtēt, kāds ir ievietotās informācijas pamatojums. Materiālā vecākiem noteikti būtu lietderīgi pievienot arī saites, kur iespējams iegūt sīkāku informāciju, ja vecākiem rodas tāda interese. Materiāla apjoms būtu atbilstošs vecākiem, sniedzot koncentrētu informāciju, bet tādā gadījumā būtu vēlams tos veidot sērijās, iekļaujot arī citas tēmas un idejas veselīgai augļu, dārzeņu un piena produktu pagatavošanai un lietošanai ģimenē.

Izglītojošie materiāli (2019./2020. mācību gads)

Šajā periodā izstrādāti divi metodiskie materiāli, no kuriem viens paredzēts PII audzēkņiem un otrs 1.-3. klašu skolēniem. Abi materiāli veidoti kā uzdevumu krājumi. PII paredzētais materiāls ir kalendārs ar dažādiem ļoti īsi aprakstītiem tematiskiem uzdevumiem, kuri bērniem jāpilda katru mēnesi. Materiālam nav pievienots detalizētāk skaidrots metodiskais materiāls, tāpēc pedagogiem pašiem jāmeklē informācija, lai sagatavotos nodarbībai. Savukārt skolēniem uzdevumu krājums paredzēts pildīšanai kopā ar vecākiem. Materiālā iekļautas dažādas tēmas un tas ir ļoti kvalitatīvi izstrādāts materiāls. Turpmāko materiālu izstrādē varētu pievērst uzmanību tam, kādu ēdienu receptes tiek piedāvātas bērniem. Būtu nepieciešams likt uzsvāru uz receptēm, kurās iekļauti dārzeņi, augļi un piena produkti. Pankūku recepti varētu papildināt ar augļiem vai dārzeņiem, piemēram, bērniem ieteikt pagatavot ābolu pankūkas.

Izglītojoši materiāli skolēniem no 4. līdz 9. klasei šajā periodā netika sagatavoti.

Semināru cikla ietvaros pedagogiem lektori sagatavoja trīs prezentācijas par tādām tēmām kā lauksaimniecība, augļu un dārzeņu audzēšana, augļu un ogu pārstrāde.

Materiāli vecākiem šajā posmā nav izveidoti.

Atbilstība vecuma grupai

Katrai vecuma grupai, sākot no 3 gadu vecumam līdz 9. klasei, ir izveidots savs metodiskais materiāls. Bērniem līdz 6. klasei izveidoti materiāli par veselīga uztura tēmu. Skolēniem no 7. līdz 9. klasei izveidoti materiāli par bioloģisko pārtiku un pārtikas produktu izšķērdēšanu.

Skolēniem no 7. līdz 9. klasei nav sagatavoti metodiskie materiāli, kas ietver informāciju par veselīgu uzturu, tāpat nav materiālu par augļu, dārzeņu un piena nozīmi uzturā.

Būtu jāpagatavo materiāli arī par veselīgu uzturu šai vecuma grupai, lai bērni atsvaidzinātu zināšanas par veselīgu uzturu.

Pirmsskolas vecuma bērniem un 1.-6. klases skolēniem nav pieejams pilnvērtīgs metodiskais materiāls par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu. Būtu ieteicams veidot katrai vecuma grupai atbilstošu materiālu par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu, paredzot, ka ar katru mācību gadu varētu iegūt padziļinātākas zināšanas šajos jautājumos. Līdzīgu pieeju varētu izmantot arī saistībā ar

veselīga uztura nodarbībām 7.-9. klasei, jo šajā vecumā skolēni jau paši izvēlas, ko lietot uzturā, tādēļ teorētisko zināšanu praktiska pielietojuma idejas nodarbībās būtu vērtīgas.

Apkopota informācija par metodiskajiem materiāliem un tajos atspoguļotajām tēmām pieejama pielikumā 1. tabulā. Savukārt apkopota informācija par informatīvajiem pasākumiem pedagogiem, kā arī materiāliem vecākiem apkopota pielikuma 2. un 3. tabulās.

Ieteikumi izglītojošo materiālu veidošanai

- Informatīvajos un izglītošajos materiālos būtu jāsniedz informācija, kas balstīta uz Veselības ministrijas izstrādātajiem ieteikumiem.
- Izglītošajos materiālos būtu jāiekļauj zinātniski pamatota informācija un būtu jānorāda informācijas avoti, kas būtu gan papildus informācijas ieguves vieta pedagogiem, gan arī ļautu pārliecināties par informācijas ticamību.
- Jāpārliecinās, ka materiālos netiek sniegta pretrunīga informācija par vairākām ar veselīgu uzturu saistītām tēmām. Jāizvēlas viens veselīga uztura šķīvja vai piramīdas modelis, kurš atbilst VM izstrādātajiem ieteikumiem, un tas būtu jālieto visos materiālos.
- Rūpīgi jāvērtē terminoloģijas izvēli izglītošajos materiālos. Jāpievērš uzmanība ar uzturu saistītu terminu lietošanai, piemēram sekot vārda “balastvielas/šķiedrvielas” lietojumam. Būtu jāpārliecinās, ka netiek lietoti kļūdaini termini.
- Neiekļaut metodiskajos materiālos reklāmas materiālus/video, kur tiek reklamēti neveselīgi produkti, piemēram ar augstu cukura vai sāls saturu.
- Būtu rūpīgi jāvērtē, kādi video tiek izmantoti metodisko materiālu papildināšanai. Priekšroka būtu dodama video, kuri ir veidoti programmas ietvaros.
- Izveidotie materiāli būtu regulāri jāatjauno. Būtu nepieciešams sekot līdzi izmaiņām uztura ieteikumos, ja tādi ir – un atbilstoši koriģēt materiālus.
- Nepieciešams sagatavot informatīvu materiālu pedagogiem par veselīga uztura pamatprincipiem. Materiālos, kuri tika izmantoti pedagogu apmācībās, ir atrodama informācija par augļiem, dārzeņiem un piena nozīmi, bet nav atrodama vispusīga informācija par veselīgu uzturu.
- Tiek rekomendēts sagatavot informatīvus materiālus pedagogiem arī par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu.
- Vecāku iesaistei veselīgu uztura ieteikumu veicināšanā, tajā skaitā dārzeņu ēšanas veicināšanā, ir ļoti svarīga loma, tādēļ izglītojošus materiālus tiek ieteikts veidot sērijās – par dažādām ar veselīgu uzturu saistītām tēmām. Tiek rekomendēts arī iekļaut informāciju par

pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu, ar praktiskiem ieteikumiem, kā to izmantot mājas apstākļos.

Izglītojošie pasākumi

Pasākumi (2017./2018. gads)

Šajā laika periodā tika rīkoti trīs konkursi skolēniem, kuru mērķis bija veicināt programmas atpazīstamību. Konkursu rezultātā tika izveidots programmas logo un devīze, kas turpmāk tiek izmantota programmas mājaslapā un komunikācijas materiālos. Šajā periodā netika rīkoti pasākumi pirmsskolas izglītības iestādēm.

Notika pirmais semināru cikls pedagogiem, kas tika rīkots LLU MC veidoto metodisko un izdales materiālu aprobācijai, kura laikā notika lekcijas un darbnīcas. 2018. gada jūnijā notika pieci reģionālie semināri skolotājiem (Ventspils tehnikumā, Rēzeknes tehnikumā, Restorānu servisu skola Rīgā, Valmieras tehnikumā, Bulduru dārzkopības vidusskolā). Seminārus kopā apmeklēja 179 pedagogi un izglītības iestāžu pārvalžu darbinieki. Izvērtējuma laikā tika secināts, ka nav pieejama skaidra komunikācijas stratēģija, kas ļautu novērtēt, kāpēc seminārus nav apmeklējis plašāks loks pedagogu.

Pasākumi (2018./2019. gads)

Ir notikuši dažādi pasākumi, lai popularizētu programmu un veicinātu tās atpazīstamību – dalība pasākumā “Lauki ienāk pilsētā”, TV spēlē “Gudrs, vēl gudrāks”, TV radījumos “Dzīvīte” un “Māmiņu klubs”, veidoti raksti žurnālos. Izveidotas video filmiņas par programmu.

Pirmsskolas izglītības iestādēm tika organizēts izglītojošs pasākums “No sēklas līdz galdam”. Konkurss norisinājās 2019. gada pavasarī un tajā piedalījās 750 pirmsskolas izglītības iestādes, kuras saņēma sēklas, augsni un kasti kopā ar informatīvu lapu par sēklu audzēšanu un kalendāru. Noslēgumā bērni veidoja radošus darbus, kas atspoguļoja paveikto. Pasākums kopumā vērtējams kā ļoti pozitīva un izpratni veicinoša aktivitāte, tomēr tā kā dalībai konkursā iestādēm bija jāpiesakās, tad ir iespējams, ka daļa iestāžu nepiedalījās, jo nesaņēma informāciju par šādas aktivitātes norisi.

Izglītojošas aktivitātes tika organizētas pasākuma “ZZ čempionāts” ietvaros, kura laikā 5.–9. klašu skolēni varēja piedalīties LLU piedāvātajos konkursos, kuru mērķis bija parādīt Latvijā audzētos augļus un dārzeņus, kā arī iepazīstināt skolēnus ar dārzeņu un augļu izcelsmi un to uzturvērtību. Skolēniem bija jāveic uzdevumi, kuros bija jāatpazīst augļi un dārzeņi no attēliem, pēc taustes, kā arī jāatstāsta teksts pēc atmiņas. Būtu nepieciešams apsvērt iespēju šāda veida pasākumos iekļaut kādus praktiskus eksperimentus, kas skolēniem spilgtāk paliek prātā un dod arī pievienoto vērtību – jaunas iemaņas.

Notika otrais semināru cikls skolotājiem par lauksaimniecību, vietējo pārtikas apriti, pārtikas izšķērdēšanu, veselīga uztura jautājumiem. Cikla ietvaros notika pieci semināri 2019. gada maijā un jūnijā SIA "Latgales dārzeņu loģistika", Pūres dārzkopības pētījumu centrs, ZS "Līvi", KS "Baltijas dārzeņi", Dārzkopības institūtā Dobelē. Seminārus apmeklēja 150 pedagogi. Līdzīgi kā ar metodisko materiālu semināriem, arī šajā gadījumā nav skaidra dalībnieku uzaicināšanas shēma.

Šajā periodā netika veikti izglītojoši pasākumi 1.-4. klašu skolēniem.

Pasākumi (2019./2020. gads)

Šajā periodā ir veidoti divi televīzijas raidījuma sižeti par programmu. Vairāki izglītojoši pasākumi tika plānoti 2020. gada pavasarī, bet tie nevarēja tikt īstenoti Covid-19 izplatības dēļ.

leiteikumi izglītojošo pasākumu organizēšanai

- Būtu jāizstrādā shēma efektīvai saziņai ar izglītības iestādēm, lai informētu par pasākumiem, kuri norisinās programmas ietvaros. Jānodrošina, ka visas programmā iesaistītās izglītības iestādes un to pedagogi saņem informāciju par plānotajiem pasākumiem un var tiem pieteikties.
- Piesakoties programmai, izglītības iestādei būtu jānorāda saziņas veids, kādā vēlas saņemt informāciju par pasākumiem pedagogiem un metodiskajiem materiāliem.
- Tiek rekomendēts veikt pedagogu aptauju, lai noskaidrotu, kad ir piemērotākais laiks rīkot pasākumus pedagogiem. Būtu jāizvērtē, kad tiek organizēti pasākumi pedagogiem, jo maijā un jūnija sākumā pedagogi varētu būt vairāk noslogoti nekā rudenī. Tāpat pasākumi būtu jāsaskaņo ar citu pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmu norises grafiku, lai pārliecinātos, ka pedagogi var apmeklēt programmas ietvaros rīkotos pasākumus.
- Svarīgi būtu saņemt atgriezenisko saiti no pedagogiem par pasākumiem un metodiskajiem materiāliem. Aptaujas anketu rezultāti var kalpot, kā būtisks palīg līdzeklis turpmāku materiālu izstrādē un pasākumu plānošanā.
- Organizējot pasākumus pedagogiem, būtu jāveicina tādi apstākļi, lai vismaz viens pārstāvis no katras izglītības iestādes, kas piedalās programmā, apmeklē pasākumus pedagogiem. Iespējams, apmācības var notikt arī attālināti, tādā veidā nodrošinot iespēju, piedalīties tiem pedagogiem, kuri nevar atbraukt uz klātienē pasākumu.
- Nepieciešams apkopot datus par to, kuru izglītības iestāžu pārstāvji ir apmeklējuši apmācības. Informācija var tikt izmantota plānojot turpmākos pasākumus pedagogiem, īpaši aicinot tos reģionu pārstāvjus, kur apmeklējums ir zemāks.
- Izglītojošo pasākumu plānošana jāveic tā, lai tiktu aptvertas visas bērnu vecuma grupas. Atsevišķos posmos aktivitātes norisinājušās tikai noteiktām vecuma grupām.

- Veidojot informatīvus videomateriālus par programmu, tie būtu jāievieto arī metodiskajos materiālos, aizstājot tos video, kuri nav pietiekami kvalitatīvi. Būtu jāinformē par šiem video pedagogi, lai tos var izmantot, iepazīstinot bērnus ar programmu, nodarbību laikā.
- Tiek rekomendēts veidot izglītojošus video par veselīgu uzturu, par augļu, dārzeņu un piena lietošanas nozīmi, par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu. Šie video varētu tikt izmantoti nodarbību laikā.

Programmas norise pirmsskolas izglītības iestādēs

Programmas izvērtējumā nepieciešams novērtēt programmas ietekmi uz augļu, dārzeņu un piena patēriņa izmaiņām, kā arī programmā ietverto izglītojošo pasākumu ietekmi uz zināšanām par veselīgu uzturu. Ņemot vērā, ka iepriekš pirmsskolas izglītības iestādes Izvērtējumā netika iekļautas, tad pirmā posma ietvaros bija nepieciešams veikt priekšizpēti par programmas norisi pirmsskolas izglītības iestādēs, kā arī par iespējamiem Izvērtējuma scenārijiem, lai otrā posma ietvaros būtu iespējams sagatavot un pilotēt atbilstošu metodoloģiju programmas izvērtēšanai PII. Šī mērķa īstenošanai tika apkopota dažādu pirmsskolas izglītības iestāžu līdzšinējā pieredze un viedoklis par programmu, kā arī audzēkņu un viņu vecāku attieksme pret to. Pirmajā posmā intervijas tika veiktas divas privātās PII - Rīgā un Pierīgā, trīs pašvaldības PII - Rīgā, Pierīgā un reģionos.

Dalība programmā

Galvenā motivācija dalībai programmā tiek minēta vēlme bērniem jau no agra vecuma veidot veselīgus ieradumus – ēst augļus un dārzeņus un dzert pienu. Aptaujātās izglītības iestādes programmu novērtē pozitīvi un uzskata, ka tā noteikti ir nepieciešama.

Katra no izglītības iestādēm ir izvēlējusies savu modeli, kā īstenot programmu izglītības iestādē. Aptaujātajās PII ar programmas īstenošanu nodarbojas vadītājs, saimniecības pārzinis vai medicīnas māsa. Aptaujātajās izglītības iestādēs pedagogi organizē izglītojošos pasākumus gan individuāli grupu ietvaros, gan visas iestādes kopējos pasākumos. Piena, augļu un dārzeņu izdalē bērniem notiek ar pedagogu palīdzību vai ar ēdinātāja iesaisti.

Četrās no aptaujātajām iestādēm ēdināšanu nodrošina algots pavārs, kurš ēdienu gatavo uz vietas. Vienā PII ēdināšanu nodrošina uzņēmums.

Piegādātie produkti

Visas no aptaujātajām PII programmas ietvaros saņem pienu, priekšroku dodot mazos iepakojumos fasētam pienam. Tās PII, kuras iepriekš saņēma pienu viena litra iepakojumos sadalīšanai porcijās, šajā mācību gadā izvēlas mazajos iepakojumos fasētu pienu, lai vienkāršotu izdales procesu. Tāpat dažas no iestādēm dod priekšroku UHT pienam, jo to var uzglabāt ilgāk, īpaši aktuāli tas ir Covid-19 laikā, kad daudzi bērni neapmeklēja izglītības iestādes. PII ar piegādātā piena kvalitāti un piegādēm ir apmierinātas. Mazajos iepakojumos piegādātam pienam PII redz vairākus ieguvumus – gan higiēnas apstākļu dēļ, gan arī “patikšanas” dēļ. Lai arī ārpus Rīgas izglītības iestādēs kopumā atbalstīja arī piena pasniegšanu glāzēs, tad šobrīd esošā Covid-19 situācija rada satraukumu un fasētais piens šķiet drošāks.

PIL saņem arī augļus, pārsvarā tie ir āboli. Ar kvalitāti un piegādēm izglītības iestādes ir apmierinātas, bet labprāt saņem arī citus augļus. Dažādības pieejamība ieteikumos programmas uzlabojumiem tiek minēta visbiežāk.

Trīs iestādes saņem arī dārzeņus – kāpostus un burkānus. Izglītības iestādes labprāt saņemtu arī citus dārzeņus, lai bērniem būtu nodrošinātu dažādību. Viena no izglītības iestādēm nesaņem dārzeņus, jo nav ražotāja, kas būtu gatavs veikt regulāras piegādes.

Vienā no aptaujātajām izglītības iestādēm ar pašvaldības atbalstu tiek nodrošināta augļu un dārzeņu porciju izdale arī ārpus programmas, līdz ar to bērni saņem produktus katru dienu, kā arī iestādei ir iespēja ieļaut arī tādus augļus un dārzeņus, kas nav paredzēti programmā.

Piena, dārzeņu un augļu izdale tiek organizēta pārsvarā divos laika posmos – starp brokastīm un pusdienām, vai pēc launaga. Ja izdale notiek pēc launagam vecāki ir apmierināti, ka bērniem ir uzskoda, kuru apēst ceļā uz mājām.

Citi piena produkti

Arvien vairāk sabiedrībā ir cilvēku, kas nevar lietot pienu, tādēļ atbilstoši Izvērtējuma prasībām, bija jānoskaidro par nepieciešamību un vēlmi saņemt cita veida piena produktus vai pienu bez laktozes. Aptaujātajās izglītības iestādēs viedokļi dalījās. Lai arī dažādības dēļ cita veida piena produktu iekļaušana programmas ietvaros būtu interesanta, bažas sagādātu uzglabāšana un izdale, kā arī iespējamais izmaksu sadārdzinājums. PII uzskata, ka vecāki nebūtu gatavi līdzfinansēt produktu piegādi un līdzfinansējums visdrīzāk būtu jāmeklē citur - visticamāk tiktu meklēts pašvaldības atbalsts.

Iespējamā programmas izvērtējuma norise PII

Tā kā daļā PII ir jauktas vecumu grupas, būtu grūti īstenot aptauju tikai, piemēram, vecākajās grupās jeb 5-6 gadus veciem bērniem. Aptaujātie darbinieki apstiprina, ka anketas, kas balstītas uz vizuāliem elementiem/attēliem var tikt dalītas arī grupās no 3-4 gadu vecuma. Bērni no 3-4 gadu vecuma var paši pildīt anketas ar attēliem/izvēlēm, jo bieži jau ir pieredze līdzīgu uzdevumu veikšanā.

Aptauju varētu veikt gan pedagogs, gan intervētājs kopā ar pedagogu. PII norādīja, ka bērni parasti priecājas par viesiem un labprāt piedalītos informatīvā nodarbībā vai aktivitātē, kuru vadītu intervētājs, tādējādi apvienojot gan interviju gan izglītojoši-izklaidējošu aktivitāti.

Tās iestādes, kas izmanto e-klasi, iesaka anketas nosūtīt caur šo platformu, jo atsaučības līmenis esot augstāks nekā papīra anketām, kuras bieži netiek atnestas atpakaļ, tomēr ir liela daļa dārziņu, kuri e-klasi neizmanto un kuriem nav pieredzes elektronisku materiālu sūtīšanā vecākiem, tādēļ atbalsītu anketas papīra formātā, par kuru atgriešanu paredzēta neliela dāvana bērnam. PII kurā izmanto e-klasi gan atsaučības novērtējums kā labs tika uzskatīts 50%, savukārt Izvērtējumā līdz šim

vecāku atsaucība bijusi lielāka – aptuveni 80% jaunāko bērnu vecāku vidū un ap 60% vecāko klašu skolēnu vidū. Tādēļ metodoloģijas pilotēšanas laikā būtu vēlams izskatīt abus variantus, lai pārliecinātos par atsauces līmeņiem izmantojot dažādas pieejas.

No PII tika saņemts ieteikums vecāku aptauju apvienot ar vecāku sapulcēm, taču tās parasti tiek organizētas septembrī un pirms Ziemassvētkiem, kas nesakrīt ar vēlamo aptaujas laiku, bet iespējams, ka pirms trešā posma uzsākšanas būtu lietderīgi sagatavot informāciju izglītības iestādēm, lai vecāki tiktu informēti par iespējamo aptaujas norisi jau laicīgi.

Iestādes apstiprina, ka vecāki anketās spētu sniegt informāciju par bērna ikdienas uzturu (uztura dienasgrāmatas formātā), jo visiem vecākiem ēdienkartes pieejamas PII uz vietas, parasti – pie ziņojumu dēļa. Tiem dārziņiem, kuriem ir mājaslapa vai kas izmanto e-klasi, ēdienkartes pieejamas arī tur.

Izglītojošie pasākumi un materiāli

Iestādes izglītojošus pasākumus par veselīgu uzturu īsteno atbilstoši izglītošanas programmai, metodiskajiem norādījumiem un pedagogu iniciatīvai. Lielākā daļa dārziņu par piensaugliskolai.lv vietni un tur pieejamajiem materiāliem informāciju nav saņēmuši un nav tos līdzšinējā darbā izmantojuši. Nepieciešams papildu informācijas nodrošinājums iestādēm un pedagogiem par pieejamajiem materiāliem, lai to ietekmi varētu vērtēt turpmāk.

Viena no izglītības iestādēm pieminēja, ka saņēmuši stādu kasti, kas tika sūtīta konkursa “No sēklas līdz galdam” ietvaros, bērniem aktivitāte ļoti patikusi. Priecājušies arī par to, ka programmas pārstāvji ir apciemojuši PII un ir atveduši kasti. Labprāt piedalītos līdzīgos pasākumos arī turpmāk.

Kā ieteikums tiek minēts, ka nepieciešami centralizēti pasākumi pedagogiem, kur tiktu informēti par programmu un tās aktualitātēm. Šobrīd PII saņem informāciju pārsvarā par administratīvajiem jautājumiem, bet netiek saņemta informācija par programmas aktualitātēm un pasākumiem.

Ieteikumi, komentāri

PII bezlaktozes piena pieejamība ir aktuāla, lai arī bērnu skaits, kam tāds varētu būt nepieciešams ir atšķirīgs un būtu jāapzina.

PII gribētu saņemt lielāku dārzu dažādību, jo pašlaik piegādātāji piedāvā tikai kāpostus un burkānus. Tika izteikts ierosinājums programmā iesaistīt tieši vietējos ražotājus, piemēram, PII apkārtnē ir ķirbju ražotājs, kurš varētu piegādāt PII ķirbjus, bet diemžēl tie nav iekļauti programmā. Labprāt saņemtu arī vietējā ražojuma sukādes, lai dažādotu augļu piedāvājumu bērniem.

Ražotāju – piena piegādātāju - intervijas

Iepriekšējā izvērtējuma laikā (2015./2016. māc. g.) skolas piena un augļu programmas norisinājās atsevišķi, tāpēc tad, kad tās tika apvienotas, ražotāju aptaujas daļā tiek iekļauta jauna mērķgrupa. Pirmā posma ietvaros tika noskaidrots piena piegādātāju viedoklis par programmu, tās norisi un dalības iemesliem programmā, lai varētu izvērtēt atbilstošāko aptaujas veidu piena piegādātājiem.

Tika intervēti pārstāvji no trīs piena pārstrādes uzņēmumiem no dažādiem Latvijas reģioniem.

Dalība programmā

Visi intervētie ražotāji piedalās programmā vairāk nekā 10 gadus un ir apmierināti ar dalību programmā. Visi uzņēmumi piedalās programmā, jo vēlas Latvijas bērnus nodrošināt ar pienu un tiem rūp bērnu veselība. Viens no ražotājiem minēja, ka piedalās programmā arī tādēļ, ka tiek nodrošināti stabili ienākumi.

Atbildot uz jautājumu par administratīvā darba apjomu, ražotāji atbilstoši savai pieredzei norāda gan pozitīvo tendenci – ka atskaišu apjoms mazinājies, bet ir arī gadījumi, kur izmaiņas nav novērotas.

Produkti un to piegāde

Lai izzinātu programmas norisi un iegūtu informāciju par pēc iespējas dažādiem uzņēmumiem un apstākļiem, intervijām tika atlasīti ražotāji, kas katrs izmanto cita veida iepakojumu piena piegādei izglītības iestādēm. Atšķiras izglītības iestāžu skaits, uz kurām piens tiek piegādāts. Visi uzņēmumi piegādes uz izglītības iestādēm veic paši, atsevišķos gadījumos sadarbojoties ar loģistikas uzņēmumiem vai vairumtirgotājiem. Ražotāji veic piegādes uz dažādiem reģioniem arī uz Rīgas reģionu. Piegādes pārsvarā notiek 2-3 reizes nedēļā.

Viens no ražotājiem ir gatavs piegādāt pienu lielos iepakojumos (10 un vairāk litru), bet tika izteiktas bažas par “ēdinātāju godīgumu”, pienu izdalot, jo iespējams, ka piens tiks izmantots citiem mērķiem nevis izdalīts bērniem. Tika minēts, ka dažās izglītības iestādēs ir darbinieku trūkums, tāpēc piena izdare no liela iepakojuma varētu būt apgrūtināta.

Rūpējoties par vidi, aktuāls kļūst jautājums par iepakojuma pārstrādi. Nevienam no ražotājiem nepieņem izlietoto piena iepakojumu pārstrādei.

Sadarbība ar izglītības iestādēm

Visi ražotāji ir saņēmuši pozitīvas atsauksmes no skolām par piena piegādēm. Viens no ražotājiem gribētu saņemt regulāru atgriezenisko saiti no izglītības iestādēm par piena piegādēm.

Viens no ražotājiem ir saskāries ar gadījumiem, kad nepieciešams vairāk laika veltīt administratīvajam darbam, jo dažu izglītības iestāžu darbinieku nezina, kā aizpildīt dokumentus.

Viedoklis par atbalsta likmēm

Atbalsta likmes tiek vērtētas kā apmierinošas vai gandrīz pietiekamas. Uzņēmumi uzskata, ka likme būtu jāpalielina, lai segtu pieaugošās ražošanas un loģistikas izmaksas. Tika minēts, ka likme bioloģiskajam pienam nav pietiekama, jo, salīdzinot ar konvencionālo pienu, piemaksa ir tikai 0,02 EUR. Tas nav pietiekami, jo iepirkuma cena bioloģiskajam pienam ir lielāka.

Viens uzņēmumiem izteica komentāru par apgādes tiesību izmantošanu, jo ir obligāti jāizmanto 85% no piešķirtā apgādes tiesību apjoma vienas izglītības iestādes apgādei, jo, pretējā gadījumā, LAD atsauc atbalstu. Ir gadījumi, kad izglītības iestādes nespēj izlietot piegādāto pienu, piemēram, skolēnu slimības dēļ. Uzņēmumam ļoti rūpīgi jāseko līdzi visām izglītības iestādēm, lai nodrošinātu, ka piešķirtās apgādes tiesības tiktu izmantotas vismaz 85% apmērā. Uzņēmumu apmierināja iepriekšējā kārtība, kad nebija jākontrolē izglītības iestādes un jāseko līdzi, cik daudz piena tiek izdzerts.

Viedoklis par LAD, komunikācija

Visi uzņēmumi ir apmierināti ar sadarbību ar LAD. Par aktualitātēm, kas saistītas ar programmu, ražotāji uzzina tieši no LAD.

Izglītojošie pasākumi

Visi ražotāji uzskata, ka izglītojošie pasākumi izglītības iestādēs ir nepieciešami. Divi uzņēmumi regulāri organizē ekskursijas savās ražotnēs, bet diemžēl Covid-19 izplatības dēļ, tas šobrīd ir pārtraukts. Viens no ražotājiem būtu gatavs piedalīties izglītojošo materiālu izstrādē, ja tas būtu nepieciešams.

Nākotnes plāni

Visi uzņēmumi plāno nākotnē piedalīties programmā. Ražotāji ir gatavi piedāvāt arī citus piena produktus programmas ietvaros, lai to izdarītu būtu nepieciešams palielināt atbalsta likmes apmēru.

Aktuāls ir jautājums par labai draudzīgu iepakojumu, bet tikai viens no ražotājiem plāno ieviest labai draudzīgāku iepakojumu - pāriet uz papīra salmiņiem.

Ieteikumi, komentāri

Viens no uzņēmumiem vēlētos, lai tiktu pārskatīts noteikums par apgādes tiesību atsaukšanu, ja netiek sasniegti 85% no piešķirtā apgādes tiesību apjoma vienas izglītības iestādes apgādei. Ir daudzi faktori, kurus uzņēmums nespēj ietekmēt, piemēram, bērnu slimošanu, kas ietekmē faktiski izdzertā piena apjomu.

Viens no ražotājiem iesaka dažādot produktu veidus, kas tiek piegādāti izglītības iestādēm, lai bērni iepazītos ar dažādiem piena produktiem un lai nebūtu garlaicīgi. Lai to panāktu, būtu jādiferencē atbalsta likme dažādiem piena produktiem. Kā ieteikums tiek minēts arī tas, ka dažādu vecumu bērni varētu saņemt dažādus produktu veidus.

Viens uzņēmums kā vienu no lielākajām problēmām raksturo piegādes uz attālo reģionu izglītības iestādēm, jo dažās no tām ir vien 15-20 skolēni, bet piegādes ir jāveic vismaz reizi nedēļā. Šīs piegādes rada papildu izmaksas un bieži ceļu stāvoklis ir slikts, kas padara piegādes nerentablas. Būtu nepieciešams papildu finansējums, lai veiktu piegādēs uz attālo reģionu izglītības iestādēm.

Aptaujātie uzņēmumi neražo bezlaktozes pienu, kaut arī izglītības iestādes pieprasa arī šādu pienu. Ražotāji kā galveno iemeslu min to, ka bezlaktozes piena ražošanas izmaksas ir augstākas un atbalsta likme nesedz tās. Ja tiktu pārskatīta atbalsta likme, viens no ražotājiem būtu gatavs ražot arī bezlaktozes pienu.

PIELIKUMS

1.tabula. Metodisko materiālu kopsavilkums

Metodiskā materiāla nosaukums	Bērna vecuma posms	Informācija par veselīgu uzturu	Informācija par augļiem, dārzeņiem	Informācija par piena produktiem	Informācija par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu
Kalendārs 2019./2020.mācību gadam	Pirmsskolas vecums	Nav	Ir	Ir	Nav
Metodiskais materiāls PII pedagogiem "Veselīga uztura pamati" (3 gadi)	3 gadi	Daļēji	Ir	Ir	Nav
Metodiskais materiāls PII pedagogiem "Veselīga uztura pamati" (4 gadi)	4 gadi	Ir	Ir	Ir	Daļēji
Metodiskais materiāls PII pedagogiem "Veselīga uztura pamati" (5 gadi)	5 gadi	Ir	Ir	Ir	Daļēji
Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgi ēšanas paradumi" (1.-3.klase)	1. klase	Ir	Ir	Ir	Daļēji
Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgi ēšanas paradumi" (1.-3.klase)	2. klase	Ir	Ir	Ir	Nav
Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgi ēšanas paradumi" (1.-3.klase)	3. klase	Ir	Ir	Ir	Daļēji
Uzdevumu krājums 1.-3.klašu skolēniem "Piens un augļi – mani draugi!"	1.-3. klase	Nav	Ir	Ir	Nav

Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgs uzturs" (4.-6.klase)	4. klase	Ir	Ir	Nav	Daļēji
Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgs uzturs" (4.-6.klase)	5. klase	Ir	Ir	Ir	Nav
Metodiskais materiāls pedagogiem "Veselīgs uzturs" (4.-6.klase)	6. klase	Ir	Ir	Ir	Nav
Veselīga uztura šķīvis (6. klasei)	6. klase	Ir	Nav	Nav	Nav
Metodiskais materiāls pedagogiem "Bioloģiskā pārtika" (7.-8.klase)	7.-8. klase	Nav	Nav	Ir informācija tikai pedagogu sadaļā	Ir
Metodiskais materiāls pedagogiem "Pārtikas produktu izšķērdēšana" (8.-9.klase)	8.-9. klase	Nav	Nav	Nav	Ir

2.tabula. Informatīvie materiāli pedagogiem

Materiāla nosaukums	Informācija par veselīgu uzturu	Informācija par augļiem, dārzeņiem	Informācija par piena produktiem	Informācija par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu
Uztura speciālista lekcijas prezentācija "Uzturs kā vērtība bērnu attīstībā"	Daļēji	Ir	Ir	Nav
Kā pārstrādāt vietējos augļus un ogas skolēnu pilnvērtīgai ēdienkartei?	Nav	Informācija par augļiem un ogām	Nav	Nav
Lauksaimniecības attīstība Latvijā jeb Lauki šodien un rīt	Nav	Nav	Nav	Daļēji, pieminēta bioloģiskā lauksaimniecība

Kā atšķiras vietējo augļu un dārzeņu audzēšana no ārvalstīs audzētiem dārzeņiem	Nav	Ir informācija par dārzeņu un augļu audzēšanu	Nav	Nav
---	-----	---	-----	-----

3.tabula. Materiāli vecākiem

Materiāla nosaukums	Bērnu vecuma posms	Informācija par veselīgu uzturu	Informācija par augļiem, dārzeņiem	Informācija par piena produktiem	Informācija par pārtikas ķēdēm, bioloģisko lauksaimniecību, ilgtspēju un pārtikas produktu izšķērdēšanu
Idejas dārzeņu veiksmīgākai iekļaušanai bērnu uzturā	Visi vecumi	Nav	Ir	Nav	Nav
Vecākiem par dārzeņu nozīmi bērnu uzturā	Visi vecumi	Nav	Ir	Nav	Nav

2. Pielikums

Interviju jautājumi pirmsskolas izglītības iestādēm

- Kādu amatu ieņem persona, kas atbild par "Piens un augļi skolai" programmas īstenošanu Jūsu PII?
- Cik gadus Jūsu PII piedalās programmā "Piens un augļi skolai"?
- Kādēļ Jūsu PII piedalās programmā "Piens un augļi skolai"?
- Kā Jūs kopumā vērtējat programmu "Piens un augļi skolai"?
- Cik gadus tiek saņemti augļi, dārzeņi un piens programmas "Piens un augļi skolai" ietvaros?
 - Kādi produkti tiek saņemti?
 - Vai vienmēr apmierina kvalitāte?
 - Vai vienmēr apmierina piegādes?
 - Kā tiek organizēta izdale?
 - Vai bērni labprāt ēd/dzer?
 - Kādas ir atsauksmes vai sūdzības no vecākiem?
- Vai nākotnē gribētu saņemt ne tikai pienu, bet arī kefīru, jogurtu vai citus skābpiena produktus, sieru? Kā Jūs domājat - ja tas prasītu vecāku līdzfinansējumu, vai viņi uz to būtu gatavi?
- Programmas efektivitātes novērtējums – 2021./2022. gadā. Vai Jūs redzat, kā tas būtu īstenojams Jūsu PII?
 - Vai tikai vecākajā grupā?
 - Vai bērniem dot pildīt papīra anketas vai aptaujāt mutiski?
 - Vai organizēt ar grupas audzinātāju vai sūtīt mūsu intervētāju?
 - Vai bērnu vecākiem anketas – elektroniski vai papīra formātā? Kā parasti pilda dārziņa anketas? Kāda ir atsauce?
 - Vai vecākiem var jautāt par bērnu dienas ēdienkarti – vai/kā viņiem pieejamas dārziņa ēdienkartes?
- Kas Jūsu skolā nodrošina ēdināšanu? PII algots pavārs/ēdināšanas uzņēmums; gatavo dārziņā/piegādā gatavu?
- Kādi veselību veicinoši pasākumi šajā mācību gadā notiek vai tiek plānoti Jūsu skolā – Augļi skolai ietvaros un citu programmu ietvaros/paša dārziņa rīkoti?

3. Pielikums

Intervijas jautājumi piena piegādātājiem

- Cik sen uzņēmums piedalās programmā?
- Kāpēc uzņēmums piedalās programmā/kāda ir motivācija?
- Vai ir apmierināti ar dalību programmā?

Produkti un to piegāde

- Kādus produktus uzņēmums piegādā izglītības iestādēm programmas ietvaros?
- Cik tālu no ražotnes atrodas izglītības iestādes, uz kurām piegādā?
- Vai piegādes veic pats uzņēmums?
- Ar cik izglītības iestādēm sadarbojas?
- Cik bieži veic piegādes?
- Vai ir bijušas kādas tehniskas problēmas veicot piegādes?
- Vai ir iespējams piegādāt produktus labai draudzīgā iepakojumā (vairākas reizes lietojami trauki, pārstrādājams iepakojums)?

Sadarbība ar izglītības iestādēm

- Viedoklis par sadarbību ar izglītības iestādēm.
- Vai produktus saņem izglītības iestāde vai tas notiek caur ēdinātāju?
- Vai ir bijušas sūdzības par produktu kvalitāti no izglītības iestādēm?
- Kādas atsauksmes saņemtas?
- Vai ir nepieciešamas atsauksmes no izglītības iestādēm?

Viedoklis par atbalsta likmēm

- Vai atbalsta likme ir pietiekama?

Viedoklis par LAD, komunikācija

- Kā uzzina par aktualitātēm, kas saistītas ar šo programmu?
- Vai pieejamā informācija ir pietiekama?
- Vai apmierina komunikācijas iespējas ar programmas organizatoriem (LAD)?

Izglītojošie pasākumi

- Vai piedalās pasākumos, kas paredzēti skolēnu izglītošanai?
- Vai vēlētos piedalīties šādos pasākumos?
- Kādiem jābūt skolēnu izglītošanas pasākumiem?

Nākotnes plāni

- Vai nākotnē plāno piedalīties programmā?

- Vai varētu piedāvāt programmai citus piena produktus (jogurtu bez piedevām, pienu ar piedevām (kakao, ogas, augļi, bez pievienota cukura), kefīru, biezpienu, sieru utt)?
- Vai esošais finansējums ļauj piedāvāt citus piena produktus?

Ieteikumi un komentāri

- Viedoklis par programmas nepieciešamību.
- Kādas ir galvenās nepilnības?
- Kas būtu jāuzlabo?

3.Pielikums Pētījuma instrumenti